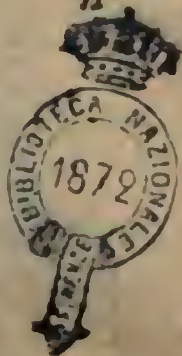
HYPOMNEMATA, IN MALACHIAM PROPHETAM, TRADITA IN BASILIENSI

Academia: quibus adjunctæ sunt Theses Analyticę, de Epistola Pauli Apostoli ad Galatas, de quibus in Scholis Theologorum disputatum fuit, auctore

IOHANNE IACOBO GRYNAEO.

2. Corinth. 2.17.

Non enim ut pleriq; cauponamur sermonem Dei, sed ut ex sinceritate, sed ut ex Deo, in conspectu Dei, de Christo loquimur.

Apud inclytam Germaniæ Basileam,
Typis Leonhardi Ostenij, 1583.

MAGNIFICO VIRO, SPLENDORE GENERIS, VIRTVTVM ET SAPIENTIAE laude præstantissimo, DN. EBERHARDO MOLLER, inclytæ Reipub. Hamburgensis Consuli, Domino suo obseruando, IOHANNES Iacobus Grynæus S. P. D.

EXTAT apud Xenophontem Socrates & Euthydemi colloquium, de Prouidentia & de Dei Opt. Max. erga hominum genus amore, cuius initiũ facit Socrates hac interrogatione vtens: Nunquam ne, ô Euthydeme, in mentẽ tibi venit, quã diligenter Dij, ea omnia quibus hominib. opus est, præparauerint, & eisdem quotidiè vbertim subministrent? Respondet Euthydemus, Nunquã id sibi succurrisse: vt multò maxima pars hominum, Epicurea vanitate fascinata, omnia temerè & casu ferri & fieri opinatur: nec quid Deus quotidiè agat & præstet, animaduertit.

Ibi Socrates, qui suos Auditores & Colloquutores εὐσεβεστέρους καὶ σωφρονεστέρους *reddere præcipuo studio habebat, pulcerrima inductione adhibita, Prouidentiam &* φιλανθρωπίαν *Dei rectè colligere cœpit. Ea quum longiuscula sit, Syllogismi centro spacioq́; sententiam eius, breuiter initiò circumscribã: ac quódnam præsentiæ gratiæ Dei documẽtum, mihi in Theatro Academico versanti, magno solatio sit, & dolores non mediocriter leniat, secundo loco, ad Dei gloriam indicabo.*

Consentaneum est Dei prouidentia omnia administrari, & Deũ φιλάνθρωπον *esse, si quidem is humano generi, omnia quæ ad vitæ huius conseruationem cultumq́; faciunt, larga manu subministrat: nec aliud à nobis iure optimo postulat, quàm ut Numinis beneficentissimi, optimi, sapientissimi, iustissimiq́; agnitionem cultumq́; homines studiosè &* καθ᾽ δύναμιν *coniungant.*

Atqui Deus, omnia vitæ huius tuendæ & ornandæ præsidia & adminicula larga manu suppeditat toti humano generi. In eorũ numero sunt, Lux naturale solatium, ut ait Curtius, quæ hoc etiã præ-

ſtat, ne nihil interſit inter cæcos & videntes: Quies, cui (ſententia Principis Peripateticorum, omnes vitæ humanæ occupationes τῷ πόνῳ καὶ τῇ ἀναπαύσει definientis) nox potiſsimum deſtinata eſt: quemadmodum τῷ πόνῳ, dies: Aqua, qua non ſolùm terra rigatur: plantæ & Arbores aluntur: ſed etiam eſculenta, quibus homines veſcũtur, εὐκατεργαστότερά τε καὶ ὠφελιμώτερα & ſuauiora redduntur. Ignis: quẽ Socrates ſcitè vocat ἐπίκουρον ψύχους καὶ σκότους et συνεργὸν πρὸς πᾶσαν τέχνην: & ea omnia præparanda, quibus homini opus eſt: Solis motus regularis, lucis, æſtus, frigoris moderator: calore ſuo terram, & quæ ex ea naſcuntur, & animantia fouens.

Hæc quum dixiſſet Socrates, interfatus nonnihil Euthydemus, ait: ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἐστι θεοῖς ἔργον, ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν: Sed hoc mihi de Dei erga homines amore cogitanti ſcrupulum parit, quòd illa quorum meminiſti nobis magna ex parte cum belluis ſunt communia. Non igitur maiore cura noſtri Deus ducitur, quàm brutorum animantium.

Reſpondet Socrates per ἀνταναγωγήν, Quum omnia animantium genera, hominum cauſſa condita ſint, gignantur & alantur, quis nõ videat homines Deo præcipuæ curæ eſſe? Deinde, quis non intelligat, nequaquã cætera animantia tot tantisq́ bonis & commodis vti & frui, quot hominum vſibus & oblectationi ſeruiunt? τί γὰρ ἄλλο ζῷον αἰγῶν τε καὶ ὑῶν, καὶ ἵππων, καὶ βοῶν, καὶ ὄνων, καὶ τῶν ἄλλων ζώων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει, ὅσα ἄνθρωποι. Ab his etiã ferè maior ad homines vtilitas redit, quàm à multis alijs, quæ è terra naſcuntur: nam his omnibus quidam non ita vt illis vtuntur. Suppeditant autem quædam animalia lac, butyrum, caſeum, carnes, lanam, pelles: quædam verò importandis & exportandis neceſſarijs rebus, pacis belliq́ temporibus, vſibus & neceſsitati hominum ſeruire coguntur.

Pergit deinde Socrates in illa commemoratione, & oſtendit, in hominum natura præcipuè τὸ προνοητικὸν lucere & conſpici. Etenim quũ multa & inter ſe diſtincta bona ſint, indidit deus homini αἰσθήσεις ἁρμοττούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν. Idem Ratione & intelligentia Mentis, hominem excellere voluit, qua numinis cuiuſdam inſtar, longè vincit inferiorum ordinum Creaturas, rationis expertes. Præclarè autem dicit Socrates: τὸ δὲ καὶ λογισμὸν

ἡμῖν

ἡμῖν ἐμφῦσαι, οἷς περὶ ὧν αἰσθανόμεθα, λογιζόμενοί τε καὶ μνημονεύοντες καταμανθάνωμεν ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν, καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα. Addidit Deus Menti facundum interpretem Sermonem, qui linguæ plectro utitur, de quo Socrates: τὸ δὲ καὶ ἑρμηνείαν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδιδόντες τε ἀλλήλοις διδάσκοντες, καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ νόμους τιθέμεθα, καὶ πολιτευόμεθα. His testimonijs conuictus Euthydemus, fatetur Deos magna hominum cura affici. Socrates autem quum illum eò adductum videret, ut iam non dubitaret de Prouidentia, auctor illi est, ut ne curiosè τὰς τῶν θεῶν μορφὰς, sed potius eorum τὰ ἔργα, videat & perpendat, Deosq; reuerentiæ cultu prosequatur. Addit autem, (omissa nomenclatura Deorum, quum sit impium figmentum ἡ πολυθεΐα) in fine τῆς συζητήσεως elegans dictum de Monarcha Deo. καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθά ἐστι καὶ ἀεὶ μὲν χρωμένοις ἀτριβῆ τε καὶ ὑγιῆ καὶ ἀγήρατα παρέχων, θᾶττον δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὁρᾶται, τάδε δὲ οἰκονομῶν, ἀόρατος ἡμῖν ἐστι. Ideò autem magnopere mihi probatur illa Socratis sententia, quoniam ea respondet oraculo Apostolico: Id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis: Deus enim eis manifestum fecit. Ipsius enim inuisibilia, dum ex rebus conditis intelliguntur, ex creatione mundi perspiciuntur, æterna videlicet eius tum potentia tum diuinitas: ad hoc ut sint ipsi inexcusabiles, Rom. 1. 19. 20.

Quare, quum etiam Ethnicum hominem in illa de prouidentia dissertatione, eo vsq; progressum videamus, cum Paulo Apostolo firmiter statuamus, Dei prouidentia res humanas præcipuè gubernari, Deum hominum amantem esse, atq; id testatum facere benefaciendo, quum det cœlitus pluuias ac tempora fructifera, & impleat cibo & letitia corda nostra, Act. 14. 17.

Quòd si mihi, hac nostra tempestate, negocium sit cum querulo aliquo καὶ μεμψιμοίρῳ homine, qui confusionum rerum humanarũ tristi & tragico spectaculo, tanquam spectro καὶ μορμολυκείῳ, attonitus & stupefactus, & acerbo ærumnarum sensu irritatus, nec quid boni in rebus humanis, in Ecclesia, in Republ. in Oeconomijs, deniq; & in Academijs, Dei beneficio supersit, videre potest, eoq; nomine fal

siò opinatur, nulla rerum humanarum cura Deum duci: Eum ego, ad manifestorum, præsentiæ Dei in humano genere & propitiæ prouidentiæ, documentorum, considerationem, vel hac vna ratione (ut iam multas alias consultò prætermittam) reuocandum esse iudicarem.

Non equidem sine mente & sine numine Christi Iesu Domini nostri, regnantis ad dexteram æterni Patris, conferuntur præclara & salutaria dona piæ & ingeniosæ Iuuentuti: sed eo consilio, ut Deo grata & Ecclesiæ ac Reipub. salutaria & necessaria, tum agantur, tum etiam doceantur: & vt illa rectè cognita à discentibus, publico bono seruiant ad seram vsq. posteritatem.

Atqui res ipsa testatur, Filium Dei donis amplissimis & Ecclesiæ ac Reipub. tum necessarijs tum etiam salutaribus, hoc tempore instruere & ornare multos optimè moratos & pietatis amantissimos Iuuenes, qui cū honestissimis Musis, Charites verè Christianas, prælucente virisq. fide & agnitione Mediatoris Christi, prudenter & feliciter coniunxerunt.

Enimuerò, vt de me ipso, id quod res est, Christo Iesu, qui καρδιογνώστης est, conscio, profitear, In magnis ærumnis & laboribus, quib. Deo visum est me paternè castigare, & officij commonefacere: sæpenumerò leuationem & mitigationem dolorum sensi, quum animaduerterem, Deum omnis boni & sapientiæ fontem perennem, sinceræ Theologiæ, Ciuilis Prudentiæ, Artis Medicæ & Philosophiæ, linguarum & artium præclarum & multiplex depositum asseruandū & ad vsum traducendum credere lectissimis & florentissimis Iuuenibus: de quibus multis ad Deum votis & euphemismis tacitè corū caussa profusis, mihi persuadeo, fideles custodes fore sanæ doctrinæ: integros & incorruptos νομοφύλακας: felices in faciendа medicina prouidentiæ diuinæ administros: deniq. bonæ fidei promos & condos seuerioris & solidæ Philosophiæ & Philologiæ.

Itaq., vt maximè Iosephi contritionem lugeamus, & Ecclesiæ, Reipub. & Academiarum vulnera, Oeconomiarum perturbationes, piorum consiliorum & cōatuum remoras sentiamus & experiamur: tamen spem, velut sacram anchoram retineamus: nec dubitemus, futurum, vt Deus piæ Iuuentuti efflorescenti animi & corporis dotibus & præsidijs θεοπέμπτοις, dexter adsit: & eius opera vtatur ad

gloriam

gloriam suam & Reipubl. Christianæ vtilitatem. Præclara enim talenta Seruis suis Dominus ideò committit, vt quæstum liberalem facientem ad Dei gloriam & multorum instaurationem, σὺν θεῷ faciẽtes, eius consilio constanter, fideliter, feliciter, & eleganter inseruiant.

De hoc propitiæ Dei prouidentiæ testimonio, ut hoc tempore ad te, Magnifice Domine Cõsul, scriberẽ, occasionẽ mihi præbuit filius tuus neutiquã te, viro præstantißimo, Patre ἀνάξιος, D. VINCENTIVS qui quũ nõ ita pridẽ è laudatißimo sacratißimoq́ Amphictyonum Spirensium theatro, in nostram Academiã Basiliensem, vnà cũ clarißimo & eruditißimo viro, D. ALBERTO Tuestrẽgh, Doctore Artis Medicæ & Philosophiæ, reuersus esset: non solum (viro integerrimo & consultißimo, Domino Basilio Amerbachio I. C. iudice) in sacris illis opertaneis, quæ δοκιμασίας χάριν institui solent, liberales progressus in Iuris prudentiæ studio, & iudicium acre, memoriã felicem, egregiè doctißimis grauißimisq́ viris priuatim comprobauit: sed etiam in publica, frequente & acri συζητήσει, de Iure & prærogatiua plurium Creditorum in pignore vel hypotheca, doctißimis Interrogãtibus de Iure respõdendo sic satisfecit, vt ad diem 30. Maij, lege moreq́ solenni, in nostra Academia, Designatore & Hierophanta, viro Cl. D. Samuele Grynæo, I. C. patruele meo, publico Licentiati in vtroq. Iure testimonio & axiomate, vnà cum nobili genere, virtute & doctrina iuuene, D. Hippolyto à Collibus, egregio suo merito, ornatus sit.

Rectè dixit Lyricus ille: ὁ μέγας ἢ κίνδυνος ἄναλκιν οὐ φῶτα λαμβάνει. Quis autem intelligens dubitet, agonem Academicum & rem esse neutiquam vulgarem, cordatorum & eruditorum hominũ censuræ cum laude sua satisfacere: & honestißimo eorum consilio iudicioq́ eo ornari elogio, quod cum virtute coniuncta promeretur Ciuilium rerum cognitio & prudentia. Etsi autem hæc multorum annorum & negociorum ἐνδελεχισμῷ & experientia confirmanda, et etiam doctißimis hominibus probandum est illud Saluij Iuliani Iurisconsulti dictum, quod extat Pandect. lib. 40. tit de fideicommißis, l. apud Iulianum: etsi alterum pedem in sepulcro haberem, adhuc addiscere vellem. Tamen magnum quiddam est, in Ciuilis Sapien-

tia fundamentis ponendis felicem esse, & cum successu magno dextrè superstruendo, ad illius ædificij culmen, ascendere: sic ut indubia spes sit futurum ut illustri colophone supremam aliquando manum addas.

Reuocauit autem ille mihi in memoriam exemplum propinqui sui, Viri clarissimi, D. EBERHARDI Tuestrengh, I.V. Licētiati, & iam inclytæ vestræ Reipub. à secretis: qui quū superioribus annis nobiscum Basileæ iucundissimè viueret, cum iurisprudentiæ laude, veteris Historiæ exactam cognitionem & ἑρμηνευτικὴν δύναμιν in linguis diuersis, sese felicissimo fœdere coniunxisse, reipsa testatum fecit: nobisq́; omnibus discedens magnum sui desiderium reliquit: constantiam verò in tuenda & fouenda amicitia sic probat, sæpe ut nobis in memoriam reuocet Adagium, quod immortales amicitias esse debere, monet.

Felix aūt est, singulari Dei dono, & Doctor ALBERTVS Tuestrengh, Medicus et Philosophus solidè doctus, q quo sæpius et diutius mecū vixit, tantò maiori, ob eximiam doctrinæ vbertatem, iudicij acrimoniam, dicendi facultatem amœnam & promtissimam, admirationi mihi est: ac haud dubiè Medicinam faciendo Patriæ magno erit vsui et ornamento: quum reuera sit Medicus πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Exhilarauit autem me istis hybernis mensibus, quibus etiam peste apud nos grassante mecum egit, virtutum & doctrinæ laude excellens, D. IOHANNES Berndesius, quē Ordo Medicorū in nostra Academia, ob egregiā doctrinā, cum pietate erga Deum, & elegantissimis moribus coniunctam, dignissimum censuit cui 4. Iunij, Doctoris Medici & Philosophi ἀξίωμα cōferret. Delector enim eiusmodi ingenijs, quæ modestia commēdat, ac multò plura in recessu habent, quàm fronte prima præ se ferant. Quod tamen nimia propè Berndesii vestri pariter meiq́; verecundia esset, sæpè Plinianum illud: Recta ingenia debilitat verecundia: peruersa autem confirmat audacia, eidem occinui.

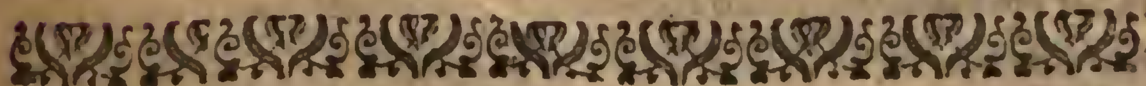
Vt autem omnibus istis, ex toto corde meo gratulor egregia illa animi, corporis & alia bona & χαρίσματα, sic etiam laudatissimæ vestræ Reipub. ad quam non dubito fructus amplissimos, ex omniū

illorum excellente doctrina & virtute, redituros esse: tibi verò, Magnifice Domine Consul καλλιδίαν, filium tanta pietate, doctrina & virtute, gratulor: ac Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi precor, vt pro immensa sua bonitate, per omnem vitæ eorum omnium periodum, dexter eisdem adesse, consilia & actiones moderari & prosperare, ab omni malo custodire, eisq́; magis ac magis benedicere dignetur.

Visum autem mihi est, inscriptione honestißimi nominis tui, Vir clarißime, hæc mea in Malachiam Prophetam ὑπομνήματα, è prælectionib. meis utcũq; excepta & edita, exornare: vt exstaret publicũ mei erga te amoris & studij, cũ vera virtutũ, & κατορθωμάτων ciuilium, quæ tua opera inclytæ vrbi Hamburgensi, Deo præstare visum est, vera admiratione coniuncti. Existimo enim communionis sanctorum, documentum esse non illiberale, si ij quos & functionum Ciuilum & Academicarum gradus, & locorum interualla disiungũt, eundem Spiritũ in Christo Capite nostro iungere, testificatione publica amoris & obseruantiæ, declaremus.

Quod reliquum est, oro Filium Dei, qui omnium nostrum ἀγωνοθέτης καὶ βραβευτὴς est, vt Ecclesiam & Rempub. Hamburgensem, & te, vir præstantißime, cum tota tua familia, conseruet ad gloriam suam, Spiritu prudentiæ, iusticiæ & fortitudinis instruat: & pacem καὶ εὐνομίαν largiatur, Amen.

Ex Basiliensi Academia, Anno Christianæ Epochæ 1583. Calendis Iulij.

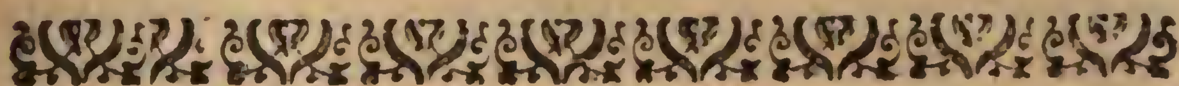

CAPITA DOCTRINAE THEOLOGICAE, de quibus agitur in hisce Hypomnematis.

1. De Malachiæ Prophetæ libello. pag. 1.
2. De Oneribus Propheticis Aphorismi 7.
3. De amore Dei erga Israelem 7.
4. De superioribus principijs salutis fidelium, & exitij infidelium, Aphorismi. 10
5. Methodus de Odio Dei. 14
6. De irritis, hominum cum Deo certantiū conatibus 18
7. De Cultus diuini intermißione & profanatione. 20
8. De noticiæ cultusq; diuini impio diuortio. 22
9. Quando populi peccata Pastorib. imputentur 25
10. De ijs qui Deo pollutum cibum offerunt 27
11. De ea impietatis specie, qua minus defertur immortali Deo, quàm mortalib. hominibus 29
12. Bonæ intentionis cultu, non placari, sed offendi Deum. 31
13. De uocatione Gentium. 33
14. Eccij Strophologia de Missa. 36
15. De ijs qui sacro Ministerio nō ritè defunguntur 38
16. Ministris uerbi quæ nam meditanda. 39
17. De ijs qui perfunctoriè ministerio uerbi & Sacramētorum perfunguntur. 42
18. De Vocationis recta cōsideratione. 49
19. De officio Docentium & Discentium. 52. 53
20. De ijs qui Ministerij uerbi pactū uiolant. 55
21. De gloria & de contemtu, Aphorismi. 56
22. De dispari Matrimonio 57. 58
23. De familiarum periodis. 62
24. De Chrestologis Ecclesiast. 63
25. De ijs qui Deum colunt, proximum oderunt. 64
26. De impia Epicureismi defensione 69.
27. De Christo scorias ab auro secernente. 74
28. De cultu Dei, Aphorismi. 77
29. De fraude circa τὰ διδακτέα. 81
30. De Decimis. 84
31. De Atheismo. 87
32. De fidelium & infidelium separatione. 92
33. Reuerâne an uerò opinione tantum honesta & inhonesta differant. 93
34. De infidelium pœnis, & fideliū beatitate. 94
35. De Sole Iusticiæ. 95
36. De conuersione rerū humanarū, & de uictoria Sanctorum. 97
37. De Legis obseruatione. 98
38. Moses quot modis de Christo loquutus sit 99
39. De Ioan. Baptistæ præconio. 100
40. De Conuersione cordium. 102

ERRATA, INTER EXCVDENDVM COMMISsa (leuiculis neglectis) sic emendabit Lector.

Pag.3.lin.3 *filum orat.* 6.17 *filios promißionis.* 11.37. *Sed uniuersalis.* 18.12 *Saxum.* 19.3.*intemperie affect. sunt pro sicut.* 21. 24 *blasphematur.*22.20 *dele, ei* 22.23 *ex suo præscripto.*22. 25 *à filio.* 22. 32 *in* Ecclesiam. 23. 19 *dele numerum, & scribe, quibus non præcipuè delectatur.*29 25 *aleæ,non aliæ.*30 15 *ipsi grata.*33.34 *neomenias lege,non abominationes.* 34 23 *filū dictionis.*39.5 *in* Numæ Pompilij *uita.*40. 24 *nihil minus.* 41.7 *laboriosus* 48.11 *meriti.*50.14 *uiri pro ueri.* 50.18 *quas* .52. 20 pro Alphonsus,lege Aphorismis 52.28 *à cogn.* 53 6 Docentiū lege:non documētum,& 17.Requirere. In eadem linea, Legis,non Legē.22 *circumspectos,non cōspectos,* 23 *cauere* 54 18 *deuinctā.*58.6 *dei,nō deo* 60.3 *dele* 15.*scribe is* 61.1 *Abstineatis.* 63. 18 *quàm à uitiosis.* 20 *utilitatis.*29 *alteram.*33 *dele,operibus.scribe,&* 64.30 *dele,per se.*65.36 *totos.* 66.18 *è qua* 69.8 *dele id,scribe ad.* 71. 18 Cato *is.* 33.16 *dele ueritati,scribe commoti.* 79.1 Astragalis & 3 appreßione.81.13 *de moralis,*22 *imaginationē* 27 *in sacrilegio.* 85.10 *utrum lege,uirum dele.*86.7 *annuos.* 24 *annuos.*31 *rubigine.* 91.16 *dele seruo,scribe serio.*93.12.*dele à,scribe ab.*96.38 *infantis.*102.14 Androclidis,non Androchidis.

Via versati sumus, iusto sanè tempore, in spirituali & modis omnib. amabili Psalmorum Paradiso: visum mihi est, σὺν θεῷ, in uberrimos cultissimosq́. Prophetarum campos vnà vobiscum Opt. Auditores, exspatiari: idq́. non eo solùm nomine, quòd etiam in S. Theologiæ studio, religiosa varietas, pias mentes mirificè afficit & delectat: sed etiam, quia inæstimabilis fructus, è Prophetarum accurata lectione, ad nos redire poterit. Lect. 1. 28. August. 1582.

Propositum autem mihi est, Malachiæ prophetæ libellum, κατὰ δύναμιν, fideliter & diligenter explicare: vt si quidem, peste hoc tempore nos affligente, Deus me superstitem esse velit, vnà vobiscum sacrosancti nominis ipsius sanctificationi seruire pergam: sin verò ille me, è terrena hac Academia in cœlestem euocet, vos omnes testes habeã, mei studij, cuius finis est, Deo grata, hoc est, vera et vtilia docendo, & sancta honestaq́. suadendo, ἐν εὐφημίᾳ τελευτᾶν: & migrare ad Hierusalem cœlestẽ, et innumerabilium Angelorũ conuentum, et concionem Primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis, vt cum his in æterna consuetudine Deum meum celebrem.

Adeste itaq́., doctissimi Iuuenes & optimi fratres, purgatis animis auribusq́., & in manus sumite Malachiæ prophetæ libellum, gemmæ cuiusdam instar, non mole, sed pretio vsuq́. æstimandum: Christum autem vnicum nostrum Doctorem orate, vt mihi vobisq́. dexter adsit, & Scripturas sanctas aperiat, ad laudem suam & nostram institutionem, Amen.

Cùm autem reuera longum sit proœmium audiendi cupidis, fert animus ista solùm προσωπογραφικὰ κεφάλαια, præmittere.

1. Nomen Malachias, Angelum Hebræis significat. Non est autem animus non necessariam disputationem instituere, de opinione eorum, qui non hominem, sed Angelum Malachiam fuisse opinati sunt: aut de Ionathæ Chaldæi sententia, qui Ezram, scribã velocem in lege Mosi, Malachiam ab officio dictum, & διώνυμον fuisse censuit. Etsi enim fateor ἰσοχρόνους seu coætaneos fuisse Malachiam &

Ezram, ex eo tamen non coniiciendum fuerit, vnum & eundem numero hominem fuisse.

2. Tempus. Malachiam prophetam floruisse circa annum à condito Mundo 3500. qui fuit ante Deũ in Carne manifestatũ 471. Chronographi fideles magno consensu testantur. Fuit eo tempore Persarum Monarcha Xerxes, annis aliquot antè è Græcia profligatus. & iam periodo vitæ suæ proximus. Ac eodem ferè tempore, quo in Iudæa docuit Malachias, Themistocles, (cui Thucydides hanc eximiam laudem tribuit, quòd in eo viro maxima naturæ facultas fuerit, quòd nemo alius certius & longius futura præuidere potuerit, quòd præsentia καὶ τὰ ἀπροσδόκητα rectissimè æstimarit, deniq; quòd posset αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα.) Argis profugiẽs, persequentibus eũ Atheniẽsibus et Lacedæmoniis, tãdẽ post uarios casus ad Artaxerxẽ Lõgimanũ, qui nõ multò ante apud Persas regnare cœperat, sese cõtulit, & magno in pretio & honore apud eum habitus fuit. Anno 6. imperij Artaxerxis, Ezras, Legis peritus, Rege permittẽte, Iudæorum magnam multitudinem, reduxit in Iudæam 1. Ezr. 7. & 8. Quàm fuerit autem corruptus & perturbatus populi Iudaici status illo tempore, non solùm ex historia Ezræ, sed etiam ex grauissimis Malachiæ reprehensionibus, colligi potest. Nos, suo tempore ostẽdemus, confusionũ generis humani tristissimarũ, quarũ spectatores καὶ θεωροὶ sumus, expressam imaginem in populo Iudaico nobis esse propositam: ac proinde eleuanda nobis esse capita, ob instantem redemtionem, & restitutionem omnium.

3. Sermonis genus magna ex parte διαλογιστικὸν esse, docti interpretes, rectè annotârunt. Vt autem præcipua artis est dextrè & feliciter διδέναι καὶ ἀποδέξασθαι λόγους: ita necessaria diligentia est, adhibito sentẽtiarum delectu, mentem Interrogantis & Respõdentis, in disputatione de rebus maximis, eruere & propriè explicare. Toto itaq; pectore orandus nobis est, filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, vt Spiritum sanctum doctorem καὶ χειραγωγὸν nobis adesse velit, ne vsq; à vero, tanquam à scopo aberremus. Si enim, vt apud Diogenem Laertiũ loquitur Socrates. præclari ingenij est, elicere è rebus sermones accommodatos: religiosi ingenij esse ne dubitemus.

temus, è propheticis concionibus, sententias grauißimas & sanctißimas enucleare & ad vsum transferre. Ad eam autem rem plurimũ nostra retulerit, filium orationis, quod συνέπειαν Græci eleganter vocant, prudenter obseruare, & constanter, ceu Ariadnæ filũ, sequi.

4. Argumentum. Etsi inter enarrandum de argumento, quod Malachias tractat, prolixè dicendum erit: tamen nihil vetat quominus κεφαλαιωδῶς præcipua partes recitemus.

1. Αποδεικτικὴ est prima pars Prophetæ, de Iacobi & posterorũ eius sanctificatione, & de eius segregationis in Dei gentem peculiarem, caussa, gratuito videlicet Dei amore: & de reiectione Esau, profani hominis, eiusq́; posterorũ, quotquot, inquam, horum incredulitate & profana viuendi ratione patris similes fuerunt.

2. Δικανικὴ pars altera est, in qua de vicijs & peccatis tum Sacerdotum, tum Populi Iudaici, Propheta differens, utrosq́; planè inexcusabiles esse ostendit.

3. Προφητικὴ autem est tertia pars, in qua agitur de exhibitione Meßiæ, de vocatione Gentium, de reprobatione Iudæorum: de obedientia fidei quam Ecclesia noui Testamenti Deo probatura esset.

4. Παραινετικὴ demum est pars vltima, in qua ad resipiscentiam multis argumentis adductis, & ad fidem in Iesum Christum hortatur. Sed de his omnibus, suo tempore & loco, Deo institutũ nostrum prosperante, agendum nobis erit.

Omnium autem operosißima est pars Iudicialis, quæ est secunda ordine, & cui cætera attexuntur.

5. De Authentica libri huius auctoritate, ideo nihil dicam, ne cui videar in scyrpo, quod vulgò dici solet, nodum quærere. Norunt pij & mediocriter eruditi omnes, nunquam non in vera & catholica Ecclesia, sacrosanctam fuisse huius libri auctoritatem, ob suauißimam cum Prophetis & Apostolis in doctrina fidei & charitatis τὴν παναρμονίαν. Vident etiam Apostolos testimonia è Malachia petiuisse. Ideo non habent cur, de certitudine oraculorum istorum, addubitent.

6. Vtilitas multiplex est, quæ ex prophetæ huius lectione & meditatione, ad nos redire poterit.

1. *Institutioni nostræ plurimũ proderit, quia nõ pauca, & ea quidẽ grauissima S. Theologiæ capita, de Electione et Reprobatione, de officio Sacerdotum et aliorum fidelium: de Messia & eius aduentu primo, &c. exponenda erunt.*

Correctioni nostræ seruient reprehensiones erratorum Ecclesiasticorum, Politicorum, Oeconomicorum: denunciationes pœnarum.

Spei & resipiscentiæ nostræ illa conducent, quæ de Messiæ aduẽtu prænunciantur. Vt enim Iudæos olim primum Christi aduentum in carne, expectare, et resipiscendo, viã Domino præparare, iussit Propheta: sic idem non obscurè monet, eiusdem Iesu Christi aduentum secũdum, ad iudicandum viuos & mortuos nobis esse expectãdum.

Det nobis omnibus Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, vt præcinctis lumbis nostræ mentis, vigilantes & orantes, eius gloriosum reditum expectemus: caueamus, ne corda nostra grauentur crapula & curis mundanis: viderimus, vt lampades nostræ oleo nõ destituantur, vt ne in conseruos simus iniurij: vt deniq; non terrena, sed cœlestia potissimùm curantes, digni per gratiam habeamur qui in conspectu Iesu Christi stemus, & consortes simus benedictionis æternæ, Amen.

CAPVT

CAPVT I.

VERSVS I.

Prophetia onerosa verbi Iehouæ ad Israelem per Malacin.

ON difficile est, homini τρόπον παιδείας obseruanti, Inscriptionem Oraculorum, quæ in hoc libello tradita sunt, logicè exponere: si quis perinde ad Principia respiciat, quemadmodum nauigãtes ad paruam Cynosurã. Nos Christo Iesu, q est illuminatio nostra, potissimũ freti, ea, quæ ipse dictabit, ad ipsius laudẽ exponemus. Lect. 2. 29. Augusti.

1. Forma indicatur Oneris, hoc est, Onerosæ prophetiæ, vocabulo. Grauissima enim, Iudaici populi iniusticiæ & impietatis, † superstitionis circa mundi elementa: & peccatorum publicè ac priuatim grassantium, reprehensione, constat. Reuera autem id Propheta noster in hac sua Concione præstitit, quod prudenter Gregorius Romanus Episcopus alicubi dixit: Tunc proteruos melius corrigimus, cùm ea quæ bene egisse credunt, malè acta demonstramus: & vnde adepta gloria creditur, inde vtilis confessio subsequitur. Nam & Sacerdotes Iudaici liturgia sua operosè defungendo: & populus, literæ, seu ceremoniarum qualemcunq; cultum præstando, suis muneribus ac ipsi etiam Deo, se egregiè satisfacere putabant: ac nemo interim de Spiritus cultu & cordis obedientia cogitabat. Accedebant & ἐθελοθρησκεῖαι & Traditiones humanæ, de quibus Filius Dei pronunciauit, dicens: Frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mãdata hominum. Matth. 15. 9. משא

2. αἴτιον κύριον, seu Caussa efficiens principalis oraculi istius onerosi, est Iehouah, καρδιογνώστης, & qui spiritu & veritate coli vult, cũ sit Spiritus, Ioan. 4. 23. 24.

Inde autem colligimus sacrosanctã esse huius Concionis auctoritatem, ut quæ non hominis libidine allata sit, sed à Spiritu Dei dictata. Hoc autem sibi vult, illud: דבר־יהוה, Debar Iehouah, verbi Iehouæ.

Eadem autem ratione attentionẽ requirit Propheta, quia Deo sacrum os aperiente, cœlum & terram auscultare, æquum est. Isa. 1. 2. Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.

 3. Finis,

3. Finis, vt seruiat correctioni & institutioni Israelis, hoc est, Iudæorum è Babylone reducum.

Discimus autem ex hoc & similibus locis, olim populi Iudaici eximium fuisse priuilegium, quod ei Legis & Euangelij doctrinā patefecit, & eidem custodiendam & explanādam, cōmisit Deus. Primariū enim illud est, quòd eis credita sunt eloquia Dei. Rom. 3.2. quòd eorum fuerunt adoptio, gloria, fœdera, Legis cōstitutio, cultus & promissiones. Rom. 9.4.

Agamus autem ipsi quoq; toto corde Deo gratias, quòd is nobis sancta oracula sua credidit profitenda & asseruanda: & nō soli Timotheo, sed etiam nobis dictum meminerimus: Timothee, depositum serua, & auersare profanos de rebus inanibus clamores, & oppositiones falsò nominatæ scientiæ. 1. Tim. 6 20. Item, At tu permane, in ijs quæ didicisti, & quæ tibi concredita sunt. 2. Tim. 3. 14.

Etsi autem non sumus Israelitæ secundum carnem, scimus tamen filios promissiones (in horum censu sunt fideles) censeri in semine, Rom. 9.8. & esse Israelitas in spiritu, & custodes præclari illius depositi cœlestis doctrinæ. Probemus itaq; Deo summā fidem in deposito hoc asseruando, nihil ei addentes, nihil detrahentes: sed ἀδιαφθορίαν καὶ εἰλικρίνειαν eius retinentes.

4. Efficiens famulans caussa fuit Malachias, de quo suprà dixi.

Hoc loco & caussę, propter quas θεοπνεύστους homines, Deus Oraculorum suorum promos & condos esse voluit, cōsiderentur.

1. Dei maiestas humanæ infirmitati planè intolerabilis: ut docet Israelitarum ingenua confessio. Exod 20.19. Israelitæ dixerūt Mosi. Loquere tu nobiscum, & obsequemur: & ne loquatur nobiscum Deus, ne fortè moriamur.

2. Charitatis præstantissimum documentum est, piè docere. Est enim fidus doctor ὁδηγὸς τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴς ἀφρόνων, διδάσκαλος νηπίων: vt per concessionē de Iudæis loquens Paulus, verè monet. Rom. 2.19.20. Ideo summa fide & assiduitate nos docendi munere defungi oportet.

3. Mutua piorum consolatio & exhortatio. Rom 1.11. Expeto enim videre vos, vt aliquod impertiar vobis donum spirituale, vt vos stabiliamini: 12 Hoc est, ad cōmunē exhortationē percipiēdā.

Verè aūt Basilius Magnus pronunciauit. Discipulos Pręceptorū filios esse spirituales. Vt ergo frugi liberis Parentes thesauros recondunt:

recondunt: sic discipulis, doctrinæ cœlestis facem, velut lampada quandam in cursu, vt dici solet, fidi præceptores præferre & communicare, & vtriq; Dei donum suscitare, debent.

Aphorismi θετικοί.

1. Solius Dei est, Ecclesiæ onera reuelare. αἴτιον αὐ-

Nam illi soli nota sunt omnia, quæ & in Ecclesia & extra eam ειν.
fiunt: ipsius solius est, de uniuersis pronunciare. Ideò Paulus ait è cœlo palàm fieri iram Dei aduersus omnem impietatem & iniusticiam hominum. Rom. 1. 18.

2. Prophetiæ autem onerosæ, de culpa & de pœna agunt. Forma.

Sunt enim testimonia iusti iudicij Dei, quæ homines αὐτοκατακρίτους, id est, suo ipsorum iudicio reos faciunt. Fieri autem non potest, ut quispiam malè sibi ominetur, nisi sit sibi ipsi malè cōscius, hoc est, nisi conuincatur conscientię, quę mille testium instar est, πληροφορίᾳ, & συνειδήσεως grauissima sententia.

3. Cum Dei iudicium à domo Dei incipiat, quis miretur Israeli hæc proponi onera?

Est enim Israel domus Dei, gens sancta, populus quem sibi vt peculiarem Dominus acquisiuit. Ideo Israelitis id accidit, quod alibi dicitur: Quem enim diligit Dominus, castigat: & flagellat quemcunq; filium recipit. Heb. 12. 6.

4. Oneribus istis nihil derogat hominis Ministri præconium.

Non enim suo nomine, sed Iehouæ, id quod diuinitus edoctus intellexit, constanter & apertè profitetur. Ac cum Prophetæ sint Dei ora, vt scitè dixit Ioannes Chrysostomus, non est cur instrumētum humile, oraculo eiusq; auctori Opt. max. præiudicio esse putemus.

VERSVS II.

Diligo vos, ait Iehouah: & dicitis, In quo diligis nos? Nonne Lect. 2.
frater fuit Esau Iacobo? dictum Iehouæ, dilexi autem Iacobū. 11. August.

DE AMORE DEI ERGA ISRAELEM.

Existimo hanc primam partem Oraculorum Malachiæ, in qua agit̃ de argumētis diuinæ erga Israelitas dilectionis, & refutant̃ contrarię imaginationes, esse ἀποδεικτικήν, seu demonstratiuā. Solidis enim demōstrationibus adductis, ostēdit Propheta noster, nō esse ex cōmunibus quibusdā ærūnis & difficultatibus, quibus magno maloq; suo merito Iudæi laborent, iniustū quoddā odiū Dei

erga illam Gentem: sed potius ex alijs, & quidem euidentissimis rationibus & documentis, Dei amorem, colligendum.

Constat autem arduæ istius disputationis initiũ, Propositione primũ: deinde, Obiectione, quæ ὀρωτηματισμῶς tradita est: postremò, illustri Demõstratione ducta, à gratuita Iacobi & posterorũ eius electione. De his vbi egerimus, Thesin quoq;, σὺν χριστῷ, tractabimus. Vos, optimi fratres, purgatis adeste auribus & animis attentis, & Christum Dominum, qui est sapientia nostra, comprecamini, vt sancti Spiritus sui gratia nobis adsit.

1. *Quis.* 1. Propositio. Diligo vos, ait Iehouah; Hoc est, Iehouah verè diligit Israelem. Deut. 4. 37. Et quoniam dilexit Iehouah Patres tuos, elegit semen eius post eum.

2. *Quos.* Diligit autẽ Deus veros solùm Israelitas, in quibus non est dolus. Ioan. 1. 48. quia non omnes qui sunt ex patre Israele, sunt Israelitæ. Rom. 9. 6. ac proinde non omnes qui se Israelitas esse gloriantur, diliguntur à Deo.

3. *Quomodo diligat.* Sic autẽ diligit, vt per adoptionis gratiam, Electos suos, filiorũ loco habeat. Iuxta illud: Nõ qui sunt filij carnis, ij filij Dei: sed qui sunt filij Dei, censentur in semine, Rom. 9. 8. Item, Quotquot autẽ Christum acceperunt, dedit eis hanc dignitatẽ, vt filij Dei fierent, nempe ijs qui credunt in nomen eius. Ioan. 1. 12.

4. *In quo diligat.* Diligit autem eos, in dilecto suo filio. Eph. 1. 6. Ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis effecit sibi gratos, in illo dilecto. Extra Christum enim, nemo Deo φιλητὸς, amabilis esse potest.

2. Iudæorum contra propositionem, Obiectio: Et dicitis, In quo diligis nos? Hoc est, quod tandem est eximiæ istius dilectionis Dei erga nos Iudæos, argumentum?

Diuini erga Gentem aliquam amoris, manifesta esse solent argumenta & specimina.

Nobis autem Iudæis, de nullo horum constat: immò ex multiplicibus calamitatibus & tragicis malis quæ nobis acciderunt lõgissimo tempore, contrarium, Dei videlicet erga nos odiũ, conijcere licet. Nisi fortè ærumnæ fatales, documenta sunt diuini amoris: quod sanè absurdum videtur.

Non igitur diligit nos Deus, vt tu Malachia putas.

Hæ sunt præclaræ, si Deo placet, terræ filiorũ & nauci homuncionũ, cogitationes, καὶ φλυαρίαι quoties suæ sortis & decori planè obliti, ex aduerso Deo responsant. Non vident peccatorum suo-

rum iustas pœnas sese dare: nec Dei ferulam, filijs eius maximè necessariam esse cogitant: donec illis aperiantur oculi, sic vt supplices ad se percutientem confugiant, & seipsos, quam Dominū summè misericordem, magno suo bono, accusare malint.

3. Demonstratio, qua ceu clauo adamantino, retunditur Sophistica obiectio, de odio Dei erga Iudęos. Ducitur autē illa à gratuita electione Iacobi & seminis illius.

Certissimum est summi amoris argumentum, gratuita viri alicuius, & germanorum illius liberorum, electio & sanctificatio.

Iehouah autem gratis elegit Iacobum & eius semen.

Summè igitur Israelem diligit.

Minor probatur primum à comparatione fratrum Esau & Iacob.

Gratuita sanè electio est, cum è duobus fratribus, nondū natis, & ex vno conceptis, & suo tempore vnà in lucem editis, alter eligitur, alter verò præteritur.

Atqui id factum est in patre Israelitarū Iacobo, de quo (vt propositum Dei, quod est secundum illius electionem, id est, non ex operibus, sed ex vocante, firmum maneret.) dictum est: Maior seruiet minori, Rom. 9 11. 12.

Gratuitam igitur eius electionem esse, quis dubitet?

Eadem autē Minor secundo loco probatur, à Dei, qui est ἀψευδὴς, testimonio. Dictum Iehouæ: Dilexi Iacobum.

Si Iehouah dilexit Iacobū (loquitur Dominus de φιλοστοργίᾳ paterna erga filios & cohæredes) eundem quoque & elegit: & quidem vtrumque gratis præstitit: vt ex præcedenti argumento liquet.

Verum est Antecedens: vt αὐτόπιστον oraculum monet.

Verum igitur est consequens. Lectio 4. 10 Septēb. 1582.

Vt autem Thesis huius Oraculi illustretur, & è Nouo Testamēto lucis diuinæ radius, oraculum veteris Testamenti illustret, adducam verba Apostoli, quæ extant Rom. 9 10. 11 12 13.

Neq; hoc solùm, sed Rebecca, cum ex vno concepisset, nempe ex Isaac patre nostro, (hæc experta est)

Nondum enim natis (pueris) quum nihil fecissent boni vel mali, vt propositum Dei quod est secundum (ipsius) electionem, (id est) non ex operibus, sed ex vocante (firmum) maneret.

Dictum est ei, Maior seruiet minori.

Sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau verò odio habui.

Sit ergo huius Tractationis de Electione & Reprobatione, aurea basis, hæc illustris & ἀμετακίνητος demonstratio.

Vna eadémq; ratio est electionis diuinæ, in Electorum omnium: & reprobationis eiusdem, in omnium Reiectorũ, exemplis: sic vt dato vnico exemplo, hominis quidẽ Electi, de omnibus Electis: reiecti verò, de omnibus Reprobis, facile sit pronunciare. Neq; enim diuersę sunt electionis aut reiectionis rationes: sed vtrobiq; vna eadémq; & planè inuariabilis. Ac non malè Scholastici pronũciauerunt, Theologiæ singularia, potentia vniuersalia esse, sic vt ex illis tanquam ex vniuersalibus, rectè arguatur.

Constat autem ex Gen. 25. 23. Iacobum quidem electum, quòd Deo charus esset: Esauum verò reiectum, quòd eidem esset exosus. Hanc Minorem Apostolus noster primùm amplificat per cõparationem fratrum Germanorum, qui & ijsdem parentibus prognati, & gemelli erant: & expertes meritorũ omnium, & nõdum in lucem editi. Deinde ἀντιλεγομένως exponit, cum ait secũdum Dei propositũ, Iacobum quidem electum, Esauum verò reprobatũ. Postremò, hæc omnia Oraculo diuino ἀναντιρρήτως comprobat.

Eadem itaq; ratione, & cęteros homines secundum Dei propositum, seu electos seu reiectos esse, fateamur: & hæc Dei iudicia adoremus.

DE SVPERIORIBVS PRINCIPIIS SALVTIS FIDELIVM ET EXITII *infidelium, Aphorismi.*

1. Omnes caussas seu salutis, seu exitij, ordine antecedit, Dei πρόθεσις, id est, propositum.

Hunc Apohrismum confirmant hæc testimonia.

Rom. 8. 28. Nouimus autem ijs qui diligũt Deum, omnia simul conferre ad bonum, ijs videlicet qui ex proposito ipsius vocati sunt. Præcedit igitur vocationẽ nostram efficacẽ, Dei propositũ.

Rom. 9. 11. Vt propositum Dei, quod est secũdum ipsius electionem, &c. Antegreditur igitur Propositum electionem: 2. Tim. 1. 9. Qui seruauit nos, & vocauit vocatione sancta: non ex operibus nostris, sed ex suo proposito & gratia, quę data quidem est nobis in Christo Iesu ante tẽpora secularia. Antecessit igitur propositũ voluntatis diuinæ de nostra electione, non solùm Euangelij pręconium, sed etiam Mundi creationem.

2. Propo-

2. Propoſitum Dei ordinè ſubſequitur Electio noſtra particularis, tanquam primaria ſalutis noſtræ cauſſa, à qua cæteræ dependent.

Rom. 8. 29. Nam quos præſciuit, eoſdem & prædeſtinauit, vt conformes fiant imagini Filij ſui.

Rom. 9. 11. Vt propoſitum Dei quod eſt ſecundum ipſius electionem, &c.

Ideo homo electus σκεῦος ἐκλογῆς vocatur: vt eſt videre in dicto Domini de Paulo: Nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte, Act. 9. 15. Et electi dicuntur σκεύη ἐλέους. Rom. 9. 23. Et vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ, quæ præparauit ad gloriam: Item, σκεύη εἰς τιμὴν, vaſa ad decus. 2. Tim. 2. 20.

3. Electioni huic non debet ſubſterni præuiſio, fidei & operum velut meritorum.

Rom. 9. 11. Non ex operibus, ſed ex vocante. Ergo in Deo electionis noſtræ cauſſa, non in nobiſipſis eſt conſtituenda.

Epheſ. 1. 5. Qui prædeſtinauit nos quos adoptaret in filios, per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro beneuolo affectu volūtatis ſuæ. 6. Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.

Ac reuera, niſi excludatur iſtud commētum præuiſionis bonorum operum, ex Electionis noſtrę ratione, fruſtrà Paulus μεμψιμοιρῶν Obiectiones de volūtate & iure Dei in homines planè αὐτοπροσώπων καὶ αὐτοχειροτεχνιῶν, refutaſſet. Rom. 9. 14. 15. 16. & 18. Non enim offenderetur quiſquam, Pelagiana imbutus perſuaſione, ſi non ad propoſitum voluntatis diuinę, quod ordinè antegreditur omnes ſubordinatas cauſſas, ſed ad prę uiſionem bonorum operum, Paulus nos reuocauiſſet.

4. Poſita Electione particulari, ſequitur Reiectio cæterorum. Electio enim ſine oppoſita Reiectione nec conſtitui, nec intelligi poteſt. Vt enim κατ᾽ ἀρχίερειν τῆς σύνταξις, ij, verè Reiecti dicuntur qui non ſunt electi: ſic econtrariò, ij demū Electi ſunt, quos non reiecit Deus.

Porrò ſi particularis ea non eſt, cur Electio dicitur, & cur opponitur Reiectioni?

At enim, dicent pij quidā fratres, qualis eſt electio talis & promiſsio gratiæ, quæ de illa teſtatur: & econtrariò. Sed vniuerſale eſt gratiæ promiſsio. Vniuerſalis igitur eſt & Electio. *Obiectio.*

Respondeo ad Minorem, Cauendum nobis Paralogismum à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter. Sic enim electio Israelitarum generalis & communis est, vt tamen Deus solos veros Israelitas arcano, optimoque suo consilio se ad vitam gloriamque æternam, elegisse, reipsa testetur. Salutis etiam donum sic vniuersaliter annunciatur & offertur omnibus, vt tamen in ijs solis sit efficax, quibus id datũ est. Matthæi decimotertio, vndecimo & sequen. A correlatiuis itaque, κατὰ βίαιον argumentamur. Quorum est fides, ea inquam quæ πληροφορία gratiæ Dei definitur, eorum est & gratiæ promissio. Electorum autem est fides. Tit.1.1. & ab electionis gratia fidei donum dependet, Ad electos ergo solos promissio gratiæ pertinet.

5. Reiectionis vnica caussa non sunt opera mala.

Etsi παράδοξον hoc videri alicui poterit, prima videlicet fronte intuenti: tamen nihil aliud sibi vult, quàm quod Paulus dixit: Nondum enim natis (pueris Iacob & Esau) quum nihil fecissent boni vel mali, vt propositum Dei maneret, &c. Roman.9 11 Apostolus enim nullam personarum & operum rationem hac interuenire ostendit, cũ nõ solùm electionis Iacobi, sed etiã reprobationis Esaui, mentionem faceret: & vtramq; ad diuinæ voluntatis propositum referret.

6. Analyticè ex omnibus Dei beneficijs, quæ ortum ducunt ab electione, antegressa ἐκλογὴ, colligi debet.

Etsi autem κατὰ συνεκδοχὴν, dilectionis solùm diuinæ erga Israelitas, Propheta cõmeminit: omnia tamen Dei beneficia, quæ miranda serie Electionem subsequuntur, subintelligit.

Itaq; ex sanctificatione rectè καὶ σύντομως colligemus iustificationem antegressam: ex hac autẽ vocationem efficacem: ex vocatione ista electionem: & ex hac Dei propositum. Loquimur autem cum Apostolo nostro, cui ijdem sunt prædestinati, vocati, iustificati & glorificati, Rom.8.29.30.

VERSVS III.

Lectio 5. 11. Sept. *Esau verò odio habui: ideo disposui montes eius desolationi: & possessionem eius Draconibus deserti.*

Versamur in difficili loco, sed δύσκολα sunt τὰ καλά: & nobis adest Christus Iesus, qui solus per Spiritum sanctum aperire potest mentem Scripturæ. Simus igitur præsentibus animis & purgatis auribus: & Christum ὁδηγὸν sequamur. Sed ad rem.

Cum

Cum in hoc versu 3. sit Antithesis Iudæorum & Idumæorum, ἀνταπόδοτον obseruandum, & hoc pacto cōplendum nobis erit. Extant manifesta & illustria, amoris diuini erga Israelitas, documēta: nec obscura sunt iusti odij Dei erga Idumæos argumenta. Hos enim bellis confectos è suis finibus eiecit Deus, ac montanam eorum regionem, quæ cultissima quondam fuerat, vastari uoluit: sic vt ijs in locis nunc ingentes serpentes sint, & sinuosa volumina passim versent, in quibus olim omnium ordinum & ætatum florentissimi homines, versati fuêre: τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται. Videmus huius rei specimen in ruderibus Augustæ Rauracorum, cuius vrbis diameter fuit miliare germanicum.

Ecōtrà illos in patriam reduxit Dominus: ac iure postliminij restituti Iudæi, ædificijs vrbes, plantis & frugiferis arboribus cultissimam regionem nunc obtinent.

Vt enim benedictionem terrenam, Deus Israelitis suis voluit esse quasi quendam arrhabonem, donorum Spiritualium copiæ & plenitudinis, qua essent instruendi & collocupletandi: sic Idumæis, à fœdere gratiæ alienis, exilium, patriæ vastationem, & alia ingentia mala, Deus maledictionis testimonia esse, pronunciauit.

Obiectio. Salomon Ecclesiastis 9. cap. rectè negat, ex communibus casibus, aduersis aut secundis, non rectè colligi amorem, odiumúe Dei erga homines. Pugnat ergo è diametro cum Malachia, contrarium affirmánte.

Respōdeo, Est Paralogismus ignorationis Elenchi, neq; enim κατ᾽ αὐτὸ, Malachias quidem, benedictionem temporalem, amoris diuini: maledictionem terrenam odij, signum esse pronunciat: Salomon verò negat homines scire amoréne an verò odio digni sint.

Ille enim loquitur de diuino iudicio: & ostendit, pietatem etiā huius præsentis uitæ promissiones habere, tametsi in æternam potissimùm feratur. 1. Tim. 4. 8. & secundum quid pronunciat, quatenus videlicet terrena bona cum spiritualib. coniungebātur.

Hic autem de hominum iudicio, quod deficit in re tanta æstimanda: & de communibus euētibus, qui iustis pariter & iniustis eueniunt, differens, negat ex ijs iudicium, de Dei erga homines amore vel odio, faciendum esse.

Sunt autem viri quidam docti in ea sentētia, Amorem & odiū,

ἀντωνυμικῶς, pro re amata aut exosa, in illo Salomonis Enunciato, sumi, & sententiam esse. Vt quis rebus eiusmodi pro suo arbitrio vtatur, non esse in nostra situm potestate: sed in eius arbitrio, qui & personas et facta & res, suo nutu omnipotenti regit & administrat.

DEMONSTRATIO SECVNDA,

ἀνασκευαστική, qua vana Iudæorum (de odio Dei erga se, querit antium) persuasio, refutatur.

Si Deus Esaui posteritatem, iusto iudicio, perpetuo exilio, & alijs ingentibus pœnis afficere pergit: Iacobi autē liberos, ex mera gratia, paternè castigatos, iam in integrum restituit, reduxit in dulcissimam patriam, benedictione sua ornauit & ditauit: Tum verò certum est, illos quidem, quibus etiam secunda malè cedūt, Deo esse exosos: hos verò, quibus etiam aduersa adiumento sunt in bonum, eidem charos esse.

Verum autem est Antecedens, vt ex statu vtriusq; Populi manifestè liquet. Hác propositioné probat & amplificat Malachias, hypotyposi desolationis Idumææ.

Verum igitur est & Consequens.

METHODVS, DE ODIO DEI.

I. AN SIT.

Fatemur Deum quosdam homines, & quasdam πέρειας, quæ sunt confusiones ordinis & operum Dei, odisse. Iuxta hæc dicta:

Psal. 5. 6. Non stabunt stulti corá oculis tuis: odisti omnes operantes iniquitatem. 7. Perdes loquentes mendacium: virum sanguinolentum & fraudulentum abominatur Iehouah.

Zach. 8. 17. Et quisq; malum proximi sui ne cogitetis in cordibus vestris: atq; iuramentū mendax ne diligatis: omnia enim ista sunt quæ odi, dicit Iehouah.

II. QVID SIT.

Odium Dei eiusdē Amori opponi, nemo intelligens nō videt. Constat aūt hoc loco, Dei amoré significare propositū miserēdi. Itaq;, cum contrariorum contraria sint consequentia, odium Dei eodem hoc loco, significat propositum non miserendi, sed prætereundi, & πάρεσιν, seu priuationem saluificæ gratiæ, planè indebitę.

Ne quis autem offendatur specie quadam asperitatis in hac oratione de odio Dei, disertè affirmamus, eam à nobis non secus accipi,

accipi, quàm illa Christi verba docent: Si quis venit ad me, & nō odit Patrem suum & Matrem, Luc. 14. 26.

Vt enim eos odisse dicimur, quos magno consilio alijs longè postponimus: sic Deus (per ἀνθρωποπάθειαν quandam) eos dicitur odisse, quos summo, iustissimo optimoque consilio, præterit in re certa, videlicet in communicatione gratiæ & salutis indebitæ.

III. QVAE CAVSSA.

Deus, à se reiectos odisse dicitur.

Sicut enim simpliciter impossibile est, exosos fuisse Deo Patri, quos ipse in Christo Iesu Filio suo vnquam elegit: sic etiam simpliciter absurdum & impossibile est, Deo vnquam dilectos fuisse, quos ille nunquam elegit: hoc est, quos reiecit.

Quòd si quis nonnihil offenditur hac loquendi formula, is κατ' ἀνάλυσιν à proximis caussis, quæ reprobos abominabiles esse ob incredulitatem & eius effecta, ostendunt, tandem regrediatur ad superiorem caussam: nec temerè damnet ea, quæ nondum assequitur.

IIII. QVOD SIT.

1. Iustum est illud erga reprobos odium. Rationes manifestissimæ sunt:

1. Quia Deo, qui summè iustus est, tribuitur.

2. Quia est virtus diuinæ iusticiæ & bonitatis, & laudatissima νέμεσις, aduersus operis ordinisq; diuini destructionem.

3. Quia est coniunctum cum amore boni: qui certè nullus esse potest sine odio mali: nec etiam minorem meretur laudem.

2. Odium illud Dei est immutabile. Ratio.

Nam Deus immutabiliter bonus, iustus, sanctus est: & in eum nō cadit παραλλαγὴ aut conuersionis obumbratio. Ea autem quę odit Deus mala, iniusta & profana sunt.

3. Odij diuini tessara quædam est, maledictio terrena.

Id colligi potest tum ex Caini exemplo, Genes. 4. 11. 12. tum ex comminationibus Legis, Deut. 28. tum deniq; ex Psal. 107. 34. Terram fructiferam in salsuginem ponit, propter malitiam habitantium in ea.

VERSVS IIII.

Quod dicit Edomæa, depauperati sumus quidem, at reuertemur & ædificabimus vastata loca: Sic ait Iehouah exercituū, Lectio 6. 12. Septēb.

Ipsi ædificent, at ego destruam, & vocabuntur Terminus improbitatis, et populus cui indignatur Iehouah, vsq; in seculū.

VERSVS V.

Quod oculi vestri visuri sunt ex termino Israelis, & vos dicturi, Magnificat se Iehouah.

Docendi gratia, ἐκὼ χρηστῷ, dicam, primùm de Idumæorum Obiectione gloriosa, quam per προκατάληψιν Propheta noster adducit: deinde, de Responsione Iehouæ ad illam obiectionem: postremò, de vsu huius oraculi.

I. OBIECTIO IDVMAEORVM.

In hac obseruabimus, primò τὴν παρρησιολογίαν, Enimuerò fatemur, proh dolor, nos exules esse, ad summã redactos inopiam: & auitas nostras sedes esse ferro igniq; vastatas: deinde, τὴν ἀντιπαραγωγήν, sed tamē spes magna est, nostri in patriam reditus, & instaurationis vrbium & domiciliorum nostrorum.

Prudentis fortisq; hominis est, ex rerum in præsentiarum tristissimo statu, de futuro neutiquam temerè pronunciare, quasi is non posit indies melior fieri. Et ferè res aduersæ secundas præcedunt, si non desint prudentia, laudabilis conatus instaurandi res collapsas, & occasiones.

Nos verò nunc quidem luctamur cum multis magnis malis & incommodis, quę paupertatem & exilium comitari solent: sed tamen duramus, & nosmet rebus secundis seruamus. Itaque de nostra in integrum restitutione, de recuperatione patriæ egregiè persuasi, reædificaturos & inhabitaturos nostra domicilia, speramus.

Hoc argumento Iudæi βραδυπιστίᾳ & impatientia laborantes sibiipsis quoque imponebant: illud nimirum inde perperam colligentes, ex præsenti Idumæorum miseria, non esse Dei odium colligendum.

II. RESPONSIO IEHOVAE.

Iehouah exercituū ait: Ipsi ædificēt, at ego destruã: & vocabunt terminus improbitatis: & populus cui indignatur Iehouah vsq; in seculum.

Duo hic occurrunt, Respondens, & Responsio.

Respondens est, καρδιογνώστης ille & omnipotens Iehouah exercituū, cui omnia nota, omnia posibilia sunt, de quo dicitur: Iehouah

uah labefactat consilium gẽtium, annihilat cogitationes populorum. Consiliũ autem Iehouę in ęternum perstat: cogitationes cordis eius in seculum, Psal. 33. 10. 11.

Responsio constat Propositione & Amplificatione.

Propositio, Deus destruet ea, quæ Idumęi ędificare conabũtur: sic vt irriti sint omnes eorum labores. Iuxta illud Salomonis: Nõ est sapientia, neq; intelligentia, neque consilium aduersus Iehouam, Prouerb. 21. 30.

Amplificatio, Nõ solùm destruet ea Deus, quæ Idumæi vtcũq; ædificabunt: sed etiam regio quidem eorum Terminus improbitatis, id est, improborũ (sic vocatur κατὰ διαφοράν, respectu termini Israelis) ac proinde Deo exosorum, vocabitur: ipsa verò gens Idumæa, dicetur populus cui irascitur Deus.

Termini autem vocabulum, significantissimè exposuit Paulus illo nobili dicto, de cuiusq; populi territorio: deus definijt tempestiuitates quas præstituit Gentibus, positis terminis (ὁροθεσίας vocat) habitationis eorum, Act. 17. 26.

Ex his rectè extruitur demonstratio tertia ἀνασκευαστική, de odio Dei erga Idumæos, cuius hæc sententia est:

Nihil dubium est, eam gentem rectè dici Deo exosam, quam Deus non solùm exilio, patriæq; excidio mulctauit: sed etiã nunquam patietur redire in patrium solum, & semel euersas vrbes reædificare, cuius etiã terminos improbitatis nomine infames, gẽtem autem iustissimę indignationis Dei erga eam infamia, perpetuò laborare patietur. Talis autem est Idumęa gens. Quis ergo dicat eam Deo charam esse?

Quarta autem Demonstratio, de amore Dei erga Israelitas, est κατασκευαστική. Eius hæc summa est:

Quis etiam dubitet eam gentem Deo curæ & gratam esse, quæ non tantùm, inæstimabili eius beneficio, in integrum restituta est, sed etiam porrò quoq; seruabitur: agetq; intra terminos probitatis: ac spectabit iustę vindictæ Dei erga impias gentes, multa & manifesta documenta.

Talis autem est gens Israelitica. Hanc Minorem partim versu 4. καθ᾽ ὑπόνοιαν. partim disertè, versu. 5. Propheta extulit.

Itaq; statuamus, id quod res ipsa testatur, Deo charos & acceptos esse Israelitas: ac hos solos magnifica dei opera animaduersuros, Deũq; celebraturos esse. Iuxta dictum: Quis sapiens est, &

obſeruabit hæc: & aduertet animum ad miſericordias Iehouæ? Pſal.107 43.

Vtinam autem intra ὁροθεσίαν & terminos Eccleſiæ ſemper nos contineamus, & Dei iudicia & μεγαλεῖα conſideremus: ac tota vita diſsimillimi ſimus Epicureis illis, de quibus Iſaias pronunciauit, cap.5. 12. Opus Iehouæ non reſpiciunt, nec opus manuum eius vident.

III. DE HVIVS LOCI VSV: SEV, DE IRRITIS HOMINUM *cum Deo certantium, conatibus.*

Plenæ ſunt omnes hiſtoriæ, plena eſt & tota vita triſtiſsimorũ exemplorũ, de iis hominibus, qui ſuam volũtatẽ diuinæ anteponentes, maximo ſuo malo Siſyphi ſaxus voluerunt, & ſibi alijsq; auctores fuerunt maximorum malorum. Nos, vt alieno malo docti, abſtineamus ab omni ſpecie mali, negocium hoc παραδειγματικῶς, tractabimus. Dominus Ieſus det vt pia & vtilia dicamus.

1. Vt præcipuæ felicitatis eſt Dei voluntati promtè & libenter parére: ita extremæ infelicitatis eſt eidem aduerſari.

Etenim non niſi bona & ſalutaria, nobis ipſis precamur, ex Chriſti Ieſu præcepto. Precamur autem vt Dei voluntas fiat, Matthæi, 6.10.

Porrò ſtudiũ faciendi id quod vult Pater ille cœleſtis, Chriſto nos cõiunctiſsimos, & eius cauſſa beatos eſſe teſtatur. Matt.12.50. Quiſquis fecerit quod vult Pater meus qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſoror & mater.

2. Inter cæteras θεομαχίας formas & illa eſt, quæ hominum molitiones, Deo aduerſantes, complectitur.

Iuxta illud Gamalielis apophthegma: Et nunc dico vobis abſtinete ab hominibus iſtis, & ſinite eos, quoniã ſi ex deo eſt, non poteritis diſſoluere, (ac neſcio) an etiam cum Deo pugnare comperiamini, Act.5 38 39.

3. Conatus θεομάχοι diſtingui poſſunt Perſonarum, Rerum, Graduum vitæ & actionum, reſpectu.

In genere autem de iſtis formis omnibus, quæ ſuceſſu carent illud dictum meminerimus: Homo non poteſt recipere quicquã niſi fuerit ei datum è cœlo, Ioan 3 27. & illud Chriſti Ieſu dictum ad Pilatum, de ſua in illum poteſtate imprudenter gloriantẽ: Non haberes poteſtatem aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet ſuperne. Ioan 9.11.

4. Perſonę

4. Perſonæ peccantes τῇ θεομαχίᾳ, aut nondum ſunt illuminatæ luce Chriſti: aut illuminatæ quidem ſunt, ſed in tentationis παροξυσμῷ ſcotomate mentis & in tempore affectuum laborant: aut ſicut planè alienæ à Dei regno.

Ad primum ordinem Saulus, nondum conuerſus, blaſphemus, pſecutor & iniurioſus, referri poteſt. 1. Tim. 1. 13. Act. 9. Gal 1.

Ad ſecundum ordinem Petrus, apud Antiochenos aliquandiu non recto pede incedens, vt veritati Euangelij congruebat, & Barnabam alioſq; (pios alioquin homines) in eãdem ſimulationem ſuo exemplo abripiens, referri debet. Pugnat enim cum voluntate Dei, iſta ſimulatio & claudicatio, in Chriſti & libertatis noſtræ negocio.

Ad tertium ordinẽ pertinent ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ, Herodes Magnus, Nero, Diocletianus & ſimiles, qui vel aperta vi, vel dolo malo, vt Iulianus Apoſtata fecit, Eccleſiã & Euãgelium, oppugnauerunt.

5. Si Res ſpectes exercetur θεομαχία, vel pręiudicio, cũ bonę damnantur, malæ probantur: vel acquirendi, vel retinendi, vel impediendi, præpoſtero & pernitioſo conatu.

Phariſæi præiudicio peccabant, cum zelum quidem Dei haberent, ſed non ex noticia. Nam ignorantes Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiã ſtudentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non fuerunt ſubiecti. Rom. 10. 2 3. Et hac noſtra ætate multi Euangelium, quod illis non innotuit, furenter aſpernantur & damnant.

Adonias Dauidis filius, fratris Abſolomi exemplo minimè doctus, dum ſubmoto Salomone, regnum ſibi acquirere contendit, cum fatis ſeu diuina ordinatione nequicquam certans, miſerè periit. .Reg. 1.

Sedecias, dum violata fide qua Nebucadnezari deuinctus erat, vrbem Ieroſolymorum tueri, & regnum retinere conatur, ſpreto Ieremiæ cõſilio, vrbi excidium, ſibi maximas calamitates & exitium tragicum accerſit, perinde vt Cæcias nubes.

Saul, metuens ne Dauid emergẽs, ſuis luminibus officeret, prępedire eum conatur: ſed fruſtra. Verè enim dixit Perſa ille apud Herodotum: ὅτι δεῖ ἐκ θεοῦ γενέσθαι, ἀμήχανον ἀποτρέψαι, ἐχθίστη δὲ ὀδύνη τῶν ἐν ἀνθρώποισι, πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς ἐπιτυχεῖν.

6. Qui de gradibus vitæ, vel conferendis vel conſequẽdis, cum Dei cõſilio luctantur, θεομάχοι ſunt. Gradus ſunt Eccleſiaſticus, Ciuilis, Oeconomicus.

Exercuerunt θεομαχίαν, & eius ſceleris pœnas grauiſsimas dederunt, Corah quidem, cùm ſummi ſacerdotij honorem Aaroni ademtum, ſibi ſumeret: Dathan verò & Abiram, cùm Moſe à gubernatione populi Dei ſubmoto, Reipub. adminiſtrationem ſibi vendicarent, Num.16.

Quidam πολυπραγμοσύνῃ ſua cum Deo certant, vt Vſias Rex, ſacerdotum officio fungens.

Infelix fuit ſerui Heliſæi Gehaſi θεομαχία, qua conatus eſt clam propheta ſibi ſuisq; liberis opes parare.

7. Θεομαχία in actionibus conſpicitur, tam in omiſsione diuinitus præceptorum, quàm in commiſsione diuinitus vetitorum. Cætera pijs veſtris meditationibus commendo. nam, vt videtis, deſtituor ocio: & vix iſthac proponere licet. Veſtrum fuerit, vt cũ Platone loquar, ocio quo abundatis, vti ad ſancta ſtudia & exercitia: vt indies vobis ipſis & meliores & doctiores reddamini.

VERSVS VI.

Lectio 7. die emortuali Ioan. Chryſoſt. qui incidit in an. Chri. 410. Diſce eius exemplo μῖσεω παθεῖν: nõ enim melior es.

Filius honorat Patrẽ, & ſeruus Dominũ ſuum: quòd ſi Pater ſum, vbi eſt honor meus? & ſi Dominus ſum, vbi reuerentia mei? ait Iehouah exercituum, vobis, ô Sacerdotes, contẽtores nominis mei, qui dicitis: Qua in re contẽnimus nomen tuum?

Hoc loco orditur Propheta principem oraculorum ſuorum partẽ, quæ iudicialis eſt, & conſtat grauiſsima accuſatione Iudæorum, quos multorum & atrocium peccatorũ reos peragit. Nos ordinẽ ſingula κατηγορίας, ſeu accuſationis capita, percenſebimus: Deus autem det, vt ipſi gratia dicamus & faciamus.

DE CVLTVS DIVINI INTERMISSIONE ET PROfanatione, primum Accuſationis Caput.

Initio γνώμη, de adiũctis filiorum & ſeruorum, velut aurea baſis, ſubſternitur toti conteſtationi: & quidẽ eo conſilio, vt ex ea colligãt Iudæi, non eſſe Deo Patri & Domino debitum cultum honoris & reuerentiæ derogandum: quem in ſuo genere & gradu, ipſi ſibi à liberis & ſeruis ſuis, officiosè præſtari vellent: niſi fortè per ſuaſum haberẽt, non tam Dei cultu, quã de ſuo honore, ſolicitos eſſe debere, quod perquam abſurdum ſit. Erat autem operæpretium, de fidei luce falsò gloriantibus, naturæ legem omnibus notam, eo conſilio inculcare, vt tandem diſcerẽt, primam eſſe de pietate erga Deum legem: proximam autem de amore cultuq; parentum

rentũ & ſuperiorum:nec hanc, illa planè neglecta, vrgẽdam eſſe: cum indigni ſint honore liberorum & reuerentia ſeruorum ſuorum, qui per ſacrilegiũ modis omnibus deteſtandum, Deo debitum cultum, ſubtrahunt & omittunt.

Secundo loco ſubiungitur à Propheta, ἡ κατηγορία, accuſatio Iudæorum, Deum non ita vt par erat colentium. Indignitatem autẽ rei, ὁμοιώματι adhibito, declarat, cum ait: Quòd ſi Pater ſum, vbi eſt honor meus? &, Si Dominus, vbi reuerentia mei?

Bis peccant, qui de deo tanquã Domino & Patre ſuo gloriantur, nec tamen ei honoris & reuerentiæ debitum cultum præſtant. Quid enim eſt Deum irridere, ſi hoc non eſt, eum videlicet cultu non proſequi, quem Patrem & Dominum te agnoſcere dicas?

Vos autem Iudæi Iehouam Patrem & Dominum veſtrum eſſe gloriamini, nec tamen eum honore & reuerentia ea, qua par eſt, proſequimini. Hanc Minorem Malachias magna cum δεινώσει vrget, & Iudæis exprobrando inculcat. Extant autem & ſimilia dicta, Ioan. 8. 41. Dixerunt Iudæi Chriſto Domino: Nos ex ſcortatione non ſumus geniti, vnum Patrem habemus, nempe Deum. Itẽ, Rom. 2. 17. Ecce tu cognominaris Iudæus, & acquieſcis in lege, & gloriaris in Deo. 18. Et noſti (eius) voluntatem, & exploras quę diſcrepãt, inſtitutus ex Lege. 23. Qui de lege gloriaris, ꝑ legis tranſgreſsionem Deum dedecoras? 24. Nam nomen Dei propter vos blaſphematur inter Gentes.

Quare nemo intelligens non clariſsimè videt, vos Iudæos bis peccare: ídemque de vobis dici poſſe, quod de Ethnicis (ſeculis aliquot pòſt) Apoſtolus ſcripſit: Inexcuſabiles ſunt, propterea quòd quum Deum cognouerint, tamen vt Deum non glorificauerunt, neq; gratias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiẽs cor eorum, Roman. 1. 20. 21.

Tantum autem abeſt, vt Iudæorum erga Deum ἀσέβειαν, ſeu impietatem, generis nobilitas, & Legis Moſaicæ cognitio, excuſet: vt etiam ad eam augendam plurimum vtraq; faciat. Quis enim à Maiorum laudatiſsimorum, Abrahæ, Iſaaci, Iacobi, Ioſephi, Moſis, Dauidis & aliorũ, fide egregia & ſincera deficientes, neget grauiſsimam mereri reprehẽſionem? Deinde, quo plenior fuit legis noticia in Iudæorum, quàm in Ethnicorum animis, tantò maior

 illorum

illorum legem violantium culpa fuit. Nota est illa filij Dei senten tia verè cęloria: Ille autē seruus qui nouit voluntatē Domini sui, nec se cōparauit, nec fecit ex volūtate eius, cędetur multis plagis: qui verò non nouit, & fecit digna plagis, cædetur plagis paucis. Porrò cuicunque multum datum est, multum repetetur ab eo: & apud quem deposuerunt multa, amplius reposcent ab eo. Luc. 12. 47. 48.

Tertiò, Ex hac totius gentis Iudaicæ reprehensione ob intermissum & violatum veri Dei Iehouæ exercituum cultū, peti debet iudicium, de ea impietatis specie, quæ à noticia Dei distrahit eius cultum, qui tamen indiuiduo cum illa nexu coniunctus esse debet.

DE NOTICIAE DEI ET EIVS CVLTVS DIuortio, *Locus communis.*

1. Impietas est modis omnibus detestanda, Deū quem noueris, vt Deum non glorificare, Rom. 1. 18. & 21.

Nam, vt pręclarè dixit Augustinus, Epist. 52 Pietas est verus Dei cultus. Perinde autem est, siue quis nullum Deo, à se cognito, cultum deferat: siue eum, vt sui cordis idolum, cōmēticio genere cultus ei colat: cū vtrāq; illā impietatis formā, deus iurè detestetur.

2. Deum verò, non vt Deum glorificant, qui veram Dei noticiam, à vero eiusdem cultu separant.

Non enim innotescere solùm vult, sed etiā et suo pręscripto ritè coli: ac quum secus quàm ipse vult colitur, summa iniuria & con tumelia afficitur. Scilicet tressis homo, filio aut seruo, requiret officia sibi grata, ex præscripto suo: nec boni consulet, si eo neglecto, alia pro suo libitu confingant præstētq;: idem tamen pro sua libidine, non autem ex pręscripto Dei, Dominum & conditorem suum, cuius precario beneficio, omni temporis puncto spiritum ducit, colet?

3. Omissis autem Ethnicis, qui vel nullum vel commenticium cultum Deo præstiterunt: de ijs, qui Ecclesiam militantem diuortium noticiæ & veri cultus Dei introducere conati sunt, agemus.

Inter Ethnicos illos & hosce Ecclesiæ turbatores hoc interest, quod illi quidem omnem illam Dei colendi rationem, diuinitus præscriptam, reiecerunt: & alias atq; alias formas colendi deum commenti sunt, & magna cum superstitione exercuerunt: vt est videre in tota historia de εἰδωλομανίας Ethnicorum: Isti verò, ne contemtores

temtores viderentur diuinarum ſanctionum de cultu Dei, ſubdo lè literá cultus diuinitus præſcripti retinuerunt: ſed ſpiritum, qui tamen anima eſt pietatis, omninò neglexerunt & prętermiſerũt.
4. Pſeudoprophetæ olim, dum literam occidentem, in Sacrificijs, in Sacramentis, in Cultu diuino, ſolicitè requiſierunt: Spiritus autem in ijſdem nullam planè rationem habuerunt, diſtraxerunt cultum Dei ab eius noticia.

Non enim ſic ſe patefecit Deus, nec ita voluit agnoſci, quaſi qui vnicè delectaretur, ceremoniario cultu & ieiunis & infirmis mũdi Elementis Ideò ἁπλῶς τι, negat ſe prępcepta de ijs præſtandis vnquam tradidiſſe. Ierẽ. 7. 22. Non enim ſum loquutus cum Patribus veſtris, nec præcepi eis die quo eduxi eos è terra Ægypti, de holocauſtis & victimis, 23. Sed verbũ hoc præcepi eis, dicẽdo: Obtẽperate voci meæ, & ero vobis in Deũ, & uos eritis mihi in populũ: & ambulate in omni via quá pcepero vobis, vt benè ſit vobis.
5. Pontificios autem noticiam veram Dei, ab eius cultu ſeiungere, res ipſa, proh dolor, teſtatur.

Primùm enim, prorá & puppim ſalutis ſuę, in ceremonialibus & moralibus operibus externis numinum delectatur Dominus, (ſi quidem non præſtentur ex fide.) reuera collocant:

Deinde, quaſi non contenti eſſe debeamus eo cultu, quẽ Deus pręſcripſit: alioq; magis operoſo & decoro nos defungi oporteat ad σωματικὴν γυμνασίαν exercendá, Traditiones humanas ἀγράφους addunt: ac imaginãtur ſibi ridiculũ quoddá Numẽ, quod delectetur, Miſsis hiſtrionicis, proſtitutione Idolorũ ad cultũ, Monachatu, baptiſmo campanarum, peregrinationibus ad delubra diuorum, conſecratione aquæ, olei, lardi, ouorum, panis & ſexcentis alijs terriculis.
6. Diſtrahũt & illi cultũ Dei ab eius noticia, qui nunqá non occinunt & requirũt auſcultationẽ verbi, priuatũ publicũq; vſum Euchariſtiæ, abſolutionẽ, obedientiá Miniſterio debitá: nec tamẽ de fidei obedientia, de re Euchariſtiæ, quæ cœleſtis eſt, de fiducia remiſsionis peccatorũ per & propter Chriſtũ, deq; Dei verbo, vt Dei verbo annũciando, interea vnquá agũt Atqui ſtat illud Apoſtoli: Gloria verò, & honor & pax cuius operáti bonũ, Rom. 2. 10. Itẽ, In Chriſto Ieſu neq; circũciſio quicquá valet, neq; Præputiũ: ſed fides per charitatẽ agẽs, Gal. 5. 6. Quid prodeſt, inquit, Gregorius Naziãzenus, manibus vinctis, armare linguas? Hoc eſt, vt

cũ apostolo nostro loquar, deũ profiteri se scire, sed factis negare, Tit.1.16. Quid etiam profuerit sæpius vti cœna Dominica, sed ad iudiciũ? Hæc eo nomine dico, vt videatis, etiá atq; etiá operá nobis dandá, ne dum Pontificijs fabulam de opere operato exprobramus, eandem alio velatam prótextu, per posticum in Ecclesias nostras irrepere patiamur. Qui verè norunt deum spiritum esse, ijdem conueniente cultu, spiritu inquam & veritate adorandum esse persuasum habeát, Ioá.4.24. ac in verbo & Sacramétis, quibus meritò plurimũ deferunt, non in litera & elementis mundi subsistunt, velut labyrinthis conclusi: sed ad verbi & Sacramentorum auctorem Christum, ideo fide contendunt, quòd rei, quæ in verbo & Sacramentis repræsentatur, exhibitorem esse, plenè persuasum habent.

7. Priuatim autem Dei noticiam & eius verum cultum, impiè distrahunt, qui labijs, non corde Deum colunt.

Non enim labijs nos sibi appropinquare, corde verò recedere Deus vult, Matth.15.8. Ies.29.13.

Huius autem diuortij domestica testimonia sunt, intermissio precum quotidianarum, aut perfunctoria earum recitatio: Lectionis Biblicæ neglectio: omissio gratiarum actionis pro tot tátisq; Dei beneficijs, quæ nunquam non percipimus: odium fratris, Matth.5.23.24. Eleemosynæ & charitatis officiorum negatio & alia. Ah fili Dei Iesu Christe, da nobis, indignis tuis seruulis, ne tepidi simus in pietatis negocio & exercitijs: da vt incalescamus in pietatis & iusticiæ perpetuo sanctissimoq; studio: da vt nos totos tibi offeramus hostiam placentem & rationalem cultum.

Quartò, occurrit Apostrophe ad Sacerdotes, quos oportebat cultus diuini vindices καὶ ἐργοδιώκτης esse.

Ait Iehouah exercituum, Vobis, ô Sacerdotes, cõtemtores nominis mei: qui dicitis, qua in re contemnimus nomen tuum?

Diluit autem Propheta Sacerdotum vanam opinionem, quasi impietas Populi Iudaici nihil ad ipsos attineret.

Nihil ad nos Antistites, quod ignobili vulgo obijcitur. Atqui cultus diuini profanatio & intermissio, quæ duo cum nominis diuini contemtu coniuncta sunt, Iudaico populo obijciuntur. Ad nos igitur nihil istæ reprehensiones, &c.

Respondet Propheta κατ᾽ ἐβίωσιν Immò verò, ad vos Sacerdotes ista pertinent, vobis præcipuè ista dicuntur.

Etenim impietas populi iure accepta refertur illius Antistitibus & antesignanis, officium piè docendo, hortando, corripiendo, & sanctè viuendo, non facientibus.

Hanc Maiorem probat Malachias, ab ipsius Dei testimonio.

Vos verò, Sacerdotes, officium vestrum hactenus nō fecistis, siue quis doctrinam, siue Ministerium vobis delegatum, siue vitam, quam innocenter actam oportuit, consideret.

Hanc Minorem probat Propheta, allegatione impudentis inficiationis Sacerdotum, id quod tamdiu fecerāt, proteruè negantium: Qui dicitis, Qua in re contemnimus nomen tuum? Est autem extremæ impudentiæ, id negare quod non modò Iehouah ipse contestatur: sed etiam res ipsa clamitat, opera loquuntur.

Quare vobis Sacerdotibus, id quod de impietate populi dictū est, dictum esse memineritis.

QVANDO IMPVTANTVR POPVLI PECCATA *Ecclesiæ Ministris?*

Quum hi non quæ sunt Dei, sed quæ sua sunt quærunt: & vt beatus Hieronymus alicubi ait, in Christi militia seculi huius lucra venantur. Inde enim fit, vt seipsos pascant, non gregem Domini: vt disperdant, eijciantq; oues, & non visitent eas. Ier.23.2. vt deniq; vel nolint, vel non audeant peccantes, & eo nomine periclitantes, seriò reprehendere. Notum est oraculum Ezechielis, cap. 33. 6. Speculator verò si viderit gladium venientem, & non clanxerit tuba, & populus non custodierit se, veneritq; gladius, & tulerit ex eis animam suam: ipse propter iniquitatē captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris illius requiram.

Vtinam hoc nunquam non cordi sit Ecclesiarū Ministris, eoq; nomine nusquam desint officio, sic vt cum apostolo Paulo dicere possint: Testamur vobis hodiè, quòd mundi simus à sanguine omnium. Non enim subterfugimus, quo minus annūciaremus vobis omne consilium Dei, Act.20.26.27.

Obtestor autē, per sanctū nomē Iesu Christi Principis pastorū, eos omnes, qui aliquando legitimè vocati, accessuri sunt ad sacrū verbi diuini Ministerium & liturgiam Pastorum Ecclesiæ, vt hoc sibi habeant persuasum, sibi ouium suæ fidei commissarum nomine, Deo rationem olim reddendam: ac eos quidem qui bona fide alios ad iusticiam erudierint, instar Siderum illustres fore in regno Christi: eos autem qui docendo, hortando, piè viuen-

do non fecerunt officium, sed quæ sua videbantur quæsiuerunt, dissecandos, ac cum hypocritis partem esse habituros.

VERSVS VII.

Lectio 8. 15. Sept. *Qui afferentes super altare meum cibum pollutum, dicitis: Qua in re polluimus te? In eo quod dicitis mēsam Iehouæ contemtibilem esse.*

Pulcherrima est τῶν λόγων methodus in hac Malachię Sacerdotes reprehendentis, oratione, ideò religiosè eam sequemur. Probat Minorem præcedentis Syllogismi, in qua contemtum diuini nominis Sacerdotibus obiecerat, hoc Argumento:

Quibus non est religio cibum pollutum super altare Iehouæ offerre: & interim quasi re præclarè gesta Iehouæ oggannire, & dicere: Qua in re polluimus te? illi certè contemtores sunt nominis diuini.

Panem, seu cibum pollutum Malachias vocat pecudes mācas, & alias res, quas tāquam profanas, lege & instituto Domini, offerre non licebat, vt ex versu 8. liquet.

Maioris probationem ex lege, de victimarum, quas Deo fas erat offerre, conditionibus, petere licet. Quis dubitet eos esse dei contemtores, qui contra expressam eius legem, scientes & prudentes agunt? Atqui Sacerdotes pollutum panem seu cibum offerentes, αὐταιρέτει violabant legem, quæ extat Leuit. 22. 19. Spontè vestra offeretis immaculatū masculum, ex bobus, & ex agnis, & ex capris. 20. Omne in quo fuerit macula non offeretis, quia non acceptabile erit pro vobis, &c. Ideo Dominus apud Isaiā, cap. 66. 3. Qui, ait, immolat bouem, perinde peccat atq; qui interficit virum: qui immolat pecus, vt qui iugulat canem: qui offert oblationem, est vt qui offert sanguinem suillum.

Atqui vos Sacerdotes affertis super altare meum cibum pollutum, & dicitis, qua in re polluimus te? In eo quod dicitis, Mensam Iehouæ contemtibilem esse.

Quasi verò non tanti faciendus sit Dei cultus, vt non nisi legitimæ victimæ à Sacerdotibus offerendæ, & proinde à populo exigendæ sint? Non erat ignota Sacerdotibus hæc sanctio: Quòd si fuerit in eo macula, aut fuerit cæcum vel claudum, aut quouis alio vitio deturpatum, non sacrificabis illud Iehouæ Deo tuo, Deut. 15. 21.

Iam.

Iam verò sacri ministerij, liturgiæ & typicorum sacrificiorum, quæ tum locum habebant, contemtus, redundabat in contumeliam institutoris Dei.

Ex his rectè colligit Propheta, Sacerdotes contẽtus diuini nominis, quod illis summo studio erat sanctificandum, reos esse: & planè inexcusabiles.

LOCVS COMMVNIS DE IIS, QVI DEO POLlutum cibum offerunt.

Apostolus Paulus, istos homines describit κατ' ἀντίθεσιν, cum eis opponit sinceros doctores. 2. Cor. 2. 17. Non enim, vt plerique cauponamur sermonẽ dei, sed vt ex sinceritate, sed vt ex deo in conspectu Dei de Christo loquimur.

Pollutum ergo doctrinę cibum offerunt, qui verbi diuini præconio sic fungũtur, vt nec diuini nominis glorię, nec Ecclesię vsibus illud seruiat. Etenim verbũ dei, fermento pharisaicarum opinionum vitiatum, Matt. 16. 12. & arte compositis fabellis pictũ, eo consilio venditãt, vt quæ sua sunt, quærẽt. Neq; verò, qui eiusmodi sunt, Domino nostro Iesu Christo seruiũt, sed suo ventri: & per blandiloquentiam & assentationẽ, corda hominum minimè malorum seducunt, Rom. 16. 18.

In horum numero fuerunt olim Pseudoprophetę, Sacerdotes isti quos Malachias accusat, Pharisæi, Sadducæi, Pseudoapostoli: nunc verò sunt neoterici Pelagiani & eorum Sectatores.

Peccant autem, pollutum doctrinæ cœlestis panem offerendo & ij, qui retinent quidem doctrinæ sinceritatem, sed tamen veritati, sanctissimæ virgini, addunt meretricium comitatum: dum in sacris suis concionibus, non abstinent ab obscœnis vocibus, à poetarum fabulis, à comica dicacitate et scurrilitate, à conuicijs & anathematismis iniustissimis, & ab alijs sordibus: denique cũ in toga saltantis personam introducunt, nulla grauitatis Theologicæ, nulla sacri totius Ecclesiæ silentij, nulla deniq; dei & Angelorum Electorumq; hominum qui prę stò sunt, ratione habita.

Cur autem hi tantopere execrantur, plusquam sacrilegum facinus, Monachi illius prædicatorij Ordinis qui Anno Domini 1313. 24. Augusti laudatissimo Imperatori Henrico VII. apud Bonconuentum Senensis agri oppidum, venenum præsentissimũ in pane Eucharistiæ exhibuit: cũ ipsi panẽ cœlestis doctrinæ, nequaquam citra saliuã, sputum & venenum facetiarum, scõmatum, virulen-

tiæ, præiudicij, & condemnationum iniquissimarum, dispensent miseris auditoribus? Num existimant minus esse periculi, si Dei verbum non sincerè prædicetur, siq; seruire cogatur inconsultorum hominum intemperiei & imposturę: quàm si panis Eucharisticus veneno inficietur?

Ad eundem ordinem referri debent, qui nõ citra impiam profanationem Sacramenta administrant.

Vt cum Baptismus fœdè conspurcatur sputo, puluere, exorcismis (quasi cum dæmoniaco negocium sit) & alijs sordibus: & cũ eius administrandi auctoritas ijs permittitur, quibus verbi & Sacramentorũ Ministerium, non est legitimè demandatum: Verbi gratia, Sedentibus in Ecclesia, seu Auditoribus: deliris aniculis: quas si fas est baptizare paruulos, in casu necessitatis (quem confingunt quidam) cur non eisdem liceat in casu necessitatis, ægrotantib. administrare Cœnam Domini, cum par vtrobiq; ratio sit?

Sed non addam plura hoc tempore: Deum potius comprecabor, ut semper nobis præficiat Antistites eos, qui sinceritatis & decori ac fidei sint amantissimi & studiosissimi, in omnibus sacri sui muneris partibus: & quibus nequaquá despecta videatur Iehouæ mensa, sic ut pudeat eos sacri Ministerij: malintq; (modò citra infamiæ notam, reiq; familiaris iacturam, id fieri queat) illud deserere, quàm vita & diligentia sua ornare & tueri.

VERSVS VIII.

Nam cum offertis animal cæcum, ad sacrificandũ, nihil'ne est mali? & cum affertis claudum aut ægrotum, nihil'ne est mali? offer illud iam Duci tuo, an acceptum habiturus sit te, aut an suscepturus vultum tuum, ait Iehouah exercituum.

Probat Minorem præcedentis Syllogismi. Quicunq; cõtra Legem offerunt victimas cæcas, claudas, mancas, ij cibum pollutũ Deo offerunt. Iuxta illud: Vir autem cum obtulerit sacrificiũ pacificorum Iehouæ, ad soluendum votum, aut ad voluntariè offerendum, ex bobus, vel ex ouibus, immaculatum erit acceptabile Deo, nullum vitium erit in eo. Cæcum, aut fractum, aut concisum labijs, aut verrucatum, aut scabiosum, aut impetiginosum, nõ offeretis ista Iehouæ, neq; oblationem ignitam dabitis ex his super altare Iehouæ. Et bouem & pecus superfluum, aut diminutum, pro oblatione voluntaria facies; at pro voto non placebit. Con-

cussum & contusum, ruptum & excisum non offeretis Iehouę, & in terra vestra non facietis, Leuit. 22. 21. 22. 23. 24.

Vos autē, ô Sacerdotes, eiusmodi victimas mancas obtulistis.

Cibum itaq; pollutum, Deo obtulistis.

Minorem probat, Etenim, quæ vel Duci dono dare vos pudere poterat, ea ipsi Deo, Regum Regi, offerre ausi estis. In hac autē asseueratione, conscientiæ appellatio est, ἐμφάσεως gratia, &c.

DE EA IMPIETATIS SPECIE, QVA MINVS DEFERTVR immortali Deo, quàm mortalibus homuncionibus.

Hypocritarum hic familiaris morbus est, hominum gratiæ aucupandæ & demerendę, solicitè incumbere: de Dei aūt gratia, carnalem quandam fiduciam fouere,

Huius fiduciæ ludicra fomēta sunt, ceremoniosus Dei cultus, & ἀνάμνησις gloriosa nescio quorum meritorum: ut est videre in oratione Pharisæi, Luc. 18. 11. 12.

Coniuncta autem est illa fiducia cum vana opinione, de Deo meritis deuincto & obligato: quæ è diametro pugnat cū illo Spiritus sancti dicto: Quid autem habes quod non acceperis? quòd si etiam accepisti, quid gloriaris, ut qui non acceperis? 1. Cor. 4. 7.

Quantum impietatis in ea sit, vel ex eo liquet, quod Deo illudit, & ei fucum facere conatur. Quid enim est Deo illudere, si hoc non est, optima quidem hominibus, quorum beneuolentia opus esse videtur: pessima autem Deo, offerre. Vt ἄθεος ille Lucianus, Prometheo vitio à Ioue datum nugatur, quasi qui carnium loco, ossa pinguedine obducta Dijs obtulisset: sibi carnes retinuisset.

Quid autem aliud faciunt, qui Deo appropinquant ore suo, & labijs eum honorant: corde autem longissimè ab eo absunt? qui doctrinas, quæ sunt mandata hominum, studiosè discunt & profitentur: cœlestem verò doctrinam, & legem diuinitùs latam, negligunt? qui peregrinantibus animis sacras audiunt Conciones, & sacra Eucharistia seipsos minimè probantes, abutuntur? qui deniq; iuga boum à se emta, agros, cōiuges pluris faciunt quàm cœnam Agni, Luc. 14.

Peccant in hoc genere & ij ministri verbi, qui ne quos offendant, muti canes sunt: qui Principes, venationibus, aliæ & alijs non serijs rebus, adeò immersos, ut præ his negligant Rempubl. ut segetes à feris vastari patiātur, ut in miseros agricolas duriores æquo sint, non admonent officij clementiæ, humanitatis: qui in-

uehuntur, non in luxum, in iniusticiam, in vsuras, in superbiam in aulicum fastum, in peccata sua & populi: sed in conseruos, Christum Iesum θεανθρωπον, vnicũ Redemtoré mundi confitétes, & aduersus Antichristum in prima acie stãtes & fortiter viua voce eruditis scriptis, sæpenumerò etiam sanguine suo, & iactura fortunarum pugnantes. Sed videt hęc & iudicat Deus.

Nos τὰ τοῦ θεοῦ πρεσβυτέρα ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων statuentes, Deo vni nos totos & omnia nostra consecremus & sanctificemus, Amen, Amen.

Lectio nona. 24. Sept.

VERSVS IX.

Nunc itaq. deprecamini faciem Dei fortis, vt gratiam faciat nobis, dum è manu vestra est hoc, an suscepturus est (vllius) ex vobis vultum? ait Iehouah exercitum.

Initio phrases paucis exponam: deinde ad sententiam declarandam accedam: Dominus Iesus det vt ipsi gratia, & nobis salutaria dicam.

Deprecari faciem Dei fortis est, precibus, sacrificijs & alijs humilitatis exercitijs, deum iratum placare, & gratiam illius demereri velle.

Gratiam deus facere dicitur, quum & cultoribus & alijs benefaciendo, se illos in gratiam recepisse, cultumque sibi præstitum probauisse, testatur.

In manu hominum aliquid esse dicitur, quando nec vitæ, nec diuini cultus propositum homines mutant: sed se rectè omnia facere, nec quicquam iure ipsis posse vitio dari, putant: nec diuersa suadentibus, obtemperant.

Suscipere vultum alicuius deus dicitur, quando cultum ab eo sibi præstitum, probat. Correlatiua loquendi formula extat Gen. 4. 4. & 5. Respexit autē Iehouah ad Abel, & ad oblationem eius. Ad Cain autem & oblationem eius non respexit.

Sententia est Ironica, Agite, inquit Malachias, deprecamini, seu colite, ad eum modũ Iehouam: & si fieri potest, gratiá eius demeremini: nam hoc in vestra potestate situm esse putatis. Hactenus Ironica concessio, qua vtendum erat erga σκληροτραχήλους & capitosos Iudæos, qui sibi propter corporalem exercitationem & ceremonialem cultum mirificè placebant. Sequitur ἀντιπαραγωγή, quę interrogatione, seu conscientiæ appellatione constat: Sed anne

vobis

vobis persuasum esse potest, Deum vel vnius alicuius è vobis, ne dum multorum aut omnium vultum esse suscepturum?

Locus Communis.

Propositum nobis est ostendere, Deum, cultu bonæ intentionis non placari: sed offendi.

1. A' finitione. Offenditur Deus eo cultu, qui illi defertur humano arbitrio prælucente, & qui hominis gloriæ seruit. Atqui talis est cultus, quem bona intentione, homines Deo præstant. Primũ enim tanto studio humanarum traditionum afficiuntur, ut per ea Dei mandata irrita faciant: Matth 15.6. Deinde, cum vel à Deo prescriptis operibus externis, tanquam suis munijs utcunq; defunguntur, omnia tamen arroganter ad suam gloriam referũt, ut monet Pharisæi exemplum, Luc. 18. 11. 12. Itaq; eo cultu Deus offenditur.

2. A' speciebus, quibus bonę, quam vocant, intentionis cultus constat. Non delectatur Deus ludicris crepundijs externorum operum, quæ ipse nunquam præcepit. Est enim spiritus, ac spiritu & veritate adorari, cultũq; rationalẽ sibi præstari, vult, Ioã. 4. Rõ. 12 Atqui bonæ intentionis cultus eiusmodi crepundijs constat. Vt Carthusiensis Monachus, bona sua intẽtione frustrà inflatus, fingit sibi Deum, qui delectetur solitaria uita, esu piscium, abstinẽtia à carnibus, raso vertice, cuculla, χαμευνίᾳ. Iudæus, circumcisione sua abstinentia ab esu suillarũ carnium, & nescio quib. nugis, Deum delectari existimat, eoq; in illis est superstitiosè operosus.

3. Non est homini prudenti reclamandum experiẽtiæ. Hæc autem reipsa probat, displicere Deo eiusmodi cultum: vt hoc loco Malachias, ad experientiam prouocans, perspicuè indicat. Itaq; ne nobis dubium sit, intentionis bonæ cultum deo displicere.

4. Quod in deum contumeliosum est, non potest ei placere. Cultus ille bonæ intentionis in Deum est contumeliosus. Itaq; Non potest non illi vehementer displicere. Minor probatur, Primùm, quia eorũ est, qui cum deo de sapientiæ laude certãt, quasi hominibus, terrę inquam filijs rectius cõstare possit, qua ratione deus sit colendus, quam ipse potuerit præscribere. Deinde, quia impedimento est exercitijs veræ pietatis & charitatis, Matth. 15. Postremò, quia fingit in hominibus viribus & potestate positum, non autem merum dei donum esse, rectè deum colere. Nos illud

Christi meditemur: Sed frustra me colũt, docẽtes doctrinas quæ sunt mandata hominum. Matt. 15. 9. Si enim exoterico illi historico Liuio, visum est, Religionem piè magis, quàm magnificè coli debere, quid nobis Christianis sit deferendum ieiunis mundi elementis, nequaquam obscurum est?

VERSVS X.

Quis etiam inter vos est, qui claudat fores gratis? aut num illustratis altare meum gratis? nulla est mihi delectatio in vobis, ait Iehouah exercituum, et munus acceptum non habebo è manu vestra.

Fatendum est hoc esse secundum τῆ ὀργαγίας argumentum, quo ostendit quid caussæ sit quòd nec Sacerdotes, neq; eorum oblationes, deo placerent.

Sunt autem qui existimẽt, sententiam esse: Nemo, vel ex Ianitoribus templi, quorũ munus erat pręstare, ne quid pollutum inferretur in domum Iehouæ: vel ex Sacerdotibus, quorum erat victimas immaculatas Deo offerre, vnquam quicquam diligenter præstitit, citra largam dei remunerationem: qui quod promisit fideliter quoq; præstat. Iuxta illud: Honorãtes me honorabo: contemnentes autem me contemnentur. 1. Samuel. 2. 30. Hanc sententiam si quis sequatur, animaduertet ea refutari quærelam Sacerdotum: Mensa Iehouæ contemtibilis est. suprà vers. 7.

Certum verò est benedicere deum vbertim ijs, verbi sui ministris, quibus in toto suo munere nihil antiquius, nihil etiã magis cordi est, quàm dei gloria & Ecclesiæ ædificatio. Ac vt maximè terrena bona illis subtrahantur, cœlestia tamen & spiritualia, quæ omnium sunt præstantissima, maiore copia à deo ipsis subministrantur. Habet enim pietas, non præsentis vitæ solùm, sed etiam futuræ, amplissimas promissiones.

Sed tamẽ si quis illud cogitet, quare citra delectũ victimas accumulari voluerint Sacerdotes, animaduertet turpissimi lucri cupiditatem, quã Paulus αἰσχροκέρδειαν vocat, heic grauiter perstringi. Est enim Ecclesiæ dei nocentissima hæc, quando Antistites persuasum habent pietatem esse quæstum: & eo nomine accumulandis donis & sacrificijs occupati precationis domum, in latronum speluncam conuertunt.

Sententia itaq; hæc erit, Cum nemo vestrum, ò Sacerdotes, vlla

parte

parte ſui muneris defungatur gratis, quis miretur Deo ingratiſsimum eſſe cultum quem præſtatis?

Sic autem argumentatur Dominus:

Impoſsibile eſt vt mihi placeat cultus, cum mihi diſplicent cultores. Nã vt ſunt ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κοὐκ ὀνήσιμα: ita cultus quem homines Deo ingrati præſtant, ipſe quoq; ei eſt ingratus.

Vos autem Sacerdotes vehementer diſplicetis.

Itaq; cultus quoq; quem mihi præſtatis, eſt mihi ingratus.

Minorem probat. Quis enim miretur Deo eos cultores diſplicere plurimũ, qui niſi lucri bonus odor aſpiret, nihil in honorem illius facturi ſint.

Atqui in horũ numero vos Sacerdotes eſtis. Hãc Minorẽ probat ab exemplis Oſtiariorum & Sacerdotum qui nihil agebant, niſi quæſtus & commodi ſpe illecti. Idem aũt de cæteris ceremoniarij cultus adminiſtris ſtatuendum eſſe, tacitè innuit.

Certum itaq; eſt vos mihi diſplicere.

QVORSVM AVTEM HAEC OMNIA TENDVNT?

Eò tendunt, vt Iudæi tandem aliquando diſcerẽt, in cultu diuino, non opus externum, ſed Dei gloriam: non quæſtum Sacerdotum, ſed obediẽtiam erga deum ſpectandam: & omnia decenter, ordinè, hilari corde, præſtanda eſſe, tum vt Deus honore debito per fidem afficiatur, tum vt is honos ſpiritu potius, quàm litera et corporali exercitatione conſtet.

Locus Communis.

Quum Deo diſplicent cultores, diſplicet etiam cultus.

Rationes huius Theſeos multæ ſunt. Sed nos his iam contenti erimus.

1. Quia arbor putris non fert fructum bonum, Matt. 7.18. ſunt autem infideles illi Deoq; exoſi homines, arbores putridæ. Itaque non proferunt diuini cultus fructum Deo gratum.

2. Qui omiſſo cultu ſpiritus, literæ cultu defunguntur, illi vnà cum ſuo ceremoniali cultu deo ſunt abominabiles, Iſa. 1. 13. Ne addatis offerre ſacrificium mẽdax: ſuffimentũ abominatio eſt mihi: calendas, & ſabbathum, quòd conuocetis conuocationem, non poſſum ferre iniquitatẽ cum cœtu. 14. Calendas veſtras et abominationes veſtras odio habet anima mea, ſunt mihi oneri, fatigatus ſum ſuſtinendo. Atqui nullo alio cultu defunguntur hypocritæ illi,

tæ illi, Deo modis omnibus ingrati & exoſi: Rom. 2. 28. 29. Matth. 15. 8. Iſa. 9. 13. Appropinquat mihi hic populus ore ſuo, & labijs me honorat: cor autem eorum lõgè abeſt à me. Sed fruſtrà me colunt docentes doctrinas quæ ſunt mandata hominum.

3. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt, Romanorum 14. 23. Atque totus ille cultus ex fide non eſt: quî enim ex fide ſit cum ab infidelibus & ſuperſtitioſis hominibus præſtetur? Eſt igitur peccatum, quod deo placere non poteſt.

4. Qui neſciunt quid colant, ij, vnà cum ſuo cultu deo placere nequeunt, Ioan. 4. 22. Atqui illi cultores deo exoſi neſciũt quid colant. Fingunt enim ſibi Idolum quod nuſquam eſt, & quod delectatur ieiunis mundi elementis, humanis conſtitutionibus & figmẽtis, qualia ſunt Monachatus, Miſſa, peregrinationes ad delubra ſanctorum & alia eius farinæ commenta.

VERSVS XI.

Lectio. 10. 15. Septẽb.

Sed ab ortu ſolis vſque ad occaſum eius, magnum erit nomen meum in gentibus: & in omni loco ſuffimentum afferetur nomini meo, & munus purum, quia magnum nomen meum erit in gentibus, ait Iehouah exercituum.

Cupio, quoad eius fieri poteſt, ſumma cũ perſpicuitate iſtud oraculum vobis exponere: amo enim lucẽ & veritatẽ. Dominus Ieſus, qui eſt lux mũdi & veritas, duce Spiritu ſuo ſancto ducat nos in omnem veritatem.

Primùm autem Antypophoram, quæ hoc loco propter filium dictionis propheticę & ſeriem argumentorum, conſideranda eſt, enucleare ſtudebo.

Deinde ſubiungam enarrationem vaticinij, de vocatione Gentium.

Tertiò, eius vocationis cauſſas ex Deuteronomio & Epiſtola ad Romanos petitas, recitabo.

Postremò, qua στρεϕολογίᾳ Eccius & alij Papiſtæ, hunc locum ad Miſſaticum ſuum idolum fulciẽdum, adhibuerint, paucis ὡς ἐν κεϕαλαίῳ, indicabo.

I. ANTYPOPHORA.

Odioſa Sacerdotibus populoq́; Iudaico, & perquàm moleſta erat oratio, quæ teſtabatur, & cultũ quem illi Deo hactenus pręſtitiſſent, & ipſos λειτουργοὺς Sacerdotes, deo diſplicere & meritò eſſe exoſos.

exosos. Nihil enim minus ferre possunt Hypocritæ, quàm se & ἐθελοθρησκείαν seu cultū, quo superstitiosè defungūtur, non magni fieri.

Sic itaque argumentabantur: Non est consentaneum eos displicere, qui magnum dei nomen, cuius à reliqua generis humani parte nulla habetur ratio, sanctificant, & in sacra æde quotidie suffimentum incēdunt, muneraq; offerunt. Hęc omnia Ierosolymis quotidiè à nobis peraguntur. Est igitur iniquū præiudiciū, dicere quòd & hic cultus diuinitùs institutus, & eius cultores, deo non placeant.

Respondet Propheta per Antypophoram. Quis verò multum tribuat literę seu ceremoniali cultui, à paucis quibusdam turpisq; lucri cupidis Sacerdotibus, in angulo orbis, deo perfunctoriè præstito: præ cultu spirituali, ab omnibus gentibus, hilari corde, ad dei gloriam, diligenter propediem præstando? Vester, ò sacerdotes, illius modi est: sed instant tempora optatissima, in quibus vbiq; Gentium, Iehouah celebrabitur. Sistent enim fideles isti Dei cultores, non pecudes aut armenta: sed corpora sua, hostiam viuam, sanctam, acceptam deo, rationalem illum suum cultum. Nec configurabuntur isti sæculo, sed transformabūtur per renouationem mentis suæ, ad hoc vt probent quæ sit volūtas Dei, bona illa accepta & perfecta, Rō. 12. 1. 2. De hoc itaq; cultu licebit gloriari, nō autem de illo, quem vos ventris & quęstus caussa præstatis: vestri sanè maiorem quàm dei, rationem habentes.

Rectè sanè apud Aristeam, hospes quidam, Ptolomæo Philadelpho Ægypti Regi, interroganti, quænam esset maxima hominis gloria, respondit: Honorare deum, & quidem non tam magnificis donis victimisq;: sed animi puritate, & religioso veræ obedientię proposito. Hoc enim cultu spiritus ille purissimus & καρδιογνώστης, potissimum delectatur.

II. DE VOCATIONE GENTIVM, τὸ ὅτι.

Efficacis vocationis ad participationē sortis sanctorū in lumine, euidentissimum argumentum est, cultus rationalis per fidē Deo præstitus. Hunc enim nemo præstare potest, nisi qui spiritu Dei ducitur. nemo autem spiritum dei habet, nisi qui illius est, Roman. 8. 9. & 14.

Gentes autem, quibus Euangelium annunciabitur per Apostolos, cultum illum rationalem per fidem deo probabunt.

Hanc Minorem probat Malachias, à Testimonio Iehouæ, Ma-

gnum erit nomen meum in gentibus, ait Iehouah exercituũ. Hoc est, Gentes fideles, amplexæ Euangelium, sanctificabunt nomen dei: inuocabunt nomen Domini: offerent ei sacrificia laudis & σωτήρια: seipsos denique totos ei consecrabunt & offerent. Quis non præferat hunc cultum, typicis illis sacrificijs Iudæorum?

Gentes igitur vocabuntur per Euangelium, vt sint populus dei, seruiens ipsius gloriæ & laudi.

Sapienter autem hunc locum exposuit Gentiũ Apostolus Paulus, Ephes. 3. 5. Quòd alijs ætatibus nõ innotuit filijs hominum, vt nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis per spiritum. 6. Gentes scilicet esse hæredes, & concorpores, consortesq́; promissionum eius in Christo per Euangelium, &c.

III. DE VOCATIONIS GENTIVM CAVSSIS FINALIBVS.

Finales caussæ vocationis istius elucescent, si quis reiectionem Iudaici populi, cum Gentium vocatione coniunctam fuisse perpendet.

1. Iudæos reijci oportuit, vt eorum diminutio esset ἀφορμὴ vocationis Gentium.

2. Gentes vocari oportuit, vt vocationis fideiq́ue earum exemplum, esset occasio restitutionis reliquarum populi Iudaici.

3. In vtroq; aũt dei opere, testatũ fieri oportuit, & per ipsam seueritatem Deum sibi aditum ad misericordiam inuenire: & seueritatem dei nõ minus quàm eiusdem misericordiam, ad dei gloriam facere. Iuxta hęc dicta. Deut. 32. 21. Ipsi zelare fecerũt me in re quæ non est deus, irasci fecerũt me vanitatibus suis: & ego zelare faciã eos in eo qui nõ est populus, in gẽte stulta prouocabo eos ad irã.

Roman. 11. 11. 12. Num ergo, inquam ego, ideo impegerunt vt conciderent: Absit, sed per eorum ruinam salus obtigit Gentibus: vt eos ad æmulationem prouocaret. Quòd si eorũ ruina est opulẽtia mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium: quantò magis plenitudo eorum?

IIII. *Στρεφολογία Eccij & assæclarum eius.*

Eccius Enchiridij sui cap. 17. vt ostendat Missæ actionem ceremoniosam à columnis Ecclesiæ institutam esse, & sacrificium esse pro viuorum & mortuorum peccatis offerendum, sic raciocinatur. Malach. 1. Non est mihi voluntas in vobis, nec munus accipiã de manu vestra. A' solis enim ortu vsq; ad occasum, magnum est meum nomen in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur

nomini meo oblatio munda. Prædixit Propheta hic cessationem sacrificiorum legalium, et institutionem sacrificij nouę legis. Non poteris illud dicere solùm fuisse in cruce, qua dicit sacrificari in omni loco: & loquitur tamen de vna oblatione, & non est aliud sacrificium nisi corpus Christi toties in Missa repetitum. Hactenus Eccius.

Respōdeo, Falsò ad sacrificium ἱλαστικὸν Sacrificulorum Papaliū illud dictum restringi, quod erat referendum ad præconiū Euangelij de Christo (qui vnica oblatione corporis sui, in ara crucis semel peracta, consecrauit in perpetuum eos qui sanctificantur) & ad omnia omnium fidelium σύχαριστικὰ sacrificia, doxologias, & preces. Sed κεφαλαιωδῶς ad particularia capita respondeo.

1. Si Missæ actio ceremoniosa à columnis Ecclesiæ est instituta, vt ex Platina Eccius, collegit, cur cæteri Papistæ, Missam à Christo institutam esse, fingunt? Nisi fortè à Christo Domino non rectè aut plenè institutam Missam, à Papis sarciendam fuisse, putant.

2. Si etiā oblatio corporis Christi nō solùm in cruce pacta est, sed etiā quotidie in ara peragit̃, cur dixit Paulus: Qua volūtate sanctificati sumus, ꝑ oblationē corporis Iesu Christi semel (factā) Omnis igitur Sacerdos astat quotidie operans, & easdē sæpius offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: Hic verò vna pro peccatis oblata victima, in perpetuum sedet ad dexteram Dei. Itē, Vnica enim oblatione consecrauit in perpetuum eos qui sanctificantur, Hebr. 10. 10. 11. 12. 14.

Tertiò, Si illud in omni loco, idem significat, vt Eccius nugatur, non in cruce solùm: cur non Missam suam sacrificuli in omnibus angulis publicorum & priuatorum ędificiorum, celebrant. Sed, forsan, magistrali seu sorbonica quadā expositione, in omni loco, idē significat, quod in omni Templo ab Episcopo aliquo cōsecrato. Sed hanc expositionem libēter relinquemus ijs, quibus Missa magis cordi est, quàm Euangelium.

Quartò, quis non videat Eccium τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν, cum tandem addit: Et nō est aliud sacrificium nisi corpus Christi in Missa toties repetitum? Quid enim? Annón tota Ecclesia Christiana, quotidie Deo offert vitulos labiorum confitentium nomini Domini?

Postremò adducant pontificii prius expressum dei testimoniū,

quo probetur oblationem Corporis Christi, quæ cruenta fuit in ara crucis, incruētam quotidie offerri à sacrificulis, quàm à nobis stipulentur incōsultam credulitatem & opinionem de Missatico sacrificio, pro viuis & mortuis quotidie offerendo.

Lectio. 11. 26. Sept.

VERSVS XII.

Etenim vos profanatis illud, in eo quòd dicitis, Mensam Icho uæ pollutam esse, & prouentus eius contemtibilem esse cibum.

Syllogismi instrumēto more nostro adhibito, sententiam istius versus eruemus.

Qui Mensam Iehouę non verentur pollutam nuncupare, id est, profanam, illi Iehouæ nomen profanant. Fingunt enim Iehouam maiestatis & glorię suæ nō ita magnam habere rationem, & qualicunq; cultu contentum esse posse.

Atqui vos Sacerdotes Iudæorum, & Mensam Domini pollutā, & eius prouentus cōtemtibilem esse cibum, dictitatis: quasi non ita multum referat, quàm studiosè quis sacra defungatur liturgia, aut etiam qualescunque tandem sint victimæ, quæ deo offeruntur, modò offeruntur multæ.

Quare vos dei nomen profanare καὶ ἀτιμάζειν, certum est.

QVORSVM HAEC SPECTANT?

Vt intelligant Iudæi & eorum sacerdotes, in illa sua impietate & iniustitia sibi placentes, & in ea perseuerātes, iusto Dei iudicio sese reijci, Gentes verò assumi. Poterat enim conscientiæ Syllogismus eos αὐτοκατακρίτους, seu suo ipsorum iudicio condemnatos, coarguere.

Συνηγόρησις Maior.

Non mira videri debet reiectio eorum, qui dei sanctum nomen profanant.

CONSCIENTIAE MINOR.

Nos Sacerdotes & Iudæi corde recedentes à deo, labijs autem eum colentes, profanamus nomen dei.

CONCLVSIO.

Quis igitur miretur nos à Deo reijci.

Locus Communis.

Qui sacra liturgia non defunguntur religiosè, & Ecclesiæ Ministerium parui faciunt, sanctum dei nomen polluunt.

Si doctrinæ quæ nostræ ædificationi seruit, dispensatio in Ecclesia,

clesia, decenter & ordinè peragi debet, 1. Cor. 14. 40. multò magis diuinus cultus decẽter & ordinè peragendus fuerit, cũ nõ minor sed multò maior, nobis sit sanctificationis nominis diuini, quàm nostræ ædificationis ratio habenda.

2. Plutarchus in Numæ vita Põpilij scribit, Romanos rem diuinã facientes, per Præconem edicere solitos: HOC AGE: quod dei cultu, non perfunctoriè, sed animo præsente & attento, defungendũ esse, rectè persuasum haberent. Si vel Ethnici homines, ne irridere potius quàm colere sua commenticia numina viderentur, hoc vnum seriò agendum putârunt, quod tum in manibus habebant: quantò magis nos, prælucente fide, spiritu & veritate deum colere decet, cum sciamus deum non irrideri? Gal. 6. 7.

3. Ministerij Ecclesiastici dignitas pẽdet ab instituore deo. Itaq; qui illud vt vile aspernatur, & non quo loco sit apud eius auctorem, quísue eius vsus sit, perpendit: sed hostium eius iniusta præiudicia respicit & moratur: in Dominum iniurius est, quem fingit nihilo digniorem aut præstantiorem esse miseris & vulgo exosis spretisque suis seruulis. Quoties autem audiuimus, querelas voces eorum, quos Ministerij sui tædet: & qui illius administrationem facilè alijs cessuri erant, si quidem id sine rei familiaris & famæ publicæ dispendio, fieri posset? Quis non ex illorum μεμψιμοιρίας colligat, eos non propter gloriam dei & Ecclesiæ ædifiationem: sed ventris caussa, ministros esse ἀέκοντί γε θυμῷ.

Hortor itaq; vos, fratres charissimi, quibus propediem aratro Ministerij Ecclesiastici manus admouendę erunt, vt antipharmacis in tẽpore vos instruatis, & animũ aduersus hæc scandala prudenter præmuniatis: illud persuasum habentes, Ministerium, ceu spartam, cuiq; sedulò ornãdum esse non autem dehonestandum. Id futurum est, siquidem:

1. Dei gloriam & Ecclesię ędificationẽ semper cordi habueritis:
2. Spiritualia dei dona, terrenis semper præposueritis:
3. Prouidentiam dei vobis nunquam & nusquam deesse, persuasum habueritis.
4. Deo placere studueritis, non hominibus: Gal. 1. 10.
5. Didiceritis vti, non abuti, mundo: cuius species præterit, 1. Corinth. 7. 31.
6. Pacem sectati fueritis constantissimè & patientissimè:
7. De lucro animarum, non pecuniarum, gloriari malueritis:

8. Non pendeatis à vulgi ſubuentaneo applauſu:
9. Dei, non hominum iudicio ſtandum, intellexeritis:
10. Intuiti fueritis agones Veteris Nouiq; Teſtamẽti miniſtrorũ:
11. Reſpexeritis Chriſtum doctorem, cuius συνέργοι eritis:
12. Miniſterij Eccleſiæ ἀνταξίαν & finem perpenderitis:
13. Didiceritis veſtra infamia, Chriſti gloriam libenter redimere:
14. Non quæ ſunt veſtra, ſed quæ aliorum, ſolicitè quærere.
15. Vos ipſos abnegare:
16. Omnia deniq;, per Chriſtum vos corroborãtem, præſtare poteritis. Dominus Ieſus Chriſtus vobis ad hæc omnia præſtanda, gratiam & robur Spiritus ſancti largiatur: detque ne vnquam fracti aduerſis, à ſancto propoſito reſiliatis. Cogitabitis etiam, vt hoc addam, quoſdam verbi Miniſtros ſua culpa in contemtu odioq; verſari. Quis enim magnifaciat, indoctos contentioſos, vanos, vagabũdos, turpis lucri cupidos, et alijs vitijs infames Hierophãtas?

VERSVS XIII.

Et dicitis, Ecce quantum fatigationis, cum exſufflare poſſetis illud: ait Iehouah exercituum, affertis enim raptum, & claudum, & ægrotum, afferentes munus: an acceptum habebo illud è manu ueſtra? ait Iehouah.

Illuſtrabitur & huius verſus ſentẽtia, ſi obiectionẽ Sacerdotum initiò propoſuerimus: ac deinde ἀνασκευαστικὴν Prophetæ noſtri reſponſionem, ſubiunxerimus.

Dicebant Sacerdotes, minus conſentaneũ eſt, quàm dicere cultum operoſum, pręſtitũ deo à Sacerdotibus, portantibus τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα, id eſt, pondus diei & æſtum: & qui multiplicibus victimis conſtat, eidẽ ingratum & exoſum eſſe. Non enim ille vel immemor eſt officioſi laboris ſeruorũ ſuorum: aut parum candidus æſtimator donorum, ſibi ſæpenumerò oblatorum.

Reſpondet Iehouæ nomine, Propheta noſter, ἀνασκευαστικῶς in hunc modum.

Si cultus ille diuinus, de quo tãtoperè gloriamini, multũ negocij eo defungẽtibus faceſſeret: & ſi victimę, quas hactenus obtuliſtis, alicuius pretij fuiſſent: Tum verò nõnihil ſpecioſa videri poſſet veſtra illa iactabunda obiectio & σεμνηγορία.

Atqui neutrũ verè dici poteſt. Nã ſi laborioſam functionẽ obtenderitis, teſtabitř deus vel flatu, hoc eſt, citra puluerẽ & ſudorẽ, nul-

lo nego-

lo negocio,ista de quib.gloriamini,potuisse peragi. Porrò, si victimarū pretiū adduxerit, coarguet vos & cōuincet,vt q rapto partas, cæcas,mácas pecudes,cōtra legis ipsius p̄scriptū,obtuleritis.
Ex his colligo idem quod iam antea,vos vnà cum vestro cultu deo esse abominabiles.

Locus Communis.

Abominabiles deo sunt,quibus Ministerium & cultus ipsi debitus,laboriosius & sumtuosius uidetur.

Primùm enim violant summum legis diuinę præceptū: Diliges Dominum deum tuum ex toto corde, tota anima, & omnibus viribus tuis. Neq; enim maioris faciunt deum,quàm semetipsos quibus molestū est ei debitū cultum præstare: cum sua ipsorū causa, nihil non & deo,& sibijpsis, & proximis, summa fide & studio præstandum esse opinentur.

Secundò,non habent diuinæ συντάξιας, humano generi optimo consilio præscriptæ,rationé vllam. Eam enim si,vt par erat, haberét,nō de muneris sibi delegati difficultatibus et periculis cōquererétur:sed illud alacri prōtoq; studio sibi ornádum esse,statuerét, nec vlla alia è re maiorem perciperent voluptatem,quàm cum in sua statione officio suo nauiter strenueq; fungūtur:cum dei & Ecclesiæ caussa multiplices ęrumnas,ingratitudinem mundi & alia perferre necesse habent. Tum enim reipsa testantur, se fideles & constantes dei seruos esse.

Tertiò,maioris faciunt terrena bona, quàm dei honorem:idq; testatum faciūt,cum ei interioré cultum,quem maximè requirit, non deferūt: exteriore autem sic defunguntur, vt quam minimò eundem sibi velint cōstare. Ideo è terrenis bonis,parca manu, ea quæ maximè neglecta & tenuia sunt, deo offerunt: sibi interim optima quæq; seruantes.

Quis itaq; miretur,eiusmodi monstra hominum,deo esse abominationi: cum eum admodum ei illudant?

Det Dominus Iesus ne vnq̄ nobis molestū & laboriosū videat, docendi in Ecclesia aut schola munere defungi: cū ita,vt Philippū Melanchthoné,eximiū illum dei seruū,& Mūdi senescétis decus, dicere solitū:sanctissimū et deo gratissimū opus sit,piè docédo Euágeliū Christi,plátare & rigare dei aruū. Nō enim ignoramus qd cūctatori & nequam seruo,talentum occultanti,olim dicturus sit Dominus,Matt.25.26,27.28.

VERSUS XIIII.

Immò maledictus est machinator, qui cum sit in grege ipsius masculus, vouet & sacrificat corruptum Domino: nam Rex magnus sum, ait Iehouah exercituũ: & nomen meum est reuerendum in Gentibus.

Ne culpa carere immolantes Iudæi, & ea omnis penes ἀυαῖρος καὶ πλεονέκτας Sacerdotes residere, uideretur: hoc uersu vtrosq; reos peragit Propheta, illos, quòd non adducerent, iuxta legis præscriptum pecudes sanas, integras & omni carentes labe: hos quòd mancis locum darent.

Maledicti sunt, qui Deo Regi magno illudunt. Vos verò mutuas operas tradentes, Regi magno illuditis. Etenim mancas victimas adducunt Iudæi: Sacerdotes autem eas boni consulunt: nec quisquam eorum gloriæ & laudis Domini, eam quam oportuit rationem habet. Estis igitur exsecrabiles Deo.

Nemo autem non videt, repeti hoc loco tacitam ἀντίθεσιν Dei & Ducis, ad amplificandam rei indignitatem. Quæ enim dona Duci suo Iudæus offerre non audebat, ijs Deum contentum esse volebat: quasi huius multo minor, quàm illius habẽda esset ratio.

Cæterùm quia de hac hypothesi ea dixi hactenus, quæ mihi Deus pro sua misericordia aperire dignatus est, ab ea ad aliam hypothesin, nostris vsibus accommodatam, accedam: Christũ precor vt agat ὁδηγόν.

Locus Communis.

Plurimum in eo mali est, si quis sancto, verbi & Sacramentorũ ministerio, perfunctoriè defungatur.

Omnium temporum experientia testatur, eos, quidem qui sacro ministerio in Ecclesia mala fide defunguntur, nunquam non questos de eius muneris difficultatibus & periculis, de suis laboribus, de ingratitudine hominum erga se, & de sexcẽtis alijs, quæ hominem ab eo genere vocationis absterrere posse videantur: eos verò, qui bona fide Ecclesiæ seruiunt, summa cum alacritate propter Dei gloriam & hominum piorum ædificationem, officium fecisse diligenter: ac (vt alibi præclarè dixit Ioan. Chrysostomus: Hominibus diligentibus semper aliquid superest) nõ de nimia sua diligentia, deq; exantlatis laboribus questos esse: sed suã infirmitatem & indignitatem agnouisse: & cum Paulo Apostolo

professos

professos esse ingenuè, se gratia Dei esse quicquid essent, & hanc in ipsis non fuisse inanem aut ociosam.

Enimuerò qui parum præmeditati ad docendum in Ecclesia accedunt, impudentes pariter & iniusti sunt. Impudentes quidē, quòd cum aliàs coram Magistratu, de rebus terrenis diu multumq; pręmeditato dicendum esse, persuasum habeant: coram Deo ipso, & beatis Angelis electisq; hominibus, ea quæ in buccam venire possunt, effutire sibi licere, putant: Iniusti verò, quòd suis auditoribus debitum doctrinæ cœlestis cibum, malignè præbent, & famelicos demittunt quos satiare oportuit.

Annón autem Cynica & modis omnibus flagitiosa est hæc impudentia, baptizare paruulum, inuocato Patris, Filij & Spiritus sancti nomine: & interim omnia præcipitare, vt quamprimum posśis interesse vel symposio, vel ludo: vel etiam res domesticas rusticásue administrare, è quib. lucri alicuius bonus aspirat odor?

Si maledictus est, qui in re militari non bona fide & strenuè opus Domini facit: vt dicitur Ier. 48.10. Maledictus qui facit opus Iehouæ fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à Sanguine: quis dubitet sacra illa militia in Ecclesia, negligenter & fraudulenter defungentes, bis esse maledictos?

Cur autem Paulus Episcopum vult esse aptum ad docendum, vigilantem, sobrium, temperantem, nisi vt doceat summa illi, in omnibus officij sui partibus obeundis, fide, diligentia, asśiduitate & attentione opus esse, ne quid vnquam per imprudentiam & incuriam secus, quàm oportuit, dicat faciátue?

Iurè Bernardus eos reprehendit, qui sunt nimium promti ad cathedram, non autē ad curam: hoc est, qui Ministerij gradus honorum incrementa esse persuasi, de ijs obtinendis, non de officio fideliter faciendo, laborant: & mercenariam operam Deo vtcūq; præstant, ne id quidem facturi, si quidem per homines liceat, exotericos honorum functionumq; ciuilium gradus conscendere. Est autem eius rei non obscurum argumētum, cum velut mercatoria permutatione facta, ab una Ecclesia ad aliam cupidè transeunt, alijs quidem cedentes locum, alijs autem succedentes: req; ipsa testantur, se maioris facere opimos reditus, quàm Ecclesiam, cui eos seruire oportebat. Dominus det ne unquam horum similes simus: néue unquam stationem diuinitùs nobis demandatā, desultoria usi leuitate, deseramus: sed accinctis lumbis, uigilātes,

orantes, vera docentes, pieq; viuentes, Deo in eo loco, in quem ille nos collocauit, tantiſper ſeruiamus, donec ipſe velut manu ſua præhenſos aliò traducat.

CAPITIS II. VERSVS I.

Lectio 12. 28. Sept.

Nunc itaq; ad vos (ſpectat) præceptum iſtud, ô Sacerdotes.

Propheta noſter eadem opera, & attentionem iurè flagitat, & vanæ ſacerdotum perſuaſioni occurrit. Ea autem hæc erat: Nihil ad nos, quod ignobili vulgo dicitur. Vulgi errores & negligentia circa rem diuinam, taxantur: non autem nobis debita laborioſæ & officioſæ circa Dei cultum, induſtriæ, laus derogatur.

Reſpōdet Malachias, Immò verò, vobis præcipuè, ô Sacerdotes, iſta mandatu Iehouæ exercituū dicunt: uobis enim hæc meditata eſſe oportebat: ſed quia ignota ſunt, inculcari uobis debēt.

Quis enim dubitet iſtud Dei præceptum, ad eos potiſsimum pertinere, de quibus ſingulis & omnibus id dici poteſt, quod Paulus alibi de Iudæis & eorum Hierophantis, loquens, grauiſſimè dixit: Qui igitur doces alium, teipſum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? qui dicis non mœchādum, mœcharis? qui abominaris idola, ſacrilegium admittis? qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſsionem Deum dedecoras? Nam Dei nomen propter uos blaſphematur inter Gentes: ſicut ſcriptum eſt, Rom. 2. 21. 22. 23, 24.

Vos autem, ô Antiſtites ſacrorum eiuſmodi homines eſtis: vt luce meridiana clarius liquet, tum ex ijs quæ hactenus nobis dicta demonſtrataq; ſunt: tum ex ijs quæ ſubiungentur.

Itaq; vobis iſta dici, nihil dubium eſſe poteſt. Extremæ autem nequitiæ foret, uobis præcipuè dicta à Iehouah, pro alienis & nihil ad uos attinentibus habere: atque hoc malagmate, cæco læſæ conſcientiæ vulneri, mederi uelle, hoc eſt, κακὸν κακῷ θεραπεύειν, ſecundum uetus Prouerbium.

Locus Communis.

Ea, quæ de pietatis fideiq; officijs, olim Dei mandatu, prodita ſunt, nobis quoq; dicta eſſe, ſtatuendum eſt.

Nam quę antè ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus, Rom. 15. 4.

Item, Hæc autem omnia typicè eueniebāt eis: ſcripta uerò ſunt

ad

ad nostri admonitionem, in quos fines seculorum occurrerunt, 1. Corinth. 10. 11.

Ex his duobus dictis, colligo, dicta veteris Testamenti, de officio Seruorum Dei ad nos quoq;, auctoritate diuina, ad illud præstandum commouendos, pertinere.

Sed addo & aliam rationē, Cùm Deus nos nunc ac, vt ab ijs quæ malorum in ipsius cōtumeliam redundantiū formis, nos quoq;, non minus quàm olim Patres sub lege, abhorrere & abstinere: sic eodem pietatis cultu, Spiritu nimirum & veritate à nobis coli, vult. Ideò, quæcunq; vitio illis dedit olim, nobis quoq; eadem patrantibus vitio dat: & quæcunque vnquam laudauit & præcepit, eadem illa à nobis flagitat. Ex his liquet, veteris Testamenti hominibus dicta, nobis quoque dicta. Loquor de pietatis cultu, & de moralibus operibus internis & externis, quæ omnium sunt temporum & ætatum: non de ceremonialibus quibusdam sanctionibus, quæ velut rudimenta pædagogica, præscripta fuerūt ad tempus certæ genti, & infantiæ Ecclesiæ.

Illud autem coronidis vice addam, iusto nimirum Dei iudicio fieri, vt ij, qui Dei admonitiones, tanquam alienas aspernantur, Sathanæ & mancipiorum eius horribilem fremitum & vlulatum audire cogantur. Iudæi placidam Christi vocem audire noluerūt: itaq; Spiritum mendacij per Rabbinos sua venena euomentem, audiant necesse est.

VERSVS II.

Nisi auscultaueritis, & nisi indideritis animo, tribuendo gloriam nomini meo, ait Iehouah exercituum vtiq; immittam in vos maledictionē, & maledicam benedictionibus vestris: quinetiam maledixi earum cuiq;, quia minimè inditis animo.

Comminatione grauissima stupidos, & uoluptatum illecebris ebrios Sacerdotes, expergefacit, denuncians maledictionem diuinam. Sententia autem huc redit.

Nulla Iehouæ exercituum comminatio, ulli hominum ordini parui ducenda est. Neq; enim ea fulgur est è pelui, aut etiam fulmen brutum: sed seria iræ Dei & pœnarum denunciatio.

Sed Iehouah ille exercituum, uobis Sacerdotibus maledictionē, nisi auscultetis & alta mēte illius oracula reponatis, denūciat.

Hanc minorē probat, Primùm à Dei ipsius Testimonio, quod

Propheta ideò toties allegat, ne quid ipse commentus videatur: deinde ab ipsorum, Sacerdotum inquam, experiētia: Quinetiam maledixi earum (benedictionum inquam) cuiq;, quia minimè inditis animo.

Quare non est vobis contemnenda hæc grauissima cōminatio.

Maledicere benedictionibus deus dicitur, cum quæ alioqui modis omnibus salutaria sunt, noxia κατ' ἄλλο facit. Psalmo 69. 23. Sit mensa eorum coram eis laqueus: & quod ad pacē in offendiculum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & lumbos eorum semper nutare fac. Effunde super eos iram tuam, &c.

QVOT MODIS MALEDICIT DEVS QVORVNDAM *Ecclesiæ ministrorum benedictionibus.*

Multis sanè modis: sed nos quosdam recensebimus.

1. Cùm & sibi & suis nimium indulgentibus, & de filiorū successione in sacri Ministerij honore anxijs, Samuelē aliquē excitat, qui omnium illorum luminibus officit: ac ipsis magnopere dolentibus, inuidiaq; marcessentibus, efflorescit, 1. Sam. 2. 32.

2. Cùm effundit super eos contemtum, & errarē facit eos in suis consilijs, ebriorum instar, Psal. 107. 40.

3. Cùm, spiritu vertiginis circūactos, maledicere patitur ijs, quibus erat benè precandum: benedicere autem, quibus diuina maledictio erat denuncianda. Vt hac nostra ętate quidā δημηγέροι, vsq; adeò zelo cū ignorantia coniuncto ardent & impelluntur, vt debachētur ex alto, in conseruos, alienos à carnali de mysterijs opinione. Interea aulicam licentiam, et erga subiectos inhumanitatē: ebrietatem quæ grassatur vbiq;, adulteria, blasphemias, & alia scelera vel non attingūt, vel leuiter sanè molliq;, quod dici solet, brachio attingunt.

4. Cùm sua ἰσχυρογνωμοσύνη sibijpsis proficiendi occasiones, prę scindere, patitur. Annòn autem euidens maledictionis argumentum est, sic tradi in mentem omnis iudicij expertem, vt errare malis, quàm in viam redire, & posterioribus curis, quæ meliores esse solent, locum dare?

5. Cùm sibi in sua ignorantia & errore, in zelo inconsulto, in temerarijs præiudicijs, mirificè placent & plaudunt.

6. Cùm plebis imperitæ præiudicium, sapientum iudicijs anteponunt.

Cùm hæreses fuco pictas tuentur: & veritati interim aduer-

ſantur,metuq; Procerum,quos circumuenerunt, inq; ſuæ opinionis naſſam illexerunt, etiam conuicti errorum, tamen deo non dant gloriam,nec veritati cedunt, vt noſtra ætate fecit Hofmeiſterus.

VERSVS III.

Ecce ego corrupturus ſum ſementem, & ſparſurus fimum in facies veſtras,fimum feſtorũ(ſacrificiorum) veſtrorum: adeò vt abripiat vos ad ſe.

Interminatione pœnæ talionis, id quod antea γενικῶς dixerat, confirmat. Sementem vocat,carnalem illam de ſacrificijs, & de meritis quibus deus ipſis deuinctus eſſet ad remunerationem largiſsimam opinionem. Fimum,victimas mancas,quas non licuit deo offere,μεταληπτικῶς nuncùpat.

Probat autem Minorem præcedentis Syllogiſmi,hoc pacto:

Enimuerò maledictionem haud dubiè is denunciat, qui iuxta talionis legem,ijs quos ipſi nullius pretij victimas offerre non pudet,certò denunciat ſe ipſos redditurum, modis omnibus abominabiles & contemtibiles.

Atqui deus id vobis comminatur. Adeò enim ſordidos & deſpectos reddet, ac ſi mancarum victimarum ipſi oblatarum ſordibus & excrementis conſpurcati & obliti,in luto profundo propè ſepulti iaceretis.

Interminatur itaq; vobis maledictionem: vobis, niſi pœnitentiam agatis,planè ineuitabilem.

Ex his omnibus liquet,attentione & ſtudio obediendi deo ſacerdotibus iſtis,ſummè opus eſſe.

Sunt, qui corruptionẽ ſementis malint interpretari,de ſterilitate terrę & de fame,quę inualeſcit deo maledicente ſementi factę. Deut.28.38. Semen multum educes ad agrum,& parum colliges: quia abſumet illud locuſta:Ex ea autem maledictione, ortum ducebat & decimarum,quę ad ſacerdotes alẽdos colligendæ erant, imminutio & penuria.

Quoties autem vidimus,eos Eccleſiæ Miniſtros, qui, quòd in Chriſti militia ſeculi lucra captarent, iuſto dei iudicio,aliàs quidẽ in media prouẽtũ annuorũ copia, inopes & exhauſtos:aliàs verò adeò ad rẽ attentos cumini ſectores, vt licet multa præſtò eſſent, ijs tamen vti non auderent, quòd accumulanda potius, quàm ad

vsum necessarium transferenda, putarent? Interea fideles Dei seruos paruo contentos, & fidelem Ecclesiæ operam probantes, vidimus, Deo ipsis benedicente, felices præ illis auaris, fuisse: & reipsa id expertos quod dixit Dauid: Modicum quod habet iustus, præstat magnis opibus impiorum: & illud Pauli: Magnus quæstus est pietas, cum animo sua sorte contento.

Quod autem de fimo solennitatum, in facies Sacerdotum spargendo, Malachias denunciauit, id de cultus literæ & iustitiæ carnalis ἐκνεβλήλοις, quorum caussa Hierophantæ illi valde gloriabátur sibiq; placebant, nonnulli interpretantur. Vt sit sentētia, Quæ res nō solùm honori vobis vertēda sed etiā meritis singularis (cuius gratia deus ad vos amandos & remunerandos, obligatus sit) loco habenda videtur: ea summæ vobis ignominiæ erit, & vobis coarguendis & conuincendis seruiet. Non minus enim solennitates & calendæ vestræ Deo exosæ sunt (propterea quòd in ijs literæ, non autem spiritus cultus eidem prçstatur) quàm stercus victimarum vestrarum fœtore suo, vobis molestum esset solet.

Lectio. 13. 29. Sept. 1582.

VERSVS IIII.

Nostis enim me misisse ad vos præceptum istud: vt sit fœdus meum cum (Tribu) Leui: ait Iehouah exercituum.

Malachias efficacissimo argumento, à contestatione conscientiæ ducto, Sacerdotes, vocationis suæ parum memores, perstringit, Mirificè autem sententia illustrabitur dicto παραλλήλῳ, quod extat Num. 16. 8. 9. 10. Et dixit Moseh ad Corah, Audite quæso filij Leui. An parum hoc vobis est, quòd separauerit Deus Israelis vos de cōgregatione Israel, vt accedere faceret vos sibi, vt ministraretis in ministerio tabernaculi Iehouæ, & vt staretis coram congregatione: vt ministraretis eis: Et accedere fecit te, & omnes fratres tuos filios Leui tecum: nisi quæratis etiam sacerdotium?

Sic autem argumentatur Malachias: Enimuerò, quibuscunque probè constat, Ministerium sibi suisque diuinitus esse delegatum, ij bona fide eodem se defungi debere, non ignorant. Qui enim ignorare possent, sibi creditam esse dispensationem, qua volentes, non autem inuitos, defungi oporteat? 1. Cor. 9. 17.

Vos autē Sacerdotes optimè scitis, quomodo ad diuini cultus præstationem, à deo sanctificata sit tribus vestra. Quoties enim de ea vocatione & segregatione gloriamini?

Itaq;

Itaq; de dispensatione fideli vestri muneris, non auté de prerogatiua solum & honore Tribus vestræ, vobis & cogitandū erat & laborádū. Atqui vos de priuilegijs sacerdotū, de iure exigédi decimas, deniq; de ijs quæ sunt vestra, non autem quæ aliorū ædificationi seruiunt, solicitè cogitatis: eoq; nomine grauiter peccatis.

Locus Communis, de Vocationis recta consideratione.

I. APHORISMVS.

Ea demum vocatio censeri debet legitima, quæ est ab auctore Deo.

Ratio. Nam eius solius est, ita vt ipsi visum est hominum opera vti, certosq; officiorum gradus asignare, cum sua solius caussa, ab eodem sint conditi.

2. Vocat autem quando & quomodo ipse vult.

Ratio, Quia est αὐτεξούσιος: nemini quicquam debet: nunquam ab optimo fine in agendo aberrat.

Itaq; siue serò, siue citò: siue mediatè, siue immediatè quépiam vocet, standum est ipsius beneplacito.

3. Nulla auté diuinę vocationis species nobis displicere debet.

Sicut enim mébra in corpore humano varia quidé sunt, omnia tū necessaria & vtilia: sic omnes diuinæ συντάξιας & vocationis gradus, nobis probari debent.

Ne pudeat Theologicæ studiosos sanctæ suæ vocationis, cum intelligant non esse cur illá propter pericula (quę veritatis professionem comitari solét) egestatem, ingratitudinem mundi, iniqua præiudicia, abijciant.

4. Vocatio diuina pacto constat.

Vt ergo Deus suis seruis se ad futurum spondet: sic isti bona fide officium sese facturos sanctè recipiunt.

5. Qui diuortium honoris & dispensationis comminiscuntur, sibijpsis non deo & Ecclesiæ seruiunt.

Etenim non ob id vocati sunt, vt ipsi magni clarique sint & habeantur: sed vt sint fidi dispensatores mysteriorum Dei, 1. Cor. 4. 1.

6. Sit vitæ & actionum nostrarum Cynosura vocatio.

Ita enim fiet ne quid πολυπραγμονικῶς faciamus, extra septa vocationis egressi: néue per inertiam & socordiam ea pretermittamus quæ studiosè præstitisse oportuit.

Theologiæ studiosi intra suos cancellos sese contineant, sacra

Biblia dies noctesq́; legant relegant: adiungant pias preces, & exercitia fidei, patientię, summissionis, & toti in eo sint vt quá nacti sunt spartam exornét, vt dei donum quod acceperunt ἀναζωπυρεῖν, suscitare pergant. Cætera deo committant.

7. Qui vocationis suæ sunt immemores, violant pactum cū deo initum, & sibijpsis accersunt grauissimas pœnas.

Id videre est in sacerdotum Iudaicorum, quos reos peragit Iehouah exercituum, exemplo.

Quidam Theologus nostræ ætatis, cum aliquandiu alterum pedem in templo & schola, alterū in Aula sui Principis habuisset, ante agonem hoc distichon scripsit:

Disce meo exemplo mandato munere fungi,
Et fuge, ceu pestem, τὴν πολυπραγμοσύνην.

Vtinam, vt erat lugendus, veri alioquin eximij lapsus: sic eius exemplum, ei nō dissimiles Diotrephes commoueat, vt ne thure aulico decepti, pergant πολυπραγμονεῖν & conseruos cędere. Sed dabit deus, quibus ipse volet, vt alienis docti malis, hac in parte nō peccent: cæteros pœnis quos sunt præmeriti afficiet. Ipsi gloria.

Lectio 14. 8. Octobr.

VERSVS V.

Fœdus meum fuisse cum illa vitæ & pacis, & dedisse eas ipsi (propter) reuerentiam qua reueritus est me: et propter nomen meum contritam fuisse.

Existimo Dominum, & in hoc versu, & in sequentibus duobus versibus, suæ erga tribū Leui beneficentiæ documéta, eo percensere consilio, vt sacerdotū, qui officio suo non defungebantur ea, qua oportebat fide, diligentia & vigilātia, impietatem redarguat & tergiuersationem omnem præscindat.

Cęterùm hic versus, pacti, quod deus cum Leui est, hoc est, cum sacerdotibus & Leuiticis, ad ministeriū Ecclesiasticū vocatis, pepigerat, caussas principes, complectitur, de quibus ordine breuiterq́; nobis erit agendum.

1. Efficiens principalis, est deus, vt ex præcedēti & ex hoc versu liquet. Ac notum est pijs omnibus illud Pauli dictum: Neq; sibiipsi quisquam sumit hunc honorem, sed qui vocatur à deo, sicut & Aaron, Heb. 5. 4.

2. Efficiens famulans, fuit Tribus Leui, & in ea Aaron & eius posteritas, Exod. 28. 1. Tu autem accerse ad te Aaronem fratrem

tuum, & filios eius secum è medio filiorum Israel: vt sacerdotio fungantur mihi, Aaron, Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar filios Aaron.

3. Forma fuit, pactio reciproca, inter deū & sacerdotes, sic vt deus quidem pacis & vitæ dona sacerdotibus larga manu subministraret: Sacerdotes autem, summa fide ad dei gloriā & populi Iudaici instaurationem & ædificationem, suo munere perfungerentur.

Pacis & vitę nomine, benedictionem spiritualem & corporalē, intelligo. Ea enim, cum è re est tum glorię suę, tum seruorum suorum, deus istos prosequitur.

4. περιουσιαστική fuit Aaronis, Eleazari, Phinees & aliorum piorū sacerdotū reuerentia erga deum, & contritio propter nomen dei, id est, ingens dolor ob admissa scelera, quibus cōtumelia deus afficitur, & heroica νέμεσις, seu indignatio aduersus impietatē & iniustitiam hominū, qualis fuit in Phinees, occidente Zamri & Cosbi in ipso scelere Num. 25. Psal. 106. 29. Israelitę irritauerunt deū operibus suis, & creuit in eis plaga. 30. Et stetit Pinhas, & dijudicauit, & cohibita est plaga. 31. Et reputatum est ei ad iusticiam in generatione & generationem vsq; in seculum.

Loquitur autem de multis vt de vno, vt ostenderet eodem spiritu ductos, liturgiam suam obijsse, vt deo debitum præstarent cultum.

Contrita fuisse propter nomen Iehouæ Tribus Leui dicitur, non eo solùm nomine, quod operosa & difficilis esset Leuitici sacerdotij dispensatio: sed etiam, quòd pijs Sacerdotibus, multorū hostile odium ingratitudo, & multæ magnæ iniuriæ & ærumnę ferendæ essent.

VERSVS VI.

Lectio. 15. 10. Octob.

Cùm lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas nō est inuenta in labijs eius, in pace & in æquitate ambulauisse mecum, & multos auertisse ab iniquitate.

In hoc elogio Aaronis, Eleazari, Phinees & aliorum, qui ordinis generisq; Sacerdotalis lumina & ornamenta fuerunt, primū, doctrinam eorum: deinde, vitam & mores, postremo, fructum ministerij eorum, valdè celebrat.

1. Doctrinā eorum verā sanamq; fuisse ostēdit, primùm per κατάφασιν, legem veritatis vocat: deinde, per ἀπόφασιν, negat in eorum

labijs iniquitatem inuentam. Hæc nimirum felicitas est eorum, de quibus dicitur: Et posui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cœlos, & fundes terrá, & ad Sion (dicas) Populus meus es tu, Isa.51.16.

Oris autem & labiorum vocibus innuit, sacerdotes illos fuisse διδακτικοὺς, fidosq; dispensatores oraculorum dei. Hoc enim præcipuum erat sacerdotum munus, Legem diuinam sincerè & dextrè profiteri.

2. Vitam autem eorundem inculpatam & tranquillam fuisse docet, cum addit: In pace & in æquitate cum Domino, cui seruiebãt, ambulauisse. Etsi autem non rarò magna & tristia certamina ipsis quoq; adeunda fuerunt: quod tamen deum ἀγωνοθέτην haberent, fide omnes agonum suorum paraxysmos, superauerunt, & tranquillis conscientijs placidos euẽtus expectauerũt & obtinuerũt.

3. De fructu autem sacerdotij ipsorum, dicitur in postremo lemmate. Auerterũt multos ab iniquitate. Quid sibi hæc oratio uelit, ex Angeli, ad Zachariam patrẽ, de Ioanne Baptista eius filio, verbis liquet: Multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum, Luc.1.16.

Nos iam per ἀνάβασιν ad Thesin accedemus, & Alphonsus aliquot, τὴν σοφίην ἐς τὴν τέχνην μετάγειν (ut Hippocratis verbis vtamur) studebimus, ut vtilitas huius loci conspiciatur.

1. Cum Deus verbi sui Ministros, cum scientia legis, vitam moresq; professioni respondentes, coniungere velit, non est horum duorum diuortium introducendum in Ecclesiam Christianam.

2. Doctrinam, veritas & ἀδιαφθορία: docendi munus, felicitas Methodi & dexteritas, commendant.

3. Docendi partes cognitione mysteriorum dei non sunt separandę. iuxta illud Neq; accendunt lucernam, & ponunt eam subter modium: sed in candelabrum, & splendet omnibus qui sunt in domo. Matt.5.15.

4. Non voce tantum, sed etiam vitæ laudabili exemplo, docendum est Ecclesiæ Ministris. Rectè Paulus, quem nos imitari hac in parte conuenit, Sed, ait, contundo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne quo modo, quum alijs prædicârim, ipse reprobus fiam, 1. Cor.9.27.

5. Scopus sacri Ministerij est, auertere homines ab iniquitate, & conuertere ad summum bonũ, hoc est, ad deum.

VERSVS VII.

Cùm labia Sacerdotis obseruarent scientiam, et Lex requireretur ex ore ipsius: nam Angelus Iehouæ exercituum est.

Docendi caussa, ab hypothesi de sacerdotibus Leuiticis, ad Thesim, de Ministris Ecclesiæ, per ἀνάβασιν, digrediemur.

I. OFFICIVM MINISTRORVM SEV DOCVMENTVM.

1. Obseruare scientiam: hoc est, egregiam legis, seu doctrinæ cœlestis, quæ decalogum & promissionem gratiæ complectitur, cognitionem sibi parare. Discendum enim prius est, quàm docendum: vt prudenter & scitè dixit ad Nepotianum, nisi fallor, beatus Hieronymus.

2. Labijs obseruare scientiam est, sinceram doctrinam legis & Euangelij, fideliter profiteri. Nullum autem præstantius opus esse quàm docere & discere Verbum dei Philippus Melãchthon verè dicere solebat.

II. OFFICIVM DISCENTIVM.

Riquirere legem ex ore docentiũ. Legẽ voce ostendit Propheta, sedentes in Ecclesia, seu Auditores, doctrinam cœlestẽ flagitare, & ea cõtentos esse debere: nec vllum humanũ cõmentũ admittere debere. Vult enim deus eos, prophetiam quidẽ non contẽnere, nec exstinguere spiritũ, omnia tamen probare, seu examinare, & quæ bona sunt tenere, 1. Thes. 5. 19. 20. 21. Vult nos conspectos esse & cauerd à fermento Pharisæorum: Matth. 16. 12. nec cuiuis spiritui credere: sed probare Spiritus num sint ex deo, 1. Ioan. 4. 1.

III. ELOGIVM DOCENTIVM.

Docentes in Ecclesia iuxta fidei analogiam, nuncupantur Iehouę, exercituum Angeli, id est, legati & internuncij. Eius enim, qui est hodie, heri, idem & in secula nomine, Hebr. 13. 8. legatione funguntur, velut deo per eos obsecrante, & orant Christi nomine omnes, τὸ reconciliemini deo, 2. Cor. 5. 20.

Vt autem legati qui mandatis Principis sui aliquid addũt detrahuntũe, aut qui secus quàm in mandatis acceperunt, agunt δίκην τῆς παραπρεσβείας, iudicium, pœnamque malæ obitæ legationis subire coguntur: sic ijs, qui verbum dei cauponantes & adulerantes, ei pro sua libidine aliquid addunt detrahuntúe, & metas sibi præfixas transiliunt, ad dei tribunal malæ obitæ legationis δίκη certò subeunda erit.

Det nobis Dominus Iesus vt doctrina ab ipso vno nobis tradita contenti, Spiritus sancti magisterio magis magìsq; in eius cognitione proficiamus, simusq; non solùm auditores verbi, sed etiam factores, Amen.

VERSVS VIII.

Lectio.16. 22. Octob. *At vos recessistis ab illa via, fecistis vt impingerent multi in Legem, corrupistis fœdus Leuiticum, ait Iehouah exercituũ.*

Grauissimè Sacerdotes reprehendit Dominus, quòd à maiorũ pietate & sedulitate in officio, degenerantes: & beneficiorum & ornamentorum Sacerdotum familię diuinitus collatorum, suiq; officij planè immemores, fœdus Leuiticum, magno cum Iudaici populi scandalo & malo corrupissent.

Duo autem hîc obseruabimus, Primùm quidem Accusationis caput: Deinde, Argumentum, quo illud confirmatur.

Libet autem Syllogismi complexu, vtramq; partem perstringere, vt sententia manifesta sit.

Qui fœdus Leuitici sacerdotij violauerunt, non habent cur vel Deum illius auctorem, vel Ecclesiam sibi deuinctum esse putent.

Quale verò illud pactum fuerit, liquet ex istis verbis Mosis: Ad Leui verò dixit: Perfectiones tuæ & doctrinæ tuæ fuerunt viro misericordi tuo, quem tamen tentasti in Massa: & contendere eũ fecisti ad Aquas Meriba. Qui dicit patri suo & matri suæ, non vidi eum: & fratres suos non cognouit: nam custodierunt eloquiũ tuum, & pactum tuum seruauerunt. Docebunt iudicia tua, ipsum Iacob: & iudicia tua Israelem: ponent suffitũ in nares tuas, & holocaustum super altare tuum. Benedic Iehouah substantiæ eius, & in opere manuum eius complaceas tibi: transfige lumbos inimicorum eius, & odio habentium eũ, ne resurgant, Deut.33.8.9.10.11.

Vos verò, ô Sacerdotes pactum illud violastis, recedentes à via illa diuinitus præmonstrata: nec solùm ipsi errastis, sed etiam multos alios in legem vt impingerent, fecistis.

Hanc Minorem probat Malachias, Iehouæ exercituũ testimonio, cui contradici non poterat.

Inde concludit Propheta, non esse cur glorientur Sacerdotes de Dei erga se gratia, de muneris quo defungerentur dignitate & vsu: sed potius esse cur sibijpsis plurimum displiceant, seipsos accusent, & Deo gloriã dantes, summittãt sę sub eius potẽti manu.

APHORISMI, VSVM HVIVS LOCI MONSTRANTES.

1. Qui ministerij Ecclesiæ pactum violant, vel doctrina, vel liturgia, vel vita moribusq;, vel denique his omnibus, Ecclesiam ipsam lædunt.

2. Doctrina obsunt, cum vel veram abijciunt, falsamq; profitentur: vel cum ex vera & falsa ἑτεροδιδασκαλίας μίγμα faciunt, & impudenter profitentur.

3. Liturgia lædunt, cũ ex Sacramẽtis idola, ex ceremonijs iustificationis principia, faciunt: & à pietate ad corporales exercitationes, per ὑπαλλαγὴν perniciosam, homines auocant.

4. Vita profana obsunt, cum morum suorum turpitudine deteriores efficiunt eos, quos ad meliorem frugem reuocare debebant.

5. Nihil autem horum facerent, nisi persuasum haberent, pietatem esse quæstum: & ministerium verbi esse munus quo dignitati splendoriq; hominum consulitur. Ac vt maximè verbis fortiter vtrumque negent, vita tamen & moribus vtrumque impudenter confirmant.

6. Quòd si maximè optimorum Patrum seu filios, seu successores sese esse glorientur, seipsos tamen degeneres apostatæ his rationibus traducunt, vt qui non solùm vetus Prouerbium: Heroum filij noxæ: sed etiam illud vetus: Non qui tenent sanctorum loca, sed qui doctrinam eorum vitamq; inculpatam retinent & exprimunt, successores eorum haberi debent: ad ipsos redarguendos facere, reipsa experiantur.

VERSVS IX.

Ideoq; etiam ego reddidi vos contemtos & abiectos toti populo, pro vt minimè vos obseruatis vias meas, sed attollitis faciem contra legem.

Hic de pœna loquitur, videlicet de extremo contemtu Sacerdotum.

Iustum est contemtores legis diuinæ, iniurios & contumeliosos in Deum ipsum, nullo in pretio esse apud suos homines.

Vos autem, Sacerdotes, attollitis faciem vestram contra legem, & minimè obseruatis vias meas. Hanc Minorem sic extulit Propheta, citra exceptionem vllius ex eorum numero, vt non sit

obſcurũ,omnes in vniuerſum Sacerdotes accuſari,quòd omnes eſſent violatores pacti Leuitici.

Iuſtum itaque erat, etiam apud populum Iudaicum in honore & pretio nullo eſſe Sacerdotes.

DE GLORIA ET DE CONTEMTV, APHORISMI.

1. Idem auctor nobis eſt, ſeu gloriæ ſeu ignominiæ, uidelicet Dominus Deus noſter. Iuxta dicta. Quia Sol & ſcutum nobis Iehouah Deus: gratiam & gloriam dat Iehouah, nec prohibet bonũ ambulantibus perfectè, Pſal. 84.12. Itẽ, Effundit contemtũ in Principes, & errare facit eos in ſolitudine, in qua non eſt via. Pſal. 107. 40. Et hoc loco Dominus per Malachiam de Sacerdotibus Iudaicis dicit: Ego reddidi vos contẽtos & abiectos toti populo.

2. Vt autem gloria & auctoritate, fidos ſeruos ornat Deus: ſic ignominia afficit Mercenarios: vt teſtantur omnium temporum exempla.

3. Nequaquam παράδοξον eſt, ſi quis dicat, ignominiam quæ ex mundo eſt, Dei ſeruis eſſe honorificam: Gloriam autem mundi huius, ignominioſam eſſe Mercenarijs.

4. Non poſſunt coniungi gloria quæ ex Deo eſt, & gloria mundana. Mundus enim ἄσπονδον πόλεμον, Satana duce, cum Deo gerit. Ideò qui hominibus placet, Chriſti ſeruus eſſe nequit, Galat. 1. 10.

5. Felix eſt qui gloriam mundi contemnit, vt gloria, quæ eſt ex Deo, fruatur.

6. Infelicisſimus eſt, qui gloriæ mundi ſtudio ductus, gloriam quæ eſt ex Deo negligit.

Coronidis loco addam ſelectos quoſdam ſententiarum floſculos, quorum duo primi Auguſtiniani ſunt.

Laus mundi parum prodeſt, ſi conſcientia criminis mordet.

Laus & gloria, non in vulgo, ſed in reipſa ſuauis eſt.

Gloriam, inquit Chryſoſtomus, concupiſcens, non cogitat de labore.

Si gloriari vis, gloriam deſpice, & omnibus gloria dignisſimus videberis, Idem.

VERSVS X.

Lectio 17. 13. Octob. *Nónne Pater vnus omnibus nobis eſt? nónne Deus fortis vnicus creauit nos? Quare perfidi eſſemus alter in alterũ, profanando fœdus maiorum noſtrorum.*

Fœdus

Fœdus Maiorum suorum Iudæi vocabant, nuptias & cõnubia, etiam cum alienigenis, parentibus volentibus & procurantibus, contracta: quæ legis Mosaicę causa ipsis non videbátur dirimẽda.

Cæterum hanc secundam Actionem de Nuptijs illicitis, orditur Propheta versu 10. & ei colophonem imponit vers. 16. Primis autem tribus versibus, Dispar Matrimonium consultò contractũ vitio vertit Iudæis. Quatuor sequẽtibus de Polygamia agit, cuius licentia, sæuitiæ maritorum erga miseras coniuges, ac temerarijs iniustisq; repudijs, ansam subministrabat.

Sophisma Iudæorum primum, quo vtebantur pro tuenda licentia ducendi alienigenas, tale erat.

Qui vnum eundemq; deum fortem, Patrem creatoremq; habent, ijs ius fasq; est matrimonium inuicem contrahere.

Gentes & Iudæi vnum eundẽq; deum fortem, Patrem & creatorem habent.

Quis igitur his vitio det si matrimonij fœdere coalescant?

Respondeo ad Maiorem, veram eam tum demũ esse, cùm non repugnat specialis aliqua sanctio diuina. Tum autem licentiæ illi aduersabatur lex: Non iunges te affinitate cum eis: filiam eis non accipies filio tuo. Auocabit enim filium tuum ne eat post me, & colent deos alienos: propterea irascetur furor Iehouæ in vos, & disperdet te citò, Deut. 7.3.4. Est igitur in maiore Paralogismus à dicto secundum quid ad simpliciter dictum.

In minore est ὁμωνυμία, Deus enim Pater dicitur, creationis & adoptionis respectu. Si creationem consideres, idem est Iudæorum & Gentilium deus & conditor ac Pater: si autem adoptioné, verorum Israelitarum Pater est & deus Redẽptor. Ac veros Israelitas eos voco, quorum deus propitius videlicet pater, deus ille est, siue sint κατὰ σάρκα Iudæi, siue Ethnici. Rom. 3.29. An Iudæorũ deus solùm? Annón & Gentium? certè & Gentium, 30. Siquidem vnus deus est, qui iustificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

Posterioris itaq; significationis respectu, falsò Iudæi dicebant, Patrem eundem esse Iudæorum & Gentium.

Eorundem Sophisma secundum, huiusmodi erat.

Perfidia alterius in alterum, modis omnibus est fugienda.

Atqui perfidia foret, dimissis & desertis alienigenis coniugibus, profanare fœdus maiorum auctoritate, consensu et exẽplo initum.

Quare non sunt dimittendę alienigenæ cōiuges, sed retinendę. Etsi ad Minorem, quæ vitiosa est, versu sequenti grauissimè respondet Propheta κατὰ βίαιον: tamen rectè nunc respondebimus, fidei nomine eam conuentionem indignam esse, quæ pugnat cum expressa lege Dei. Talis autem erat in pactis connubialibus inter Iudæos adhuc à cæteris populis certo deo consilio seiūctos, & inter Ethnicos. Erat igitur perfidiæ, in pactis illegitimis rescindēdis ἀδεὲς δέος, quod veteri Prouerbio dici solet. Sed hîc videre licet exemplum eorum, qui Camelum deglutiunt, & culicem excolant, Matt. 23. 24.

ATQVI PAVLVS APOSTOLVS DISPAR MATRIMOnium nequaquam soluendum pronunciat. Pugnat igitur cum Malachia.

Committitur in hac Obiectione fallacia Ignorationis Elēchi, quia nec κατὰ τὸ αὐτὸ Malachias & Paulus loquuntur. Ille enim de Iudæis, qui certo Dei consilio, tum seiuncti erant à cæteris Gentibus, ut constare posset in qua gente nasciturus esset Mesias: hic aūt, etiam de ijs qui ex Ethnicis oriundi, & ad Christum conuersi erant, loquitur: nec πρὸς τὸ αὐτὸ differunt. Nam Malachias, non legitimè contracta matrimonia, ex legis præscripto, distrahenda esse: hic autem legitimè contracta, nequaquam religionis obtentu dissoluenda, ostēdit: nec deniq; ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Nam Malachias, quid veteris Testamenti œconomia & politia adhuc durante, sit faciendum: Paulus, quid Noui Testamenti tempore, pijs faciendum ferendumq; sit charitatis & ædificationis caussa, ostendit his quidē verbis: Reliquis autem ego dico, non Dominus (ergo ne quidem ὡσαύτως Malachias expressum Dei mandatum vrgens, Paulus autē fidele consilium dictás, pronunciát.) Si quis frater vxorem habet infidelem, quæ consentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito: & vxor quæ habet virum infidelem, qui consentit ad habitandum cum ea, ne eum dimittito. Subiungit ὑποφορὰν. Atqui si vnà habitent fidelis & infidelis, coniugij fœdere copulati, periculum est ne fidelis polluatur & profanetur cōtagione infidelis. Respondet Apostolus per ἀνταγώνισμα. Immò contra. Maritus infidelis sanctificatus est vxori: & vxor infidelis sanctificata est viro: alioqui certè liberi vestri impuri essent, nūc autem sunt sancti. Sed, dicet aliquis, quid tum faciendum erit, cum infidelis deserit fidelem coniugem? Respondet Apostolus: At si incredulus discedit,

discedat: non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi rebus: sed ad pacē vocauit nos Deus. Ecquid enim nouisti vxor, an virum sis seruatura? aut ecquid nosti vir an vxorem sis seruaturus? Hęc habentur, 1. Cor. 7. 12. 13. 14. 15. 16. quæ ut cum superioribus collata illustrentur, addam paucula.

APHORISMI.

1. Pios in connubijs contrahendis, Religionis præcipuam habere rationem, æquum est. Aequalitas enim non solùm generis, ætatis, morum & opum, sed & pietatis ac fidei esse debet inter contrahentes, quibus illud vetus Prouerbiū cordi est: τὴν κατὰ σαυτὸν ἕλα. Æqualem ducito. Ac quæ fuerit hac in re solicitudo Patriarcharum, testantur Abrahæ & Isaaci exempla, Gen. 24. & 28.

2. Alia olim fuit Israelitarum (quibus non licebat durante Politia Mosaica alienigenas ducere, propter caussas suprà expositas) conditio: alia postea fuit fidelium ex Gentibus, Noui Testamenti temporibus.

3. Etsi autem interest, contrahendáne connubia sancias, an verò dudum contracta dissoluas: quia tamen, quod legitimum nunquam fuit iurè rescinditur, nō iniuria Esdras & Malachias, Iudęis auctores fuerunt, vt alienigenas coniuges, repudiarent & dimitterent. Non enim licebat Iudæis eas vel ducere, vel ductas retinere contra expressam Dei legem.

4. Corinthijs fidelibus licuit retinere coniuges infideles, quæ maritos non deserebant. Erant enim ὁμογενεῖς, & lex Mosaica de Nuptijs Iudæis cū alienigenis non contrahendis, nihil ad eos: ac si qui inter Corinthios, Iudæi olim fuerāt, Politia Mosaica iā abrogata, retinere poterāt suas coniuges, etiam si Græcæ essent origine. In Christo enim nec Iudæus nec Græcus est: si in fide consentiant. Sin autem de religione quidem dissidium esset, de coniugio non item, hoc sartum tectum tueri poterāt. Religio enim in nouo Testamēto, non tollit legitima pacta cōnubialia & ciuilia.

5. Si tamē infidelis coniunx fidelē, religionis odio, deseruisset, ea res præiudicio fideli, neutiquam erat: qui culpam alienam præstare non poterat.

6. Meminerint autem iuniores, hic agi de ijs qui reuera fideles sint, non autem qui sua τῇ δοξομανίᾳ & errore tales sese esse falsò gloriant. Memini mulierem Anabaptisticam, quæ deserto Marito, liberisque neglectis, profugerat in Morauiam, hoc

vti colore in Epistola, qua respondit ad Citationem (quam vulgò vocant) ad se procuráte Principe, missam: Maritũ infidelẽ esse (profitebatur 15. Euágelij doctrinã:) se verò fidelem. Ideò sibi non esse integrum cũ eo habitare. Quod aũt illa pertinaciter in proposito persisteret, marito tandem ad secunda vota, quæ vocant, transeundi, copia facta est. Nam, vt ait Paulus, fidelis reuera, ab eo qui ęquiuocè fidelis, propriè autem infidelis est, desertus, non est seruituti subiectus, in huiusmodi rebus.

Lectio 18. 22. Octob.

VERSVS XI.

Perfidè agit Iehuda & abominatio fit in Israele, & Hierosolymis: profanat enim Iehuda sanctitatem Iehouæ, quam amaturus fuerat, ducendo filiam Dei alieni.

Est ἀνταγώνισμα, quo refutatur Minor secundi Sophismatis, quod traditum est proximè præcedenti versu. Eius autem hæc sententia est, Perfidia foret modis omnibus flagitiosa, dimissis alienigenis Coniugibus, profanare fœdus Maiorum nostrorum.

Sanctitatem quam amaturus erat Iehouah, vocat Iudæos, qui si in fide & obedientia erga Deum perstitissent, gens sancta fuissent. Deuteronom. 4. 7. Quæ enim est gens ita magna, cui sint Dij propinqui, sicut est Iehouah Deus noster, in cunctis pro quibus inuocauerimus eum?

Sic autem argumentatur Propheta. Profanatio sanctitatis Iehouæ, plena est perfidiæ: & per consequens est abominanda. Iudæi autem profanant sanctitatem Iehouæ. Itaq; rei sunt perfidiæ erga deum: & sunt abominabiles.

Minorem probat. Qui ducunt filias dei alieni, profanant sanctitatem Iehouæ. Etenim Gentem quam sibi Deus segregauerat in peculium, cum alijs profanis populis confundunt. Vos Iudæi ducitis filias Dei alieni. Igitur profanatis sanctitatem Iehouæ.

QVOMODO SERVIET HIC LOCVS NOSTRIS VSIBVS?

I. Si illud perpenderimus, nostri esse officij sanctificationis seu segregationis nostrę de mũdo, meditatione, sic cõmoueri, vt à uitijs & sceleribus solicitè nobis caueamus, plurimum sanè nobis proderit. Atq; ita Petrum argumentari uidemus, 1. Ep. 2. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta, populus quem sibi ut peculiarem Deus uendicat, uers. 9. & 10.

Abstineaᵹ

Abstineamus ergo à carnis cupiditatibus, quæ militant aduersus animam: Et conuersationem uestram habeatis honestam inter Gentes, &c. vers.11.12.

II. Si in connubijs contrahendis & conseruandis, maiorem habuerimus rationem Dei & obedientiæ ipsi debitæ, quàm coniugum, aut aliorum coniunctissimorũ hominum. Iuxta illud Christi dictum: Et quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros caussa nominis mei, centuplicia accipiet, & uitam æternam hæreditatis iure percipiet, Matt.19.29. Iam uerò si Christi caussa uxor pridem ducta relinquenda est, si intersit gloriæ Dei & ædificationis Ecclesiæ: quis dubitet easdem ob caussas, ne quidem esse ducendam. Maior enim nobis habenda est diuinæ uoluntatis, quàm totius mundi ratio.

III. Si in rebus æstimandis, non carnis φρόνημα, sed Dei iudicium secuti fuerimus: illud persuasum habentes quod Paulus grauissimè dixit: θεὸς οὐ μυκτηρίζεται, Deus non irridetur, Gal.6.7. deũ itaq; irridebant Iudæi, pro tuendo dispari Matrimonio dicentes: Ethnici naturæ & creationis cõmunione nobis iũcti sunt: & eos per matrimonium ad fœderis fideiq; societatẽ inuitare, laude dignũ est. Quis igitur nobis uitio uertat connubia cum alienigenis?

VERSUS XII.

Exscindet Iehouah vigilantem & respondentem viro, qui fecerit illam è tentorijs Iaacobi, etiam offerentem munus Iehouæ exercituum.

Vigilantem & respondentem uocat eum, qui quòd uideretur uigilare & excubare pro salute populi Iudaici, & consilio ualere plurimùm, uulgo in re connubiali alijsq; negocijs, consulebat. De multis autem eiusmodi ἀγοραίοις consultis, perinde vt de vno loquitur: quòd non tam ouum ouo simile sit, quàm isti sibi inuicem.

Virũ facientem illam abominationem, appellat consultorem, qui cõsulti iudicio confirmatus, contra expressam dei legẽ ducebat, & retinebat secum vxorem, filiam dei alieni, id est, Ethnicam fœminam, colentem sua idola.

Offerentem munus Iehouæ vocat Sacerdotem, qui ex hominibus assumebatur, & pro hominibus constituebatur, in ijs quæ

apud deum agenda sunt:vt offerret donaria & victimas pro peccatis,Heb.5.1. Erat etiam illorum munus consultoribus,ex præscripto legis diuinæ,de agendis & omittendis respondere.Deut. 18.15.16.17.18. Vt autem saluberrima erant eorum consilia & monita, ex legis hausta penetralibus: sic noxia erant praua illorum consilia & indulgentię,quas quæstus gratiæq; aucupandæ caussa,largiebantur.

Sic autem argumentatur: Dei comminationes de internecione impiorum hominum, sub pietatis prætextu, delinquentium, non sunt inanes aut irritæ, vt testátur exempla de Hanania pseudopropheta.Ierem.28.16.Idcirco sic dixit Iehouah, Ecce emittam te de superficie terræ,hoc anno morieris: quia verbum declinans locutus es contra Iehouam. 17. Mortuus est Hananias Propheta, eodem illo anno,mēse septimo.Et illud de Semaia, qui cum non missus esset à Iehouah,prophetauit, & confidere fecit Iudæos in mendacio,Ier.29,32.Idcirco dixit Iehouah, Ecce ego visito super Semaiam Nehelemiten,& super semen eius,Non erit ei vir habitans in medio populi,neq; videbit bonum illud quod faciam populo meo,dixit Iehouah,quia verbum declinans locutus est contra Iehouam.

Sed Iehouah auctoribus & approbatoribus connubij cū alienigenis,non minus quàm perfidis illis maritis, minatur citra προσωποληψίαν, quòd eos exscindere & perdere, constitutum habeat. Ac ne quidem sacerdotes eius sceleris rei,pœnas illas effugient. Erit enim malum consilium, pessimum consultori, vt habet adagium.

Ne quis igitur putet hanc dei comminationem esse fulgur è pelui,aut brutum fulmen.

DE FAMILIARVM PERIODIS, ἐμβλήματα.

1. Iusto dei iudicio fit, vt quondam florentissimæ familiæ,funditus intereāt & extirpētur, peccata seminis deo in semine puniente.Exemplo sunt regię familiæ,Saulis,Iarobeami,Ahabi.

2. Hæc tamē πανωλεθρία,pijs quibusdā, qui parētibus impijs nati sunt,nō est exitio. Vt Ionathā, & si coactus est τρεχεφερεῖν, & mul a aduersa patris caussa tulit,ac tandē in prelio occubuit: non tamen ideò de æterna salute periclitatus est. Tēporales enim Sanctorū ærūnæ non sunt præiudicium de æternis pœnis:sed δοκιμασία,seu exploratio eorum, &c.

DE CHRESTOLOGIS ECCLESIASTICIS.

1. Inter seductores, quos Paulus mẽtium deceptores, φρεναπάτας vocat, Chrestologi numerandi sunt.

2. Sunt autem ij, qui nulla verbi diuini ratione habita, iudicia de doctrina & de vita, inflectunt ad arbitria & desideria hominum suis cupiditatibus deditorum, vt turpi lucro, hominumq; gratiæ aucupandæ, seruiant.

3. Magna autem & Deo summè abominanda eorum impostura est, cum de vita moribusq; hominum, non secundum lydium lapidem diuinæ legis, sed secundum Lesbiam regulam vitiosorum exemplorum, & desideriorum carnalium, pronunciare audent.

4. Omnium tamen maxima, modisq; omnibus detestanda est impostura, quæ adhibetur ἑτεροδιδασκαλίας causa, vt illa, velut fucata quædam meretricula, plausibili specie in proscenium, adducatur, & homines ἀκέραιοι seu minimè mali, seducantur. Maius enim periculum est, à contagione hæreticorum, quorum sermo gangrænæ instar serpit, quàm vitiosis exemplis vitæ impurę & à temerarijs iudicijs de moribus.

5. Iusto autem dei iudicio fit, vt qui gloriæ & vtalititis caussa, veritatem in doctrina, & synceritatem in vitæ moribus, quãtum in ipsis est produnt, & gloriæ & vtilium rerum iacturam faciant, deoque & hominibus tandem sint abominabiles.

VERSVS XIII.

Atq; hoc secundum facitis, operiendo lacrymis altare Iehouæ fletu & exclamatione: adeò vt minimè amplius respiciat Deus ad munus, & recipiat oblationem acceptam è manu vestra.

Orditur altera, de Polygamia Iudæorum, reprehensionem, cuius sententia huc redit.

Cultus ceremonialis, si expers sit charitatis, non placet deo.

Talis autem vester, ò Iudæi, cultus est. Itaq; nequaquam Deo probatur, Vult enim is, opera primæ Tabulæ operibus charitatem sibi debitam, cum amore proximi: cultum sibi debitum, cum officijs humanitatis erga proximũ coniungi, Matthæi quinto, vigesimotertio, vigesimoquarto.

Minor probatur. Nam oblationes quidem vestras, magna cum

superstitione deo quotidiè offertis: sed interim Polygamiæ dediti, transgredimini Præceptum: Mulierem quoque cum sorore sua non accipies, ad affligēdum, ad reuelandam turpitudinem eius, ea vidente in vita sua. Leuit. 18.18. ac tanta est vestra erga miseras coniuges, quarum forma ętasq; florens iam præterijt, inhumanitas & ἀστοργία: vt miseræ illæ, lacrymis planctuq; altare Domini oppleant, efficiantq; vt cultus vester Deo sit ingratissimus & molestissimus. Enimuerò, si ne quidem sancti homines Iacob patriarcha & Elcana pater Samuelis, cū polygami essent, domestica coniugium dissidia cauere potuerunt: quid non accidisse in ædibus profanorum patrumfamiliàs, qui polygami & erga coniuges morosi difficilesque erant, iudicabimus?

THESIS.

Qui dei cultu, citra charitatē proximo debitam, defunguntur, non colunt, sed offendunt Deum. Iuxta hæc dicta:

Igitur si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te, omitte illic munus tuum coram altari, & abi: primùm reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum, Matt. 5.23.24.

Item: Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frænans linguam suam, sed suum ipsius cor seducens, huius vana est religio. Religio pura & immaculata apud deum & patrē, hæc est, inuisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum: & immaculatum seipsum seruare à mundo, Iac. 1.26.27.

Item, Quæ vtilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera verò non habeat? num potest illa fides eum seruare? Quòd si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, Dicat autem eis aliquis vestrum, Abite cum pace, calescite & saturamini: non tamen dederitis eis quæ sunt apta corpori, quæ erit vtilitas? Ita quoque fides, si opera non habeat, mortua est per se, Iac. 2.14.15.16.

Lectio 19. 23. Octob.

VERSVS XIIII.

Dicitis autem, Propter quid? Propterea quòd Iehouah testificatus est inter te & vxorem adolescētiæ tuæ, contra quam tu perfidè agis, cum sit socia tua & vxor fœderata tibi.

Duo hic notanda nobis sunt, Sophisma Iudęorum: & dei ἀντίστροφον, quo ceu clauum clauo repellit.

Sophisma

Sophiſma, Non eſt conſentaneum, ſi quis dicat Deũ non accipere oblationes, boniq; conſulere, quas & magno conſtare, & ſtudioſè ſibi offerri videt. Tales autem ſunt noſtrę oblationes, quas etiam σωματικὴ γυμναστία mirum in modum commendat. Falſum igitur eſt quod contendis, ei non placere cultũ & oblationes iſtas.

Ἀντεκγώνισμα eſt. Impoſsibile eſt, Deo placere cultum, quẽ ij præſtant, quibus non eſt religio, ſanctum Dei nomen profanum ducere, & iuſiurandum in eius nomine ſanctè præſtitum, ſumma cũ perfidia violare. Vos autem Iudęi, fidem olim coniugibus veſtris, inuocato nomine meo, datam ſceleratè violaſtis, ductis alienigenis, & illis neglectis. Non enim vel diuina lex, vel grauiſsimæ monitiones licentiam veſtram effrenatam, coercere potuerunt. Inter Salomonis monita, hoc eſt, quod ad noſtrum inſtitutum pulcrè facit: Sit ſcaturigo tua benedicta, & lætare de vxore adoleſcentiæ tuæ. Cerua amorum, & caprea gratiæ: hubera eius inebriẽt te omni tempore, in amore eius delecteris iugiter. Et ut quid delectaberis fili mi, cum aliena, & amplecteris ſinum extraneæ, quando coram oculis Iehouæ ſunt viæ viri, & omnes ſemitas eius põderat? Prou. 5. 18. 19. 20. 21.

Veſter ergo cultus, quem Deo vos pręſtare gloriamini, nequaquam illi acceptus eſt.

Cæterum hoc argumentum monet ſecundum præceptum, de diligendo proximo, primo ſimile, & ab eo neutiquam eſſe ſeiungendum. Iuxta illud: Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſq; adhuc. Qui diligit fratrem ſuũ, in luce manet, & offendiculum in eo non eſt: qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ oculos eius excæcarunt 1. Ioan. 2. 9. 10. 11. Item, Qui autem habuerit facultates mundanas, & viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo? 1. Ioan. 3. 17.

Quid autem eſt Deum irridere, & ſumma afficere contumelia, ſi hoc non eſt, quãdo quiſpiam, Deo quidem pietatem, proximo aũt debitam charitatem, probare recuſet: & interim, illi quidem literæ cultu præſtito, verba dare, in hunc autem iniurius eſſe, pergit? Det nobis Dominus Deus noſter, ut ipſi ſoli, nos totas offeramus, hoſtiã viuam καὶ λογικὴν λατρείαν: deinde vt affectũ & officia dilectionis, ſine omni fuco proximis noſtris per omnẽ vitã pręſtemus, Amen.

Alterum quod hoc loco considerandum est, Coniugum videlicet officium, Pauli Apostoli verbis, quàm meis, explicare malo. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea. Vxores proprijs viris subiectæ estote, vt domino, Ephesior. 5. 25. 22. Ista breuiter monere licet.

VERSVS XV.

Nam nónne vnum effecit, cum reliqui spiritus penes ipsum essent? Quid autem vnum? quæsiturum semen Dei: idcirco cauete spiritui vestro, et in vxorem adolescentiæ tuæ ne perfidè agito.

Sentētia subobscura est, sed illustrabitur, si meminerimus, primùm dei nomen esse subintelligendum: deinde, reuocari Iudęos ad coniugij institutionis (quæ regulę cuiusdam loco est) considerationem. Vtitur autem interrogationibus, amplificandæ indignitatis rei caussa, & raciocinatur in hunc modum:

1. Coniugij corruptelæ, exigendæ sunt ad ordinationis eius canonem, è quo colligi potest forma sancti coniugij, à qua quicquid alienum est, probari non debet: ita cum Paulus ἀταξίαν circa vsum Cœnę domini, quæ inualuerat apud Corinthios emendare vellet, reuocauit Corinthios ad primæ institutionis meditationem, 1. Corinth. 23.

Atqui deus, cum institueret matrimonium, etsi esset reliquorum quoq; spirituū pater: tamen summo consilio fecit vnū, id est, fecit vt duo tantum essent caro vna: cum præter Euam, alias multas, si placuisset ipsi conditori, Adæ coniuges creare & conciliare posset.

Huc faciūt dicta Mosis & Christi, quæ recitabo. Gen. 2. 22. Ædificauit Iehouah deus costam illam quā tulerat ex homine in mulierem, & adduxit eam ad hominem. 23. Dixitq; Homo, Hac vice os ex ossibus meis, & caro ex carne mea: propterea vocabitur Virissa, quia ex viro sumta est ista. 24. Ideo derelinquet vnusquisque patrem suum ac matrē suam, & adhærebit vxori suæ, erūtq; caro vna. Matth. 19. vers. 4. Iesus respondens Pharisæis, dixit: Nō legistis opificem fecisse ab initio masculum & fœminam? 5. & dixisse, Propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur vxori suæ, & qui duo fuerant, erunt vna caro. 6. Itaq; non

amplius ſunt duo, ſed vna caro, quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeiungat.

Itaq́; veſtra illa Polygamia, eiusq́; comes domeſtica διχοστασία, pugnat cum prima Coniugij inſtitutione, eiusq́; forma.

2. Iam verò ſi αἴτιον κύριον ſpectetis, videlicet Deum, auctorẽ Matrimonij, ſic ratiocinatur: Quis dubitet eius iudicio de re connubiali potius ſtandum, penes quem arbitrium & poteſtas eſt omnium Spirituum, & qui eſt iuſticia & ſapientia ipſa: quàm eorum qui iniuſticiæ & ſtulticiæ obnoxij & rei, ad gratiam hominum aucupandam, nihil non dicunt & faciunt. Atqui Iehouah Deus noſter, eſt ipſa iuſticia & ſapientia: penes eum vnum eſt plena poteſtas in omnes creaturas, eſt Deus ſpirituũ vniuerſæ carnis, Num. 16.22. Pater Spirituum, Hebr 12.9. Veſtri autem vigilantes & reſpõdentes, qui & polygamiæ & diſparis matrimonij licentiam, excuſant, homines ſunt iniuſti, ſtolidi, turpis lucri cupidi. Nõ igitur horum errore, ſed Dei Iudicio vobis ſtandum eſt.

3. De fine autem Matrimonij, Erotema, Quid autem vnum? Hoc eſt, Quare Deus ſanciens ordinem coniugalem, duos eſſe voluit vnam carnem, non autem plures, ut Polygami volunt? & ſubiectionem, Quæſiturum ſemen Dei, accipio.

Sententia eſt, Si duobus in vna carne conciliatis, ſecũdum Dei conſilium, pia Deum timentium ſoboles procreari potuit, tum nõ opus erat Polygamia ad huius propagationem & multiplicationem. Verum eſt quod Antecedit. Non enim Dei conſiliũ fruſtrari poteſt ſuo fine. Ergo & poſterius eſt verum. Apparet autẽ Prophetam, eadem opera diluere Polygamorum ſpecioſam, de multiplicatione ſobolis piæ, obiectionem.

4. Addit grauiſsimam admonitionem: Ideò cauete ſpiritui veſtro, & in vxorem adoleſcentiæ tuæ ne perfidè agito. Enallage eſt perſonæ. Sentẽtia autem hæc eſt, Cum fidem dederit, ſuæ quiſq; Coniugi, ne quis eam violet: ſed ſanctè ſeruet. Rectè Euripides apud Stobæum:

ἐγὼ γὰρ ἔξω λέκτρ᾽. αὐτοῖς καλῶς ἔχειν
δίκαιόν ἐστιν, οἷσι συγκεκράτομαι, & Homerus.
——ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων,
τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται——

VERSVS XVI. Lectio 20.

Sibi odio eſſe dimiſsionem, ait Iehouah Deus Iſraelis: nam cum 24. Octob.

 operire

operire violentiam pallio ipsius, ait Iehouah exercituũ: quare cauete spiritui vestro, ut non perfidè agatis.

Sic argutabátur Iudæi, pro tuenda sua leuitate in rescindẽdis pactis cõnubialibus. Quod lex diuina sanxit, Deo non potest displicere, Atqui ius repudiandi cõiuges, sanxit Deus expressa lege, quæ extat Deut. 24.1.2.3.4. Ergo nõ debet nobis vitio verti, quòd, cùm ita visum est, repudiamus ingratas coniuges.

Responsio ad Minorem, per ἀντιπαράστασιν, immò verò Deo odio est, illa dimissio temeraria & iniusta, coniugum vestrarum. Prius autem quàm argumentum adducam, eiusdẽ quæstionis decisionem adducam, ex Matt. 19.7.8 9. Dicunt Pharisæi Christo, cur ergò mãdauit Moses dare libellũ discessionis & eam dimittere? Dicit eis, Moses pro duricia cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: cæterum à principio non fuit ita: Dico autẽ vobis, quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, eum mœchari: & qui dimissam duxerit, mœchari. Et Matt. 5. 31. 32. Dictum est autẽ, Quisquis dimiserit vxorẽ suam det ei libellum discessionis. Ego verò dico vobis, eum qui dimiserit vxorem suam, extra rationem scortationis, facere vt ea mœchetur: & eum qui dimissam duxerit, mœchari.

Impietas est deo exosa (argumentatur è contra Malachias) legis diuinæ pallio, violẽtiam suam operire. Vos Iudæi temerè ablegátes vestras Coniuges, id facitis. Nam legem, qua præcipitur, vt repudiatæ detur libellus repudij: ne duplici iniuria afficiatur: eò detorquetis, quasi patrocinetur vestræ licentiæ in abijciendis coniugibus. Atqui longè aliud est præcipere vt repudiatæ detur libellus abscessionis, aliud præcipere repudium. Vos igitur rei estis impietatis, quam deus seriò detestatur.

Thesis: Deo abominanda impietas est, prætextu legis ipsius, licentiæ peccandi, patrocinari: & verbo dei abuti, ad opinionum monstra pallianda & ornãda. Multis autem exemplis id demonstrari poterat, sed iunioribus gratificandi studio hæc paucula solum adducemus.

Saul rex deuictis Amalecitis, pepercit armentis & pecoribus, contrà quã in mandatis acceperat: ac cum obiurgaretur à Samuele Propheta, sophisticè ei respondit, vt se populumq; purgaret: Ex Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus optimæ parti ouium, & bobus, vt sacrificaret Iehouę deo tuo: residuũ verò perdidimus,

didimus, 1. Sam. 15. 15. Tulit autem grauissimum responsum: Nunquid voluntas Iehouæ est in holocaustis & victimis, vt in obtemperando voci Iehouæ? vers. 22.

Christus dominus noster, hoc vitio dat sacerdotibus & Pharisæis, quòd prætextu victimarum legalium, quas lucri sui caussa, accumulare studebant, transgresionem pręcepti diuini de parentibus honorandis, palliarent, Liberis nimirum persuadentes, vt quod parentibus erat dandum, id dei cultum ceremonialem conferrent, Matth. 15.

Cum primum Euangelium regni Christus dominus noster cœpisset promulgare, statim exorti sunt qui dicerent, eum dissoluere legem & prophetas, Matth. 5. 17.

Paulus etiam, cum fide, absque legis operibus nos iustificari, docuisset, statim quibusdam dictus fuit legem inanem reddere, Roman. 3. 31.

Et nostra ætate Enthusiastę Eutychiani, qui Christum in carne venisse: & hanc creaturam esse negant, annòn vtuntur Maiestatis Christi hominis, magnifico prætextu?

VERSVS XVII.

Fatigatis Iehouam verbis vestris, & dicitis, Qua in re fatigamus? In eo quòd dicitis, quisquis facit malum, bonus videtur in oculis Iehouæ: & istis ipse delectatur: aut vbi est Deus iudicij?

Hic orditur Propheta tertiam Actionem, quæ est de Epicùreismo, & eius impudentissima defensione. Fatigare autem Iehouā verbis suis, per ἀνθρωποπάθειαν dicuntur, qui etsi rebus ipsis et quotidianis Prouidentiæ & iudicij diuini documentis erroris & mēdacij redarguantur & conuincantur: furenter tamen contendūt, se iniurià perstringi, quòd impiè negent esse iustorum & iniustorum disimiles euētus: pro sua videlicet ἀλλοτριοψία, qua Caium Caligulam egregiè referunt, ea verbis negantes, quæ factis totaq; vita sua, contestabantur.

Hæ autem erant, cordiū Epicureismo fascinatarū, blasphemiæ.
1. Impios peccata facientes, bonos videri Deo: eiq; placere.
2. Pios contrà rectè agentes, malos videri Deo.

Sic autē argumentabantur: Si esset Deus iudicij, id est, si esset iustus iudex, tum nec malè facientes, pro bonis: nec benè agentes, pro malis haberet: nec etiam sic conniueret ad humanos ca-

ſus,ut bonis malè,malis benè vnquam eſſe poſſet. Se enim Deū, iudicemq; mundi eſſe, ipſis factis & diſcrimine ſortis bonorum & malorum,oſtenderet. Atqui ille nos benè agentes ſacrificando & legali cultu defungendo, pro malis habet & accuſat: Eos autē qui cultum illum non præſtant,pro ſuis habet & agnoſcit. A' nobis eſt alienus:illis autem propitius. Igitur non eſt iudicij Deus.

QVOT MODIS ERRANT, QVI AD EVM *modum cum Deo diſceptant?*

Hauddubiè multis modis. Quid enim luto, cum immortali Deo & conditore certanti,de ſapientiæ & iuſticiæ laude,eiq; aduerſanti,non fucum faciat?

1. Cum literæ cultu,ſine omni pietate, defuncti ſunt, ſeſe præclariſsimè de Deo meritos,ac hunc ſibi obnoxiū eſſe, opinantur, & ſtolidè gloriantur. Atqui huius ſceleris reprehenſionem & pœnam atrocem promeriti ſunt,non laudem aut præmium.

2. Toto cœlo errant,cum ex dilatione pœnarum & pręmiorū, colligunt non eſſe cur ſibi ullus mortalium polliceatur pręmiorū & pœnarum diſpenſationem.

3. Errant etiam,cum res ſecundas,ſceleratorum: & res aduerſas,piorum,æſtimant. Illas enim in bonarum, has in malorū cenſum,ἀστόχως referunt. Nam ut ſecūdæ res improbis ſcandalo ſunt: ſic aduerſæ, pijs adiumento ſunt in bonum. Deſtituor ocio,itaq; hîc finem facio,cætera pijs veſtris meditationibus relinquens.

QVOD IMPROBIS HOMINIBVS NEQVA- *quam delectetur Deus*

Epicurei ſic colligūt, ſi nō delectaretur deus hominibus improbis,tū nulli eſſent eorū ſucceſſus. Atqui magni ſunt ſucceſſus improborū hominum. Hoc autē vſq; adeò verum eſt,vt etiam vnus idemq; in bona cauſſa ſit infelix,in mala autem cauſſa felix: vt de Pōpeio Magno,cauſſam Reipub.(vt videbatur) defendēte,Cato Vticenſis pronūciauit,addito Epiphonemate Ethnico: In diuinis rebus multū eſt caliginis. Igitur(abſit dicto blaſphemia)deus delectatur improbis hominib. & perconſequēs,Probis nō delectatur.

Multa autem ſunt,Epicureæ huius τῆς λεπτολογίας,vitia,de quorum nonnullis dicam.

1. Scelerata imaginatio eſt,fingere deum, qui eſt ipſa iuſticia & bonitas, delectari & improbitate & improbis hominibus. Quomodo enim delectetur ijs,quæ ipſius naturę ἐκ διαμέτρου repugnāt?

2. Prorſ

2. Prorſus ἀναπόλαυστα ſunt ferre improbos certo conſilio: & ob id ijs delectari?

3. Nulli ſunt improborum ſucceſſus: quia conſilia & ſententiæ eorum vitioſæ ſunt, & earum euentus ſcandalo ipſis ſunt, in que malum cedunt.

4. Quis autem miretur eiuſdem hominis, aliàs rectè & prudenter, aliàs polypragmonicè & imprudenter agentis, diſsimiles eſſe euentus?

5. Rectius Cratippus Pompeio de Prouidentia, conquerenti reſpondit, quàm Cato de eadem pronúciauerit. Ille enim de cauſſa efficiéte principe, & de προκαταρκτικῇ rectè ſanè cogitás, reſpondit: ὅτι τοῖς πράγμασι ἤδη μοναρχίας ἔδει διὰ τὴν κακοπολιτείαν: ἐρέσθαι δέ πως, ὦ Πομπήϊε, καὶ τίνι. τεκμηρίῳ πεισθῶμεν, ὅτι βέλτιον ἂν, σὺ τῇ τύχῃ καίσαρ ἐχρήσω, κρατήσας: ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν, ut eſt apud Plutarchū Hic verò uſqueadeo ſibi placuit, ut in ſua στερεογνωμοσύνῃ mori maluerit, poſterisq́; ſuggerere materiam verſus:

Victrix cauſſa Deo placuit, ſed victa Catoni,

Scilicet Catonis erat, cuius iudicium opponi diuino poſſet?

Sed enim omiſsis illis palàm profanis hominibus, ad eos accedamus, qui etſi in Eccleſiæ ſocietate verſantur, ijſdem tamē quibus illi, imaginationibus tentantur. Nota ſunt verba Salomonis, Eccleſ. 9. 2. Omnia eueniunt cōſimiliter omnibus: euentus vnus eſt iuſto & impio: bono mundoq́; & immundo: ſacrificanti quoque, & ei qui non ſacrificat: ſicut bonus, ſic & qui peccat: & is qui peierat, eſt ſicut is qui iuramentum timet.

3. Hoc malum eſt inter omnia quę fiunt ſub ſole, quòd euentus vnus ſit omnibus, &c.

Reſpondeo autem κεφαλαιωδῶς, cum deſit tempus.

1. Quis miretur literę cultu defungentium, non admodum diſſimiles eſſe euentus?

2. Quod ſecundum quid, de quibuſdam vulgarib. euentib. dicitur, quis homo intelligens, de omnibus accipiat?

3. Nequaquam autem huius vitæ calamitates, pijs ſunt præiudicio in ijs quæ ſalutis ſunt.

CAPVT III. VERSVS I.

Ecce ego miſſurus ſum Angelum meum, qui expediat viā ante me: & repentè veniet in Templum ſuum Dominus, quem Lectio. 21. 26. Octob.

vos quæritis, & Angelus fœderis, quo vos delectamini, ecce venturus est, ait Iehouah exercituum.

Quia ſuperiore proximo verſu, propoſitionem Epicuream impudenter negātem, Dei iuſticiam & iudicium, aliaq; homogenea attributa, Malachias recitauerat, actionis tertiæ Iudæis intendendæ gratia: nunc eius ἀνασκευὴν & refutationem orditur.

Si non multo pòſt Iehouah deus, viam ſuá (quæ ſummè rectà, iuſta & æqua eſt: vt toties in Pſalmis dicitur.) expediet: tũ non eſt in dubium vocanda eius iuſticia. Verum eſt quod antecedit, Verum igitur eſt & quod ſequitur.

Cæterum huius pulcherrimi oraculi, de exhibitione Meſsię, & de eius προδρόμῳ Iohanne Baptiſta illuſtrandi cauſſa, Circumſtantias ordinè, breuiterq; perpendemus.

1. Quis miſſurus eſt Meſsiam? Iehouah exercituum, Pater æternus. Iuxta dictum: Ita enim deus dilexit Mundum, vt filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum non pereat: ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit deus filium ſuum in Mundum, vt condemnet Mundum: ſed vt ſeruetur Mundus per eum, Ioan. 3. 16. 17.

2. Quem eius præcurſorem eſſe voluit? Iohannem Baptiſtam Zachariæ filium: de quo Chriſtus dominus ipſe, primam partem vaticinij huius interpretatus eſt, Matt. 11. 10. Vocat autem eum Angelum, officij non naturæ reſpectu. Functus enim eſt ſuo tempore legatione.

3. Quódnam autem huius legati officium eſſe voluit? Expedire viam ante dominum, hoc eſt, conuertere multos filiorum Iſrael ad dominum deum ipſorum. Præcedere in conſpectu Chriſti, cum Spiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda Patrum in filios, & rebelles ad prudentiam iuſtorum: vt paret domino populum inſtructum, Luc. 1. 16. 17.

4. Quando ſit Meſsias venturus? Statim atq; Ioannes Baptiſta prædicare cœperit. Matt. 3. 13. Tunc aduenit Ieſus à Galilæa in Iordanem, vt baptizaretur ab eo, &c. Hæc autem inciderunt in Annum à condito Mundo 4000. Chriſti Ieſu 30. vltimæ hebdomadis Danielis medio, anno videlicet Hebdomadum 487. vt in ſua Iſagoge Chronologica docuit, vir ille doctiſsimus D. Abrahamus Bucholtzerus, Theologus eximius & Polyhiſtor candidiſsimus.

5. Quæ ſunt nomina Meſsiæ? vocatur Adon, Dominus, & Angelus

gelus fœderis. Est enim dominus noster, & διαθήκης καινῆς μεσίτης: noui Fœderis mediator, Heb.9.15.

6. Quónam autem venturus est Messias? In Templum suum. Docturus enim erat in secundo Templo, iuxta Haggæi vaticiniũ: ac ea causa fuit, cur tanto cum zelo eijceret vendentes & ementes è Templo, molesteque ferret Domum precationis in speluncam latronum esse conuersam, Ioan.2.

7. Quo affectu & animo est excipiẽdus Messias? Eo quo diu quęsitum & desideratũ, cum delectatione religiosa excipere par est. Loquitur autẽ de piorũ affectu, & desiderio exhibitionis Messię, de quo dicitur: Amẽ, enim dico vobis, multi prophetæ & iusti desiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & nõ audiuerũt, Matt.13.17. Nihil autem dubiũ est, prophetã εἰρωνικῶς Iudęis incircũcisis corde & duris, desideriũ illud tribuere: desiderabant enim illi aduentum Messię, sed eo affectu, quo leui cula προκαταφρονήσεως caussa veritati, ebrij voluptatibus homines eiusdem secundum aduentum desiderare solent.

8. Quomodo autem hæc omnia faciunt ad euertendas Epicureas illas de deo opiniones? Egregiè sanè eò faciunt. Lucet enim in Messię exhibitione, primùm dei veritas, qui promissiones suas adimpleuerit: deinde dilectio καὶ φιλανθρωπία, quia nobis dedit Filium: tertiò, iusticiæ & misericordiæ temperamentum, quia sic nos iustificat gratis, vt tamẽ iusticiæ suę satisfieri voluerit: quartò, iudicium: non enim omnes participes facit beneficiorum Christi, sed eos tantùm, quibus illa ab æterno destinata sunt, Actor 48. Eph.1.2.3.4, &c. Pudeat ergo iniusticię eum insimulare, qui est ipsa iusticia, bonitas, &c.

VERSVS II.

Quis autem sustineat diem aduentus eius? aut quis consistat cum apparuerit? Nam ipse quasi ignis conflatoris, & vt smegma fullonum est.

Hic versus habet duo Erotemata, quorum idem sensus est, Neminem videlicet in conspectu Christi Iesu consistere posse, suis videlicet meritis. Stare enim in dei iudicio dicuntur, qui iusti deprehenduntur & declarantur, Psalm. 1 5. Econtrà non subsistere, Psal.130.5. dicuntur, qui rei deprehensi conuincuntur. Huius autem ἐλέγχου seu cõuictionis exemplum illustrissimum habetur,

in communi illa, de Iudæis & Gentibus, κατηγορία & sententia: Nā antè criminati sumus Iudæos & Græcos omnes, esse sub peccato. Sicut scriptum est: Non est iustus, ne vnus quidem, Rom. 3. 9. 10. & sequentibus.

Sic autem ab analogia argumentatur Malachias:

Sicut se habent scoriæ, auro argentoúe mistæ, ad ignem conflatoris: & sordes ac maculæ panni, ad smegma fullonum: ita Christo adueniente, sese ad eum habebunt Iudæi & Gentes. Atqui igne conflatoris seu aurificis, aurum liquefieri, et à scorijs seiungi ac perpurgari: smegmate autem adhibito, maculas & sordes à pāno cùm lauatur, abstergi, necesse est.

Idem igitur & vobis Iudæis, de carnis iusticia gloriantibus: & cæteris Gentibus legis naturæ obseruationem sibi tribuentibus, eueniet, cum venerit Christus Iesus, de quo Iohannes Baptista loquens, alia similitudine, idem tamen cum illis duabus significante, vtitur. Matt. 3. 12. Cuius ventilabrum in manu ipsius, & perpurgabit aream suam: & coget triticum suum in horreum, paleam autem exuret igni inextinguibili.

QVOMODO VERO CHRISTVS IESVS, SCORIAS AB *auro igne conflatorio separando, suam iusticiam declarauit?*

1. Cum discerneret iusticiam carnis à fidei iusticia, ac doceret illam nequaquam salutis caussam esse. Matt. 5. 20. Dico enim vobis, nisi abundauerit iusticia vestra, plus quàm Scribarum & Pharisæorum, vos nequaquam ingressuros in regnum cœlorum.

2. Cū iusticiæ carnis præcones & ὀργοδιωκτὰς Pharisæos aliosq́;, iniusticiæ & impietatis ac errorum reos perageret. Matt. 7. 15. Cauete vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos cum vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. 16. A' fructibus eorū agnoscetis eos. Num colligūt ex spinis vuā, aut ex tribulis ficus?

3. Cum suis auctor esset, quemadmodum & Paulus (Gal. 2. 15. & 16.) loquitur, ut etiam natura Iudæi & non ex Gentib. peccatores, scientes non iustificari hominem ex operib. legis, sed per fidem Iesu Christi: etiam in Christum Iesum eo nomine crederent, ut iustificarentur ex fide Christi, & non ex operibus Legis.

4. Cum euinceret, non esse cum operibus diuinitus præceptis, vel conferendas, nedum eis præferendas, humanas traditiones, καὶ ἐθελοθρησκείας. His enim rationibus eosdem impietatis ac superstitionis reos esse, satis demonstrauit.

QVOMODO AVTEM IDEM FACTO EODEM VIRTVTEM *& potentiam suam ostendit?*

Cum, haud secus atq; igni liquefit aurum, & à scorijs perpurgatur, non solùm fideles ab infidelibus separauit, sed & illorum scorias, id est, peccata, ab eis sustulit. Iuxta dicta:

Luc. 12. 52. Erunt enim ex hoc tẽpore quinq; in vna domo dissidentes, tres aduersus duos, & duo aduersus tres. 53. Dissidebit pater aduersus filium, & filius aduersus patrem: mater aduersus filiam, & filia aduersus matrem: socrus aduersus nurum suam, & nurus aduersus socrum. Ista dici de dissidijs ob religionem, ex superioribus liquet. Nam in versu 49. eiusdem capitis, de Euangelio, quod per se, pacis inter fideles ὁμονοοῦντας, caussa est: κατὰ συμβεβηκὸς aũt dissidij inter fideles & infideles occasio fit, dicitur: Ignẽ veni missurus in terrá, & quid volo si iam accẽsus est? Magnę sanè virtutis est, secernere à fidelibus velut auro, infideles qui sunt scoriæ.

1. Ioan. 2. 2. Iesus Christus est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris solùm, sed etiam pro totius mundi peccatis. Equidem non nisi diuini iuris & virtutis est, peccata tollere.

Sed, vt pię mentes, ista omnia ad scopus principalem referant, operæ pretium fuerit. Est autem hic scopus, temerè & impudenter Epicuræos illos, dei iusticiam & iudicia in dubiũ vocare: cum non solùm in Mundi totius gubernatione, sed etiam in missione Filij, domini nostri Iesu Christi, clarissimè conspiciantur. Quis enim cõflare, secernere, perpurgare homines, iudicij & virtutis dei solius esse, non intelligat?

VERSVS III.

Vt sedet conflans et purgans argentũ, ita purgabit filios Leui: defæcans eos velut aurum & argentum, vt sint Iehouæ, qui offerant munus iustè.

Existimo in hoc versu antipophorá esse. Dicebát sacerdotes Iudæorum, qui mirum quoddam aduentus Messiæ desiderium, simulabant, se non dubitare, vulgus Iudæorum à Messia explorandum, & impietatem ac iniusticiá plebis redarguẽdam esse ab eodem omnia annunciante, vt loquuta est seculis aliquot pòst Samaritana mulier, Ioan. 4. 25. Sacerdotibus autem, qui & legis cognitione & studio colendi Deum, excellerent, nihil tale metuendum.

Respondet Propheta per ἀντεναγωγήν. Imò verò vos Sacerdotes & vestros collegas Leuitas, præ omnibus alijs, deus Pater misso filio examinabit: vt cōstet, quínam inter vos planè summouendi sint à munere offerendi deo victimas, & quínam eidem præficiendi sint?

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum, & scoriæ aurificis arte separantur ab auro: ita filij dei domini nostri Iesu Christi, virtute & iudicio, filij Leui sinceri et germani ab adulterinis, segregabuntur, vt sint Iehouę qui eidem offerant munus iustè, id est, ex præscripto voluntatis ipsius.

Sæpè autem hac imagine vtitur Spiritus sanctus, cùm de censura & æstimatione hominum loquitur, Zach. 13. 9 Adducam tertiá illam partem per ignem, & conflabo eos, sicut conflatur argentū & probabo eos, sicut probatur aurum: ipse inuocabit nomē meū, & ego exaudiam eum, dicamq́; Populus meus ipse est, & ipse dicet, Iehouah Deus meus est.

VERSVS IIII.

Lectio 22. 27. Octob.

Et suaue sit Iehouæ munus Iudæ & Ierosolymorum, ut diebus priscis & ut annis antiquis.

Duo hoc loco obseruabimus. Alterum est, Messiam benedictū patefactum in carne, effecturum, vt omnes ij, qui sunt regale Dei sacerdotium, sistant corpora sua, hostias viuas, sanctas, acceptas Deo, rationalem illum cultum suum: & ut ne configurentur seculo isti, sed transformentur per renouationem mentium suarum, Rom 12. 1. 2. Alterum est (si spiritum in Dei cultu, non autem literá spectes) eundem cultum noui Testamenti Ecclesiam Deo præstare, quem eidem olim præstiterunt sancti Patres.

Per ἀνθρωποπάθειαν (metaphora à suaui gratoq́; odore ducta) suaue munus Deo esse dicitur, quod eidem per fidem oblatū, placet.

Iudæ & Ierosolymorum nomine, per ἀντονομασίαν, vocat omnes fideles, tam ex Gentibus, quàm ex Iudæis.

Discimus autem, summo id vnum studio nobis esse debere, vt Deo debitum gratumq́; cultum, libenter & diligēter præstemus. Cæterum, ut qui in carne sunt Deo placere non possunt, Rom. 8. 8. sic qui in spiritu sunt, habitante & regnante in eis Dei spiritu, ea faciunt quæ Deo placent. Iuxta hæc dicta: Vt incedatis sicut Domino dignum est, ut per omnia placeatis, omni opere bono fructum proferentes, & crescentes in agnitionem Dei, Col. 1. 10. Itē,

Precamur

Precamur per Dominum Iesum, ut sicut accepistis à nobis, quomodo oporteat vos incedere, & placere Deo, magis excellatis, 1. Thess. 4. 1. Item, Et quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniá præcepta eius custodiamus: & ea quæ ipsi placent, facimus, 1. Ioan. 3. 22.

Iuruentur autem sancti exemplum Filij Dei, qui de suo ipsius studio Deo Patri placendi, grauissimè dixit: Nam qui me misit, mecum est. non reliquit me solum Pater, quia quæ placita sunt ei facio semper, Ioan. 8. 29.

Vtinam verò, eius mandatu & exemplo excitati & edocti, nunquam nõ offeramus Deo, θυσίαν ζῶσαν, hoc est, nosmetipsos totos: & per ipsum assiduè offeramus Deo sacrificium laudis, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius, nec vnquam beneficẽtiæ & communicationis obliuiscamur: cum talibus victimis delectetur Deus, Hebr. 13. 15 16.

Sed enim ut hæc à iunioribꝰ memoriæ mandari possint, Aphorismis aliquot omnia ferè perstringam.

1. Vt vnus idemq; vtriusq; fœderis Populi, Deus est: sic etiam vna eademq; eiusdẽ Dei spiritu veritateq; colẽdi, ratio fuit & est.

2. Ceremonialis aũt cultus diuersis Ecclesiæ ætatibus accommodatus est, optimo sanè Dei consilio.

3. Spiritus cultũ ij solũ Deo præstant, qui spiritu eius ducũtur.

4. Literæ autem cultu, omnes etiam alij, qui in externa Ecclesiæ societate versantur, defungi possunt.

5. Illi solùm Deo placent, qui Spiritus cultum ei probant.

6. Insistunt enim vestigijs Christi, qui ea quæ Patri placent, facit studiosissimè.

7. Victimæ fidelium in noui Testamenti Ecclesia, offerũtur, vel ipsi Deo, ut gratiarum actio: vel Dei caussa proximo, vt beneficentiæ fructus. De posteriore inquit Paulus: Accepi aũt omnia, & abundo: expletus sum, inquam, acceptis ab Epaphrodito, quæ à vobis missa fuerant, odore bonæ fragrantiæ, hostia Deo accepta & grata, Phil. 4. 18.

VERSVS V.

Accedam autem ad vos in iudicium, & ero testis festinantissimus, contra præstigiatores & contra adulteros, & contra iurantes falsò, & contra oppreßione detinentes mercedem

Mercenarij, viduam & pupillum ac peregrinum peruertentes, neq; timentes mei, ait Iehouah exercituum.

Sic argumentatur Iehouæ exercituum Legatus Malachias.

Non est Reorum, quibus propediem apud iustissimi Iudicis tribunal certò comparendum & capitis caussa dicẽda, pœnæq; quas promeriti sunt subeundæ & aduersus Iudicem ἀντιπαθοῦντας actionem instituere, eumque inæqualitatis & iniustitiæ insimulare. Neq; enim hæc conscelerata audacia culpam minuit, sed auget.

Vobis verò, ô Iudæi, non multo pòst, deo è cœlo patefaciente irã nemesinque suam aduersus vestram impietatem & iniusticiam, coram illius tribunali erit comparendum, sententia Iudicis audienda. Huius Minoris pulcerrima ὑφήγησις est, cuius capita breuiter recitabo.

1. Denũciatio iudicij ineuitabilis. Deo enim accedente ad iudicium, nemo eorum quos ipsi iudicare visum est, illud declinare potest. Iudicium humanum euitari nonnunquam potest, vt de Alcibiade, Athenas ad capitis caussam dicendam euocato, & fuga sibi consulente, scribit Plutarchus. Sed dei iudicis conspectum & imperium, nemo euitare potest.

2. Iudicis & Testis summi & iustissimi & omniscij, descriptio. Solus Iehouah is est, qui iure agere potest & iudicem & Testem.

3. Enumeratio sceleratorum hominum & scelerum quę illi perpetrauerant, & quorum caussa rei peragendi ac meritis pœnis afficiendi erant.

Primi sunt præstigiatores, hoc est, Magi & qui eos consulebant, contra legem, Deut. 18. 10. Non inuenietur in te qui transire faciat filium suum aut filiam suam per ignem: diuinans diuinationes, præstigiator, augur, & maleficus, 11. Neque incantator, neq; interrogans Pythonẽ, neq; Magus, neq; quęrens à mortuis. 12. Abominatio enim Iehouæ est, quicunq; facit hæc, & propter abominationes illas eijcit deus Gentes illas à facie tua.

Secundi sunt, Adulteri, id est, omnes impuri homines, transgressores præcepti, Non mœchator: & legũ quæ extant Leuit. 18.

Tertij sunt, iurantes falsò, hoc est trãgressores tertij & noui pręcepti Decalogi: fidem, sanctissimè Iehouæ nomine inuocato, cõtestatã, scelerate violãtes & ludibrio habentes. In horum numero apud Ethnicos fuit Lysander Lacedæmonius, qui dicere solebat,

lebat, Pueros quidem Astragilis, viros autem iureiurando fallendos esse.

Quarti sunt, Opresſione detinentes mercedem Mercenarij, id est, homines πλεονεκτικοὶ, qui nequaquam suum cuique reddunt, sed violant præceptum: Non furtum facies. De his extat ἀδήλου auctoris distichon:

Clamitat ad cœlum, vox sanguinis & Sodomorum:
Vox oppressorum, merces detenta laborum.

Quinti erát, illis cognati, peruersores iuris viduarum, pupillorum & peregrinorum.

In fine γενικῶς addit Propheta: & omnes dei non timentes. Horum plurimi sunt, ac ex superioribus multi omnibus illis sceleribus Deum offenderant. Meminerimus autem ista non solùm συνεκδοχικῶς dicta esse, sed etiam eò adduci, vt documenta peccatorum pugnantium cum secunda Tabula Decalogi, argumenta essent trangresſionis primæ Tabulæ.

4. Confirmatio, omnium superiorum, ducta ab auctoritiate diuina, quæ summa & sacrosancta & planè irrefragabilis est. Ait Iehouah exercituum.

Ex his præmisſis, per ἀντίστροφον, colligit propheta, Epicureos illos vitilitigatores, propediē magno suo malo cognituros, deum esse mundi sapientisſimum Iudicem, &c.

VERSVS VI.

Quia ego Iehouah non mutor: ideo vos filij Iacob non consumti estis.

Diluit obiectionem Sophisticam, Epicureorum illorum, qui se iniuriâ tot scelerum insimulari & traduci, querebantur.

Si tot flagitiosis operibus, testatam fecissemus impietatē, & in ea proteruiam & contumaciam, tum verò iam pridem à deo, qui ignis consumens est, absumti fuissemus.

Atqui adhuc incolumes superstitesq; sumus

Fit igitur nobis iniuria, illa grauisſima contestatione, de præstigijs, de impuritate vitæ, de iniusticia, de tyrannide erga afflictos, &c. Hanc obiectionē δεῖ ὑποτίθεσθαι, & ex dilutione colligere.

Respondet Propheta, ad paralogismum illum secundum non caussam, vt caussam. Immò verò non vestra integritas, quæ nulla est, in caussa est, quòd non estis consumti: sed Dei na-

tura. Est enim is misericors, lõgaminis, tardus ad iram & memor promissorũ. Ideo hactenus vos ἐτροποφόρησεν, id est, mores vestros tulit, vt pœnitentiæ agendæ locus vobis esset, & vt promissiones suas summa fide adimpleret, conseruando Iudaicum populum, è quo nasciturus & proditurus est Messias benedictus. Et hæc quidem de actione tertia, διὰ βραχέων, dicere potui.

VERSVS VII.

Lectio 23. 14. Noueb. *Inde vsq; à diebus Maiorum vestrorum recessistis à statutis meis, neq; obseruastis: Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, ait Iehouah exercituum: Sed dicitis, qua in re reuertemur?*

Hîc ordiitur Propheta Actionem quartam, de Sacrilegio, quod vulgus Iudæorum committebat, in re decimaria, in primitijs & alijs διδάκτροις, quæ dolosè intercipiebãtur à profana & suo quæstui intenta, & secundum illud vetus prouerbium, Chœnici insidente multitudine.

Initiò autem actionis huius œconomiam ὡς ἐν τύπῳ proponam, versus 7 habet Exordium, in quo thesin de violatione Statutorum diuinorum, Propheta noster tractat. Vers. 8. Propositio de sacrilegij crimine, tradita est. Vers. 9. Confirmatio à Maledictione ducta occurrit. Vers. 10. 11. 12. ἐργασία est confirmationis, à contrario videlicet à Benedictione, cuius spem facit deus ijs omnibus, qui bona fide legi, de decimis, de primitijs, & de alijs, quæ ad sacri ministerij conseruationem pertinent, satisfecissent. Quomodo verò hæc tota Actio ad Ecclesiarum nostrarum vsum transferri debeat, perspicuè docuit Apostolus noster, Gal. 6. 6. Communicet autem qui instituitur in sermone, ei qui se instituit, omnia bona: 7. Ne seducimini: deus non irridetur. quicquid enim seminauerit homo, hoc & metet. Et in bona parte cap. 9. primæ Epistolæ ad Corinthios, idem docet Apostolus.

In versu septimo docendi caussa Thesim primò, deinde eiusdẽ αὔξησιν, indicabimus.

Thesis est, vos verò, ô Iudæi, maiorum vestrorũ qui legis transgressores erant, vestigijs insistentes, recessistis ab obseruatione diuinorum Statutorum.

In hac Thesi obseruetur Amplificatio, neq; enim eius tantùm ætatis, qua vixit & docuit Malachias, Iudæi: sed etiã multi ex eorum

rum Maioribus, consueuerant circa decimas πλεονεκτεῖν: nulla legis diuinæ ratione habita.

Ἀνασκευή, seu comprobatio Theseos hæc est: Trangressores diuinorum Statutorum, pro sua ἀδιατρεψία, seu impudentia, non dubitant negare, sibi vlla ad deũ conuersione opus esse, cum à deo neutiquam sibi auersi videãtur. Impius enim cum in profundum peccatorum venit, non curat, nec vlla exhortatione aut reprehẽsione sese ad frugem meliorem esse reuocandum, censet.

Vos Iudæi, diuina voce de resipiscentia admoniti, perfricta fronte & impudenti ore dicitis: Qua in re reuertemur? An non sumus legis obseruantissimi?

Certum itaq; est statutorum diuinorum, vos esse trãsgressores. Cæterum vt maximè quispiam det hîc agi, non tam mortalis legis, quàm de legum quarundam Politicarum et Ceremonialium, transgressione, quia tamen hæc in contumeliam dei legislatoris quoq; redundabat, et fraudi erat Ministerio Ecclesię Veteris testamenti, plurimum in eo mali erat.

QVID ITA? DICET ALIQVIS. CVM HAEC IVDAEORVM *fraus, Sacerdotum & Leuitarum qui officium non faciebant fide bona, iusta pœna fuerit?*

Respondeo, Pluris pijs omnibus id faciendum esse, quod ad conseruationem Ordinis Ecclesiastici, deo visum est præscribere: quàm imaginatione euanidã de pœna, qua Mercenarij illi digni videri possunt. Et vt maximè aliquis det, tum temporis plerosq; Sacerdotes pessimos fuisse, & indignos διδάκτροις, quis tamẽ dubitet, ad pios quoq; eandem calamitatem redijsse, quorum sortem meliorem esse oportebat.

Cæterum vt quantum sacrilegio illo mali fuerit, piæ mentes videant, nonnulla κεφαλαιωδῶς addam.

1. Violatio & contemtus legis diuinæ de διδάκτροις, pariebat cõtemtum & neglectionem etiam aliorum præceptorum & statutorum politicorum & aliorum.

2. Parentes fraudem exercentes circa decimas, non solùm suæ ætatis hominibus, debitos prouentus subtrahebant: sed etiam exemplo posteris nocebant plurimùm.

3. Filij vitia & scelera patrum imitantes, malorum coruorũ mala oua sese esse testabantur: & ipsis factis naturam πλεονεκτικὴν prodebant.

 4. Hac

4. Hac etiam ratione augebantur odia & simultates, inter docentes & discentes in Ecclesia. Nam illis dolebat impostura quam patiebantur: hi malè sibi conscij, præiudicijs de indignitate Sacerdotum, de illorum opibus & delitijs, grauiter item peccabant. Sed hæc aliàs pluribus explicanda erunt.

VERSVS VIII.

An spoliet homo Deum, quòd vos spoliatis me? Et dicitis, Qua in re spoliamus te? Decimis & oblatione.

Hæc propositio est, de Sacrilegio, cuius Iudæi rei erant. Erotemate autem vtitur, ad amplificandā rei indignitatem. Deus fons perennis est omnis boni, in totum genus humanum vbertim redundantis. Quæ, malum, ergo impietas est eundem, qui se nunquam passus est expertem esse testimonij, dum nobis benefacit, dans nobis cœlitùs pluuias ac tempora fructifera, & implet corda nostra cibo & læticia, Act. 14. 17. qui etiam benedicit nobis omni benedictiōe spirituali, in cœlis in Christo, Eph. 1. 3. deniq; à quo est omne munus bonum & perfectum, Iac. 1. 17. eum, inquam, spoliare velle?

Illustrabitur Erotema, si quis cogitabit, eadem opera & rei indignitatem amplificari, & Antypophora dilui hoc Sophisma. Iniuria, quæ fit improbis & officium non facientibus hominibus, non redundat in Deū, qui est αὐτάρκης, sacer & inuiolabilis. Atqui subtractio Decimarum & oblationum, flagitiosis illis sacerdotib. solùm, (dignis videlicet odio publico, non autē beneficentia piorum) fraudi est. Quare nihil illa ad Deum, &c. Respondet Dominus per inficiationem, Negat enim ad sese non spectare ordinis à se instituti perturbationem, pugnātem cum expressa sua lege, & etiam innocentibus noxiam. Est autem & ἀνταγώνισμα hoc loco, Qui sacrorum Ministros spoliant, Deum spoliant. Vos Iudæi illud facitis. Ergo Deum ipsum quantum quidē in vobis est, spoliatis. Maior ex eo liquet, quòd quæcunque ex præscripto diuinę Legis, Ecclesiæ Ministris dantur, Dei nomine dantur, & hoc vno subministrante dari possunt: ea verò quæ subtrahuntur, cōtra Dei expressum mandatum subtrahuntur, eoq; loco habentur, ac si homo πλεονεκτικὸς seu auarus, ius plenū in ea haberet, ac non tam Dei voluntatem, quàm suam libidinem, in eorum dispensatione, sequi posset.

Neq; verò est cur quis obijciat, Mercenarios, seruiētes ventri,

non gloriæ Dei, indignos esse beneficentia Ecclesiæ, cũ loca tantùm Sanctorum obtineant: nõ autem vita, moribus, & doctrina, studioq; diuini cultus, eos referant. Non enim ullorum hominũ improbitas, tollit legem diuinam, aut ordinem agendi auctoritate diuina sancitum, abolet: aut deniq; pijs Ministris (qui Deo Ecclesias lugentes respiciente, illis fucis interdum succedunt) præiudicio & fraudi esse potest.

Erotemati subiungit dominus, impudentem Iudæorũ inficiationem. Et dicitis, Qua in re spoliamus te? Quasi dicant, nulla planè. Neq; solùm, in hac inficiatione, τὸ ἀδυνάτον, seu impossibile respiciunt, videlicet persuasi Deo nihil à mortali homine subtrahi posse: sed etiam tacitè sua merita & beneficia, Deo præstita, arroganter allegãt, sibiq; qui hactenus tam fuissent in Deum officiosi, non leuem hac accusatione iniuriam fieri significabant. Videtis quam fuerint Vertumni isti peruersè ingeniosi in comminiscẽdis Sophismatis, quibus & seipsos ornarent & Deum obliquè accusarent?

Vt ergo impudentem inficiationem refutaret dominus, Minoris (ἀνταγωνίσματος illius) confirmandæ gratia, κατὰ συνεκδοχὴν, addit: Decimis & Oblatione. Quid sibi velit, ex hac Nehemiæ Ducis narratione liquet: cognoui præterea, quòd partes Leuitarum non fuissent datę: quodq; fugissent singuli in agrum suũ, Leuitæ & Cãtores faciẽtes opus. Propterea increpaui Magistratus, ac dixi: Cur derelicta est domus Dei? congregaui itaq; eos, & statui illos in locũ suum. Et vniuersus Iehudah attulerũt decimam frumenti, vini & olei in thesauros. Neh. 13. 10. 11. 12, &c.

Ἀνάβασις AD THESIN.

1. Si quæcunq; docentibus in Ecclesia dantur, deo, cuius illi serui sunt, dantur: consequens est, ea quæ illis fraudulenter subtrahuntur, deo subtrahi.

2. Quantum autem boni est, in vera erga piè docentes beneficẽtia & humanitate: tantum etiam mali est, ingratitudine & inhumanitate quæ erga eosdem illos declarant.

3. Eadem autem sententia est, & de pijs iuuenibus, qui ideo S. Theologiæ operam dant, vt Ecclesiæ Ministerio vocati, olim defungantur. Nam & hi munificentia Ecclesiæ & piorum Magistratuum, iuuandi sunt: vt valetudini consulere possint, & vt ne egestate auocentur à studijs sacris.

4. Pauperibus etiã debita subsidia, dei nomine, summa fide sunt subministranda, hilari corde & larga manu.

5. Qui illos omnes, de quibus breuiter diximus, spoliat, deũ zelotem spoliat: quem etiam, ni resipiscat, experietur esse ignem consumentem, vt Scriptura loquitur.

VERSVS IX.

Maledictione estis maledicti, eo quòd me spoliatis, gens ipsa tota.

Suprà dixi hanc esse confirmationem Propositionis de Iudæorum sacrilegio: de quo & Paulus, ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς; Qui execraris idola, sacrilegium committis? Rom. 2. 22.

Constat autem illa hac Demonstratione. Certissimum est Maledictionem diuinam, incumbentem ceruicibus totius alicuius gentis, esse argumentum ἀναντίρρητον trãsgressionis & violationis legis diuinæ. Deut. 28. Certum & illud est, Deum subtrahere benedictionem temporalem ijs, qui immemores sunt legis huius: Plenitudinem tuam & lacrymam tuam non tardabis offerre: Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. Sic facies de boue tuo, & de pecore tuo: septem dies erũt cum matre sua, die autem octauo dabis mihi, Exod. 22. 29. 30.

Ipsa autem experientia vos, ô Iudæi, conuincit, vt fateri cogamini, totam vestram gentem horribili maledictione oppressam laborare.

Ex effectu itaq; antegressam caussam, videlicet præuaricationem diuinorum præceptorum, & inter hæc omnia, præcepti περὶ τῶν δεκατῶν, vos colligere æquum est.

Repetit aũt id, quod antea dixerat, videlicet, Iudæos, decimas & oblationes dolosè sacerdotibus subtrahentes, Deum ipsum spoliare: ut doceat magno suo scelere, maledictionis pœnam esse promeritos.

VERSVS X.

Afferte omnes decimas in Thesaurum (id est, in locum thesauri, Nehem. 13. 12.) vt sit cibus in domo mea: et probate iam me in hoc, ait Iehouah exercituum: si non aperuero vobis cataractas cælorum, et proferam vobis benedictionem, adeò vt non sufficiatis.

Ἐργασία Confirmationis ducitur à contrarijs. Sicut deus decimas furtim subtrahentibus, hactenus maledixit; ita idẽ vobis decimas

cimas

cimas bona fide posthac reddentibus, vbertim benedicet.

Constat versus 10, mandato primùm, deinde promissione.

Mandatum, circumstantias complectitur, de quibus breuiter postea dicam, vbi prius legem de decimis recitauero. Leuit. 27. 30. Omnes autem decimæ terræ, siue de semine terræ, siue de fructu arborum, Iehouæ sunt (hinc linquet decimarum fures, deum spoliare.) sanctitas Iehouę. 31. Si verò redimēdo redemerit vir aliquid de decimis suis, quintam eius partem addet vltra eam. 32. Et omnis decima boum & ouium, omnium nempe quæ transeunt sub virga, decima inquam pars erit sanctitas Iehouæ. 33. Non disquiret virum bonum an malum, neq; permutabit illud: quòd si commutando commutauerit ipsum, erit tam hoc quàm illud quod commutatum est, erit inquam sanctificatio, non redimetur.

Circumstantiæ autem, quarum Propheta meminit, hæ sunt:

1. Omnes decimas bona fide reddendas.
2. In domum Thesauri conuehendas.
3. Eo consilio vt sit cibus in domo Iehouæ, id est, vt præstò sint & oblationes, & alimenta Sacerdotum & Leuitarum.

Promissionis hæc summa est. Benedicet deus vbertim, decimas bona fide reddentibus. Est autem iurisiurandi religione confirmata promissio. Oratio ecliptica sic complebitur, Non sim aut habear deus verax, si non vobis larga manu cœlitùs benefecero. Phrasis de cataractis cœli illustrabitur duobus dictis, quæ subiungam.

2. Reg. 7. 2. Si Iehouah faceret fenestras in cœlo num esset hoc? Et respondit Elisa, En videbis oculis tuis, sed eo non comedes. Act. 14. 17. Deus non passus est se esse expertem testimonij, nobis benefaciendo, dans nobis cœlitùs pluuias ac tempora fructifera, implens cibo & læticia corda nostra.

Neque verò deum tentassent Iudæi, si díuinitùs admoniti, decimas quamprimum bona fide exhibuissent Sacerdotibus, ac sibi polliciti essent redundantiam diuinæ benedictionis. Habet enim pietas etiam præsentis vitæ promissiones.

Vtinā verò hoc, pestis, in hac vrbe serpentis, & nunc hunc, nunc illum è medio tollentis, tempore, ad Dominum Deum nostrum toto corde cōuersi, eiq; supplices facti, probemus deum in hac re longè maxima. Reipsa enim conuicti intelligeremus, manū Dei & eius ferulam quamprimum remittere, & mitigatis nostris æ-

rumnis, erumperemus in gratiarum actionem & laudem liberatoris Dei. Qui enim Niniuitis resipiscétibus olim pepercit, idem & nobis ad se conuersis, parcere est paratus. Nõ enim morte peccatorum delectatur: sed vult ut conuertantur & viuant.

Adeò ut non sufficiatis) Deest aliquid, quod suppleri poterit hoc pacto. Tanta erit frugum copia, tanta vini, olei, mellis & aliorum liquorum redundantia, ut vix integrum sit, annos prouentus reponere & recondere. Iuxta promissionem, Leuitici, cap. 26. 10. Et comedetis vetus inueteratum, & vetus propter nouum educetis.

VERSUS XI.

Et increpabo vestri caussa exedentem (sic vocat γενικῶς omnia, quæ terræ arborumq; fructus absumunt) ut non corrumpat vobis fructum terræ, neq; orbet vos vitis in agro, ait Iehoua exercituum.

Sententia est, Hactenus mandatu meo, exedens (id est, vis tẽpestatum aduersarum) vineas & agros vestros sic vastauit, ut exigui essent annui prouentus, & ut vobis laborandũ esset penuria τῶν βιωτικῶν, hoc est, vitæ huius adminiculorum, quæ panis quotidianus vocantur: sed posthac, decimas dantes & legi meæ obsecundantes, potiemini vberrimis prouentibus, agrorum, vinearum, arborum.

Discimus autem hoc loco, Deum sic moderari Tempestates, ut seruiant ipsius benedictioni & maledictioni. Notum est illud Amos, cap. 4. 7. Sed & ego prohibui à vobis imbrem, quum adhuc essent tres menses vsq; ad messem: & pluere feci super ciuitatem vnam, & super ciuitatem alterá non feci pluere, fundus vnus cõplutus fuit, fundus aũt super quẽ non pluit, aruit. 8. Et proficiscebantur duæ tresúe ciuitates ad ciuitaté illã super quá pluere feceram, ut biberent aquá, & non satiabantur: nõ tamen reuersi estis usque ad me, dixit Iehouah. 9. Percussi vos ariditate & rubigene multiplices hortos vestros, & vineas vestras, & ficeta vestra & oliueta vestra comedit eruca, nec tamẽ redijstis usq; ad me, dixit Iehouah. Ex hoc oraculo & similibus, colligimus, vanam esse quorundam opinionem, qui Lamias & Striges, grandinem, tonitru, fulgura, eluuiones excitare posse, putátes, hanc potissimũ ob caussam in illas sæuiunt: cũ apostasiæ & veneficij caussa, cõuictæ, puniẽdę sint secundũ leges. Sed de hac re nũc quidẽ non licet pluribus agere.

VERSVS XII.

Itaq; beatos prædicabunt vos omnes Gentes, quia eritis terra oblectationis, ait Iehouah exercituum.

Eritis terra oblectationis) Synecdoche est. Sumitur enim continens, id est, Iudæa, pro contento, seu pro incolis. Terra autem frugifera & amœna, oblectationis terra vocatur, ab effectu, quod incolis nō solùm affatim subministret omnis generis fructus, ad vitā tuēdam necessarios, sed etiā amœnitate sua mirificè eosdē exhilaret.

Agitur autem hîc de Consequente, seu de Gentium vicinarum iudicio de Iudæis, à deo benedictione cœli terræque instructis & exornatis. Sic autem argumentatur:

Quis sanus & intelligens illud sibi faciendum dubitet, quòd si fiat, certò consequitur vera gloria: vt corpus vmbra.

Atqui si vos Iudæi oblationes καὶ τὰ διδάκτρα bona fide exsolueritis, benedicet vobis deus: ac vicinæ Gentes vos multis nominibus fortunatos esse, iudicabunt & celebrabunt.

Quare bona fide, ea omnia, quæ ad dei cultum & ad Sacerdotū & Leuitarum sustentationem faciunt, subministranda sunt: nec quisquam fraudandus.

VERSVS XIII.

Inualuerunt contra me verba vestra, ait Iehouah: Sed dicitis, Quid obloquuti sumus contra te?

Hîc orditur Dominus actionem postremam, quæ est ordine quinta: in quæ Atheismi reos peragit Iudæos.

Illustrabitur autem versus istius sententia, si cogitauerimus, Impios homines, alios quidem factis, sed non verbis, ἀθεισμὸν profiteri: sicut testatur Paulus, Tit. 1. 16. deum profitentur se scire, sed factis negant, quum sint abominandi & rebelles, & ad omne opus bonum reprobi: alios autem & verbis & factis impietatem suam testari, & prodere. Vt Caius Caligula, pro deo se haberi & coli voluit: gratulatus est sibi ἀδιατρεψίαν, seu impudentiam: dicere solitus est, aut Cæsarem aut frugi hominem esse oportet: vt est apud Suetonium.

De prioribus autem dominus, cui negocium erat cum Iudæorum gente, hoc loco pronunciat.

Perdifficilè autem fuerit, vtri sint deteriores, pronunciare. Si

quis tamen iſta duo perpẽdet, primum, Seruum qui nouit voluntatem Domini ſui, nec eam facit pluribus plagis, ut deteriorem, puniendum: alterum, rectè ab Ariſtotele dictum: ἀδικώτεροι, οἱ ἐπιβαλότεροι: non obſcurè videbit, priores illos, qui in cenſu populi Dei haberi volunt, multò eſſe poſterioribus iſtis, deteriores, propter has cauſſas,

1. Quia ſunt maculæ & labes populi Dei.
2. Quia de lege gloriantur, & per Legis tranſgreſsionem Deum dedecorant, Rom. 2. 23.
3. Quia impudenter negant, ſe Deo obloqui. Quaſi verò in Deũ non ſit contumelioſus & iniurius, qui factis ei obloquens, pergit θεομαχεῖν, etiamſi labijs & ore eundem colat?

Impudentem autem inficiationem Iudæorum, refutat Dominus duobus ſequentibus verſibus, quos ſubiungam.

VERSVS XIIII.

Dixiſtis, vanum eſt colere Deum, & quod lucrum erit, ſi obſeruauerimus obſeruationem eius: cum ambulauerimus atratè metu Iehouæ exercituum?

VERSVS XV.

Immò nunc felices prædicamus: Superbos etiam ædificantur (id eſt, emergunt & tolluntur in altum, potiuntur magnis opibus, &c.) qui faciunt improbitatem, & qui probant (id eſt, tentant deum, & in dubium vocant eius bonitatem & omnipotentiam: vt Pſal. 95. 9. In quo tentauerunt me Patres veſtri, probauerunt: etiamſi viderunt opus meum) Deum, liberantur, id eſt, euadunt è periculis, potiuntur rebus optatis.

Deo ipſi obloquuntur, & Atheiſmum impudenter aſſerũt, qui negant Pietati ſua eſſe præmia, impietatem autem tandem à deo grauiſsimè puniri.

Atqui, ò Iudæi, vos in ea ipſa hæreſi eſtis: & eandem perfricta fronte profitemini.

Deo igitur obloquimini, & ἀθεισμῷ veſtro patrocinamini.

Minorem duobus illis verſibus, perſequitur & probat deus, & quidem ita vt Iudæorum conſcientias cõteſtetur, & ἀναπολογήτους, ſeu inexcuſabiles eſſe, conuincat.

Etſi autem nonnulla in triſti illo catalogo repetuntur: vt tamen rerum magnitudo innoteſcat, ordinè de ſingulis agemus.

DICEBANT ILLI θεοστυγεῖς, SEV DEI OSORES.

I. Vanum eſſe deum colere, id eſt, operá eos perdere, qui deum colerét. Impiam autem hanc perſuaſioné, hoc Sophiſmate (cuius fons eſt opinio falſiſsima, quæ fingit πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν, pietatem eſſe quæſtum, 1. Tim. 6. 5.) ceu fuco pingere ſolebant.

Si non vanus & inanis eſſet Dei cultus, tum verò lucrum aliquod ad eius cultores rediret. Atqui diſpendium potius, quàm lucrũ ad eos redit, qui obſeruát obſeruationes (id eſt, inſtituta & ſanctiones de cultu) dei: & qui pullati incedunt metu Iehouæ, vt pœnitentiá ſeſe agere ipſo habitu teſtentur. Erat auté pulla veſtis, ſymbolũ luctus & humiliationis ſub poténti manu dei. Pſal. 35. 14. Pullatus humiliabam me. Itaq; vanum eſt deum colere.

Videmus in hoc Sophiſmate,

1. Impios iſtos literæ cultu contentos, ſpiritus cultum omninò ignorare.
2. Mercenaria opera defungi, cum deum colunt.
3. Quæſtum ſuum, non dei gloriam, ſemper & in omnibus venari.
4. Non animaduertere ἀθέους iſtos ſe pœna, non præmijs dignos eſſe, vt qui fremitum aduerſus deum, cum deprauatione cultus ipſius, qua ille contumelia ſumma afficitur, coniungant.
5. Præmia, quæ deus ſpiritu ſe colétibus gratis pollicetur & præſtat ſibi, qui ceremonialem tantum cultum ei præſtant, deberi, palàm & perfricta fronte gloriari.

II. Superbos (ſic vocat Epicureos illos dei contemtores, quos Paulus ait, φιληδόνους μᾶλλον ἢ φιλοθέους, eſſe. 2. Tim. 3. 4.) meritò felices eſſe prædicandos & habendos. Hanc impudenté ἀντιλογίαν aduerſus deum, tali Sophiſmate probare vtebantur.

Quis dubitet eos dicere terq; quaterq; fortunatos, qui ædificantur, & liberantur: hoc eſt, magnifici & ſplendidiſsimi cuiuſdá ædificij inſtar, indies aſſurgunt, & in honorum quoddam faſtigium ſubuehuntur: liberantur etiam ex ærũnarum & difficultatum humanarum, veluti quibuſdam tricis: & ſunt ἔξω βελῶν: vt habet Prouerbium.

Atqui Superbi illi Numinis contemtores, ædificantur & liberantur.

M Super-

Superbos autē & esse & dici debere, ex eo colligit, quòd & improbitatem facere, hoc est, ἀμαρτάνειν, seu peccatum committere: & Deum ipsum tentare, nulla illis est religio. Neque verò vlla maior superbia esse potest, quàm si quis perfricta fronte, velut artem quandam peccandi profiteri & exercere ausit: nec etiam dubitet, dei bonitatem, iusticiam, prouidentiam in dubium vocare, aut omnino negare.

Graphicè autem eiusmodi Thrasones descripsit. Dauid Psalmo, 10.2. Præ superbia impius persequitur pauperem: capiantur in cogitationibus quas cogitāt. 3. Quoniā laudat se impius super desiderio animæ suæ, & auaro benedicet, & irasci facit Iehouam. 4. Impius propter superbiā quam facie prę se fert, nō quærit deū, nec est deus in omnibus cogitationibus eius. 5. Dolore afficiunt viæ eius omni tēpore: in altitudine sunt iudicia tuę à facie eius: in omnes hostes suos sufflat. 6. Dicit in corde suo, Non mouebor à generatione in generationem, quia (euenit illi) malum.

Et Psal. 83. Zelaui in insanos cum pacem impiorum viderē: per totum autem Psalmum, Propheta primùm, bona quæ impij in hac vita nonnunquam accipiunt; deinde, quàm sit tragicus eorum exitus, & quæ pœnæ sequantur caducam illorum prosperitatem, indicat.

Sunt igitur modis omnibus felices Impij isti homines. Hæ sunt stolidæ imaginationes eorum hominum, qui cocta numerantes exta, à temperario euentu prospero, qui dementes potius quàm felices facit, colligunt perpetuam εὐημερίαν, & eam ridicula spe (quam prudenter cum Aristotele, vigilantis somnium esse dixeris.) sibi despondent.

VERSVS XVI.

Tunc timentes Iehouæ, qui frequenter prædicant alter apud alterum, dicentes: Enimuerò attendit Iehouah & audit, atq; cōscriptum est in libro commentarij coram eo pro timentibus Iehouæ, & cogitantibus de nomine eius.

Hoc loco orditur Dominus, ἀνασκευὴν & confutationē Atheismi, & Epicureorū commentorum, de ignorātia dei, de neglectione rerum humanarum, de felicitate improborum, deq; ærumnis perpetuis Piorum & similibus.

Introducit autem Pios magno consensu, & dulcissima τῇ παναρμονίᾳ

φωνίας, nunquam non testimonium perhibentes Iehouæ deo ipsorum, hoc illustri & euidentissimo Syllogismo apodictico.

Quicunq; non solum optimè nouit quínam pij sint, & qui impij, sed etiam accuratam vtrorumq; censuram agit, & cultum sibi præstitũ, aut non præstitum, dijudicat, suamq; sentẽtiam tandem exequitur: de eo certè dici nõ potest, quòd improbis & superbis delectetur: pios autem cultores negligat.

Atqui Iehouah attendit (est enim πάντων ἔφορος) & audit (sunt enim intẽtæ aures eius ad clamorem iustorum: sicut oculi eius super Iustos. Psal. 34. 16.) atq; cõscriptum est in libro commẽtarij coram eo, (ἀνθρωποπαθῶς istud dicitur, Est. 6. 1.) pro timentibus Iehouæ, & cogitantibus de nomine eius, id est, agnoscentibus deum esse mentem iustam, castam, bonam, misericordem, ac debitum cultum per fidem ei præstantibus benefacere. Nihil autem dubium est eidem intus & in cute notos esse superbos ἀθέους, & eorum scelera: ac seruo illũ detestari impios homines & eorum impietatẽ & iniusticiam: ac grauissimo dei iudicio discerni dei cultores, ab eiusdem contemtoribus & hostibus.

Non igitur superbis delectatur Iehouah, nec humiles suos seruos despicit aut negligit.

VERSVS XVII.

Hi erunt mei, ait Iehouah exercituum: quo die ego confecturus sum peculium: & clementia vtar erga ipsos, quemadmodum quis vtitur clementia erga filium suum qui colit ipsum. Lectio 25. 17. Nouẽb.

Probatio est Minoris in præcedente demõstratione, ducta à segregatione Sanctorum & Profanorum hominum, quam deus in die iusti iudicij sui exequetur. Videmus autem deum ipsum, piorum sententiam, de eius erga se beneuolentia, comprobare. Obseruent ergo pij iuuenes caussas τοῦ ἀφορισμοῦ, de quo ideò hîc agitur, vt Epicurea imaginatio, quæ fingit perinde esse siue quis deum colat, siue non colat, refutetur.

1. Αἴτιον κύριον est Iehouah exercituum, qui cum vniuersa propter semetipsum cõdiderit, plenũ ius habet de omnibus id quod ipsi visum est statuendi: cùm & dominus omnium sit, & ipsius voluntas summè iusta & bona sit.

2. Προηγουμένη in deo, est clemẽtia eius erga electos: Iusticia & seueritas ac potentia erga vasa iræ, Rom. 9. 22. & 11. 22.

3. Forma est, Vasorum gratiæ, seu Electorum, (qui à Propheta nostro, Timentes deum & cogitantes de nomine eius, περιφραστικῶς ab effectu & affectu nuncupantur) segregatio in peculium. Quos enim elegit deus, eos vocando sanctificat de mundo, iustificando absoluit à peccatis, regenerando renouat, vt ad Dei gloriam eius sint peculium.
4. In fine addita est imago dulcissima. Sicut se habet pater ad filiũ qui ipsum vnicè colit, ita se habet deus ad suos cultores. Atqui pater filium morigerum summa clementia & φιλοστοργίᾳ prosequitur, & germanum filium esse agnoscit. Ita igitur & deus erga pios affectus est.

Iam verò & venustissimum argumentum ἐπιλογισμοῦ quo Syllogismi lemma minus, confirmatur, addam:

Peculium illud sacrosanctum totius Ecclesiæ dei confici non potest, nisi Iehouah exercituum, non solùm attendat de cœlo & audiat vota seruorum suorum, verumetiam eos (perinde vt pastor oues ἀφορίζει separat, ab hœdis, Matt. 25.32.) seiungat à profanis hominibus, quos deus pro suis non habet. Matt. 7.23.

Atqui Iehouah tale peculium conficiet, quod ex solis fidelibus constabit, quos ideò nouisse dicitur, quia eosdem pro suis domesticis habet. 2. Tim. 2.19. Nouit dominus qui sint sui.

Meminerint autem pij, hîc de executione segregationis illius agi, quæ differtur in diem διακρισιοκρισίας, de quo Paulus Apostolus inquit, in die quo iudicabit Dominus de occultis hominũ, ex Euãgelio meo, per Iesum Christum, Rom. 2.16. Segregat quidem deus etiam in hac vita fideles ab infidelibus, vocatione efficaci & fide ac regeneratione, sed tamẽ boni maliq; in hac vita vnà versantur in externa Ecclesiæ societate, vt non possint humano iudicio discerni. Deus autẽ suo tempore illos planè separabit, sic vt ne quidem in externo Ecclesiæ contubernio, mali seu infideles vlli futuri sint.

Ergo separabit deus à peculio suo vasa iræ, & αὐτῷ τῷ ἔργῳ testabitur, sibi fideles suos tanquam filios carissimos: placere infideles verò, velut alienos, βδελυκτοὺς, seu abominabiles esse: id quod cõtra Atheos illos, demonstrandũ erant. Præclarè autem dixit Gregorius, Deus eligit, quos hic mundus despicit.

Oro autem filium dei, Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos totos sanctificet, vt integer noster spiritus et anima et corpus incul-

inculpatè in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruentur, 1. Thess. 5. 23. simusq; Dei peculium, & pars sancti agminis, quod vno ore & Spiritu frequenter celebrat Dei prouidentiam, iusticiā & misericordiam: declaratā Ecclesiæ Dei sanctificatione de Mundo. Reipsa enim experimur, Deum è cœlis respicere, videre omnes filios hominum: ex habitaculo sessionis suæ prospicere super omnes habitatores terræ. Formauit enim corda eorum & considerat omnia opera eorum, Psal. 33. 13. 14. 15. Meminerimus ergo de militante Ecclesia præclarè à beato Apostolo dictum: In magna domo non sunt tantùm aurea vasa & argentea, sed etiam lignea ac testacea: & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus. Itaque à his nos expurgemus, vt simus vasa ad decus, sanctificata & accommoda vsibus Domini, & ad omne opus bonum comparata, 2. Tim. 2. 20. 21.

VERSUS XVIII.

Tunc conuersi videbitis inter iustum & improbum quid intersit, inter colentem Deum, & eum qui non colit ipsum.

Est in hoc versu tacita Antecedentis & Cōsequentis Antithesis. Militante Ecclesia, cum viuis eius membris multa putrida membra sint permista, non facilè est hominum delectum instituere: facit etiam caritas, quæ omnia sperat & suffert, vt benê speremus de multis, tantisper donec in vitæ huius via versantur. *Antithesis.*

Sed vbi ad triumphum in cœlis peragendum, excitata & producta fuerit Ecclesia, tum demum coram tribunali Christi omnes homines sistentur, & sicut paleæ à tritico, ita infideles à fidelibus segregabuntur, vt hi semper cum Domino nostro Iesu Christo beatissima consuetudine fruantur, illi autem pœnas sempiternas dent. Pulcrè hoc argumentum tractauit, auctor libri Sapientiæ, toto cap. 3.

Ex hoc autem versu colligere licet, quid de nobili illa quæstione sit statuendum, Reuerâne, an verò opinione solùm iusta & iniusta: honesta & inhonesta, differant. *Decisio quæstiōis.*

Si enim iusticiæ caussa, iusti Deo sunt amabiles: iniusticiæ autem nomine, iniusti homines eidem exosi sunt: quis dubitet Deum iusticia delectari, iniusticia autem grauiter offendi? Iuxta Regulam, Propter quod vnumquodque tale, illud magis tale. Ea verò quibus delectatur Deus, bis per omnia cum ijs pugnant,

quibus grauissimè offenditur. Itaq; non est cur opinione solùm illa inter sese differre putemus. At rectè dixit ille: ἐσθλὸν τόγ' ἐσθλὸν πᾶν δοκῇ πᾶν μὴ δοκῇ.

VERSVS XIX.

Nam ecce dies ille adueniet ardens tanquam fornax, quo erunt omnes superbi, & omnes facientes improbitatem stipula, & inflammabit eos dies ille venturus, ait Iehouah exercituum, adeò vt non derelinquat eis radicem aut ramum.

Prædixerat Dominus, futurum vt in die iusti iudicij sui, innotesceret discrimen inter pios & impios: quod nunc furenter negarent Athei & Epicurei illi.

Subiungit autem eius Sententiæ ὀργασίαν, & de sempiternis Reproborum pœnis, in hoc 19 versu, in sequente autem, de Electorum felicitate, pronunciat.

Summa huc redit. Sicut se habent stipulæ ad ignem: ita se habituri sunt reprobi ad diem iudicij diuini.

Atqui stipulæ statim atq; senserint ignem, absumuntur.

Itaq; & Reprobi non consistent in iudicio, sed à Deo qui ignis consumens est, absumentur.

QVOMODO AVTEM ABSVMENTVR?

Non vt omninò desinant esse, in nihilum videlicet redacti: sed vt desinant in externo cœtu Ecclesiæ versari: & sic, vt felicitatis æternæ expertes, vitam infelicissimam in æternis agant tormentis & tenebris exterioribus. Præstabat autem illos non esse, quam sic esse comparatos: si inquam, ipsos spectes, non autem Deum, cuius iusticiam iustis atheorum hominum supplicijs, illustrari æquum est.

VERSVS XX.

Lectio 26. 26. Nouēb.

Exorietur autem vobis, ô timentes nominis mei, Sol iusticiæ, cum curatione in alis ipsius: & procedetis, augescetisq́; vt vituli saginarij:

Hîc de felicitate Sanctorum, quæ resuscitationem eorum à mortuis subsequetur, Dominus loquitur. Illustrabitur autem sententia, si quis cōferat primū Christi aduentū cū secūdo. De primo eius aduentu, locutus est Esaias, cap. 60. 1. Surge, illuminare: quia venit lumen tuum: & gloria Iehouæ super te orta est. 2. Quia ecce tenebræ

tenebræ operient terram,& caligo populos:super te auté orietur Iehouah,& gloria eius super te videbitur.3.Et ambulabunt Gentes ad lumen tuum, & Reges ad splendorem ortus tui. Si primo Christi aduétu illustrata est Ecclesia,multò magis illustrabitur secundo eiusdem aduentu: qui modis omnibus illustris & gloriosus erit,non autem humilis,vt prior ille fuit.

Christum Iesum Dominum nostrum, Iusticiæ solé vocat Propheta,quia is lux illa mundi est,quam qui sequitur,non ambulabit in tenebris,sed habebit lumen vitę,Ioan.8 12.nec vnquam hic Sol occidit,Isa.60.20.Sanitaté aũt in alijs suis habet. Vt enim Sol radijs immissis illuminat & calore suo fouet res sublunares: ita Christus sub vmbra alarũ suarum nos viuificat, fouet & sustétat.

Docendi autem caussa,instituemus,primò comparationé Solis à deo cõditi,vt sit luminare maius in dominium diei,Gen. 1.16.& solis iusticiæ:deinde,Antithesin vtriusq; solis.

1.Sol lucem infert rebus humanis,& oculos illustrat:Christus Iesus non solùm luce naturæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,Ioan.1.9.sed etiam luce gratiæ illustrat corda piorum.Iuxta illud,excitare qui dormis, & surge à mortuis: & illucescet tibi Christus,Ephes.5.14.

2. Sol viuifico calore,fouet, alit & reficit,non solùm animantia, sed etiam terrę arborumq; fructus,quos etiam ad maturitaté perducit,id quod luna, cuius radijs botri,prouerbio teste, non maturescunt,non pręstat. Christus Ecclesiam suam viuificat, enutrit & benignissimè fouet. Ephes. 25. Vnà viuificauit nos per Christum. Item cap.5.29.

His duobus comparationis membris contenti, addamus iam & Antithesin.

1. Sol ille cõmunis exoritur super bonos & malos, Matth 5.45. At Sol iusticię solis bonis illucescit:vt ex Malachię oraculo,quod iam in manibus habemus,liquet.

2. Sol oritur & óccidit,Ecclesf.1.5. At sol iusticiæ nescit occasum Isa.6.20.

3. Sol communis huic animali vitæ tuédæ & fouédæ seruit: sed iusticię Sol spirituali vitę cõsequédę,& in ęternũ retinédę,ꝓdest,

4. Sol ille cõmunis est creatura dei,illustrás superiora et inferiora: sed sol iusticię Christus Iesus est Cõditor & conseruator illius, (si quidem Deitatem eius spectes) qui nõ in hac solùm,sed etiam

in æterna vita, mentes piorum illuminat & magis magisq; illustrabit.

QVIBVS ET QVANDO EXORIETVR SOL IVSTICIAE?

Timentibus Iehouam, id est, fidelibus hominibus, qui Deú verè reueriti sunt, ad æternæ vitæ consuetudinem traductis: ac Dei contemtoribus iam in tenebras exteriores relegatis: in quibus est fletus & stridor dentium, Matt.8.12.

QVID AVTEM ILLIS PRAESTABIT?

Duo hæc inæstimabilia beneficia, Lucem agnitionis suæ, & animi medicinam, seu illuminationem & viuificationem.

De priore autem beneficio Christi, loquitur, cum ait: Exorietur vobis Sol iusticiæ. Iis enim qui in tenebris quondam positi erant datum est videre lucem magnam: & positis in regione & vmbra mortis, lux exorta est, Matt.4.16. cum illis annunciatum esset Euágelium regni. Ideo & filij lucis nuncupantur, Eph.5.8.

De posteriore autem beneficio loquitur, cum addit: Cum curatione in alis ipsius. Sententia est: Sicut sol radios spargens, luce & calore sublunaria hæc corpora fouet & recreat: ita Christus Iesus, Sol iusticiæ, spargens radios iusticiæ suę in corda nostra, morbis nostris, quibus peccati caussa laboramus, medetur, & iusticiæ dono nos viuificat: alligat contritos corde. Isa. 61.1. ac vibice suo nos sanat. 1. Pet.2.24.

QVIS ERIT AVTEM TANTORVM BENEFICIO-*rum fructus?*

Procedetis, inquit Dominus, augescetisq;, vt vituli saginarij. vt enim hi, si sit congruentis pabuli larga copia, crescunt et sagināntur maiorem in modum: ita pij, Deo illis magis magisq; benedicente, proficiunt & auctiores fiunt.

Etenim si in via huius vitæ versantes, adolescunt per omnia in illum, qui est caput, nempe Christum, Eph.4.15. quantò magis in patriam cœlestem traducti, lucis agnitionis Dei, dilectionis erga Deum & consortes salutis, incrementa, habituri sunt, cum Deus tum futurus sit omnia in omnibus? 1. Cor.15.28. Ideò cum Paulo Apostolo dicimus: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Postquam autem aduenerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur. Quum essem infans, vt infans loquebar, vt infans cogitabam, ut infans sentiebam: postquam auté factus sum vir, aboleui quæ infans erant. Cernimus enim nunc per speculum

culum & per ænigma, tunc autē coràm cernemus: nūc cognosco ex parte, tūc aūt cognoscā prout edoctus fuero, 1. Cor. 13. 9. 10. 11. 12.

VERSVS XXI.

Et conculcabitis improbos, nam futuri sunt cinis sub plātis pedum vestrorum, quo die ego effecturus sum, ait Iehouah exercituum.

Miram rerum humanarum mutationem & conuersionē, prænunciat Dominus. Nunc quidē Ecclesia humi prostrata, calcatur impiorum hominum pedibus, & omnis generis iniurijs & contumelijs est obnoxia: sed olim, cōuersis rerū vicib. Ecclesia victrix & triumphans, calcabit hostes suos, & florebit gloria & læticia sempiterna.

Quod aūt de Christo tanquam capite dicitur, Psal. 110. 1. Ponā hostes tuos scabellū pedibus tuis: idē hoc loco de eiusdem mystico corpore, quod est Ecclesia, ea loquendi formula affirmatur, qua sancti benè de se meritos recipere in æterna tabernacula, Luc. 16. 9. &, Mundū & Angelos olim iudicaturi, perhibētur, 1. Cor. 6. 2. 3.

Per quem enim sancti, Principē mundi, qui agit in hominibus contumacibus, calcabunt, per eundem & hos à se victos conculcabunt & proterent.

Atqui deus, pacis princeps, conteret Satanam sub pedes sanctorum citò, Rom. 16. 20.

Idem ergo etiam improbos calcabit sub pedes seruorū suorum.

Vetus autem est prouerbiū, Flos cinis, quod de improbis illis rectè dixeris, Etenim, vt ait Psaltes, vidi impium fortem, & virescentem instar lauri viridis, Et transiui, & ecce non fuit: & quæsiui locum eius, & non est inuentus: Psal. 37. 35. 36.

Sed nō solùm prima mors florē illorū absumit: verumetiā secunda mors, ex gloriosis ignominiosos facit & omniū hominū miserrimos, abiectissimos & infelicissimos, Deoque ipsi & sancti eius abominabiles.

Ethopœia hæc digna est, quæ diligenter à nobis obseruetur.

Nunc quidē Sancti clamāt, imposuisti, domine, homines super capita nostra, ingressi sumus ignē & aquā, Psal. 66. 12. &, Multū angustijs affecerūt nos ab adolescētia nostra: super dorsum cuiusq; nostrū arauerunt arātes, prolongauerūt sulcos suos, Psal. 129. 1. 2. 3.

Sed enim mutationes sunt dexteræ Excelsi, id est, deus mirādo

modo rerũ vices moderatur: & idẽ olim efficiet, vt improbi pedibus Piorum subiecti, conçulcẽtur. Atq; tum cõplebitur illud Christi Iesu domini nostri (cui nos & in crucis & in gloriæ communione conformari oportet) oraculũ: Amen, Amen dico vobis, flebitis vos, & lamentabimini, mundus autẽ gaudebit: vos autẽ tristes eritis, sed tristicia vestra euadet in gaudium, Ioan. 16.20.

Pro summo itaq; gaudio ducamus, fratres mei, quoties in tentationes varias inciderimus: & vt nunc fieri experimur, nõ solùm palàm Antichristianorum persequutionem sustinuerimus: sed etiam à Conseruis cæsi fuerimus Etenim fidei nostræ probatio patientiam parit: Iac 1.2.3. & dabit deus vt aduersa omnia nobis adiumento sint ad bonum.

Meminerint autẽ Pij, ea quæ hactenus, de præmijs & felicitate iustorũ: & de pœnis impiorum hominũ sunt dicta, plurimũ facere ad confutandam Epicureorũ impiã opinionẽ, quę fingit perinde esse siue quis deum colat, siue non colat: quum melior ipsis videatur conditio eorum qui deum contemnunt, quàm eorum qui eundem reuerentur.

VERSVS XXII.

Recordamini Legis Mosis serui mei, cui præcepi in Chorebo (perferenda) ad totum Israelem statuta & iura.

Trãsit Propheta noster à Iudiciali parte oraculorũ (cuius postrema contestatio fuit, aduersus Atheismum & Epicureismum) ad Suasoriam, quæ ordinè postrema est.

Hortatur autem Iudæos, primùm quidem ad legis diuinæ studium & seriam meditationem & obseruationẽ, deinde verò, ad illorum temporum, quibus Messiæ benedicti exhibitio instabat, obseruationem, vers 23.24.

DE LEGIS OBSERVATIONE.

Non sine summo consilio, legis suæ studiũ à populo suo requisiuit & postulauit dominus. Anteq̃ enim venisset fides, sub legis præsidio tenebãtur Patres, cõclusi in eam fidẽ quæ erat reuelãda. Itaq; lex pædagogus eorũ erat, in Christũ respiciens, vt ex fide iu ficaremur, Gal. 3.23.24. Sic autem ratiocinatur noster Propheta Malachias, argumento à caussis ducto:

Totum Israelem, recordari (hoc est, studiosissimum & obseruantissimum esse) oportet eius sapientiæ, quæ interueniente ministerio

niſterio fidelis ſerui in domo dei, videlicet Moſis, non ſine ſtupédis prodigijs & miraculis, à Iehouah exercituum eſt ſancita & promulgata, vt non quibuſdam ſolùm in eo populo, ſed toti Genti innoteſceret.

Eiuſmodi autem eſt Lex Moſis. Generatim auté loquens, complectitur Decalogum & leges ceremoniales (quarum multę Chriſti typos continebant.) & ciuiles.

Par eſt ergo totum Iſraelē Legis recordari, &c.

Huc aūt plurimū facit illud Chriſti dictū ad Iudęos: Si crederetis Moſi, crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſit. Quòd ſi illius ſcriptis nō creditis, quomodo verbis meis credetis? Ioā. 5. 46 47.

VELIM TE ILLVD MIHI ACCVRATE EXPONERE QVIBVS *in locis, & quot modis Moſes de Chriſto ſit loquutus?*

Moſes, vtramq; docendi formam, & illam quæ expreſſo verbi præconio conſtat, & eſt ἐμφατικῶς καὶ γνωρισματικῶς: & μυστικὴν καὶ συμβολικὴν, adhibuit, cum de Ieſu Chriſto loqueretur. In hac autem temporis anguſtia, contenti erimus hiſce exemplis.

Semen mulieris conteret caput ſerpentis, Gen 3. 15.

Benedicentur in Semine tuo (ὅς ἐστι χριστός. Gal. 3. 16.) omnes Gentes terræ. Gen. 22 28.

Non recedet ſceptrum ex Iuda & Legiſlator ex pedibus eius, donec veniat Siloh, & ei erit aggregatio Gentium, Gen. 19. 10.

Prophetam (ſic κατ' ἐξοχὴν, Chriſtum vocat) ſuſcitabo illis de medio fratrum ſuorum, Deut. 18. 18. Ioan. 1. 21. 25. 46.

Symbolicè autem de Ieſu Chriſto Moſes teſtatus eſt, quum præſcriberet leges de Agno Paſchali, de ſacrificio propitiatorio. Item, quum deſcriberet oblationem Iſaaci, quæ fuit typus piacularis Sacrificij Chriſti, quod ſemel in ara crucis ad nos cōſummandos, fuit oblatum. Gen. 22. Sed de his aliàs quoq; dicetur.

VERSVS XXIII.

Ecce ego miſſurus ſum Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini maximus & reuerendus.

Initio paucula de vocibus quibuſdam dicam: deinde, σὺν χριστῷ, ad ſententiam verſus iſtius eruendam & illuſtrandam, accedam. Dominus Ieſus benedicat inſtituto noſtro.

Ioannes Baptiſta eſt ille Elias propheta. Hanc propoſitionem figuratam eſſe, rectè cenſuit Philippus Melanchthon, cuius hæc

verba sunt. Ioannes est Elias, id est, similis Eliæ, gerens simile munus, emendans Ecclesiam magno impetu Spiritus. Confirmatur hæc expositio verbis Angeli, Luc.1.16.17. Multos filiorũ Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum. Nam ipse præcedet in conspectu eius, cũ spiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda Patrũ in filios, & rebelles ad prudentiam iustorum: vt paret Domino populum instructum.

Dies domini magnus & reuerendus, dicitur id tempus, quo Deus in carne patefactus est. Id autem ex eo colligo, quòd primi aduentus Christi præcursorem Ioannẽ Baptistam fuisse, ex ipsius Christi testimonio liquet: cui suffragatur illa vox Ioánis Baptistæ: Nõ sum ego Christus, sed missus sum q apparerẽ corá eo, Io.3.28.

Iam ad sententiam ipsam accedam, & syllogismi instrumento adhibito eam complecti studebo.

Non maior est habenda ratio Prodromi, quàm ipsius Domini: Legati, quàm Principis ipsius.

Atqui decet pios omnes, Dei legatum Ioannẽ Baptistá, exspectare, & cùm aduenerit, cupidissimè excipere: tum quòd legatione Dei patris nomine perfungetur, tũ etiá quòd Agnum Dei tollentem peccata Mundi, digito monstrabit, Ioann.1.36.

Multò igitur maiore cum desiderio, Messiæ ipsius exhibitionẽ præstolari conuenit.

Quod enim dies, seu tempus aduentus illius, maximum & reuerendum futurum esset, vel illud argumẽto est, quod dixit Christus ad Discipulos suos: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, multos Prophetas & Reges cupiuisse videre quæ vos videtis, nec vidisse: & audire quæ auditis, nec audiuisse. Intelligatur autem hoc secundum quid, non simpliciter. Non enim sancti Patres, Reges & Prophetæ, prorsus ignari fuerũt Christi, quem spiritu viderunt, Ioan.8,56. cum Iesus Christus sit hodiè, heri idẽ & in secula. Hebr.13. 8. sed non fuit illorum temporibus, tanta lux fidei & totius cœlestis doctrinæ, quanta esse cœpit, cum Euangelium regni Christus Dominus promulgare, & admirandis operibus, ac summa vitæ sanctimonia, confirmare cœpit.

VERSVS VLTIMVS.

Vt conuertat cor Patrum ad Filios, & cor Filiorum ad Patres ipsorum: ne veniens percutiam terram anathemate.

Desti-

Destinatum legationis Ioannis Baptistæ, hoc versu indicatur. Nos de euentu, qui vaticiniorum est interpres, breuiter agemus.

Tempore primi aduentus Iesu Christi, Iudæorũ vulgus in contraria studia scissum fuit. Erant Pharisæi, Sadducæi, Essæi, Herodiani & alij, qui sese ἔξοχα τῶν ἄλλων positos putabant. ab his pendebat ignobile vulgus, diuersis Sectis adhærens. Oportuit itaque Ioannem dissidentium animos coniungere & conciliare. Id autẽ fecit, cum omnes ad pœnitentiam agendã, & ad fiduciam remissionis peccatorum cõcipiendam, hortaretur. Matt.3. Luc.3. Mar.1.

Fuit hic vnus Ministerij Ioannis Baptistæ finis: ad quẽ accessit, superior finis, ne videlicet terra pcuteretur anathemate. Percuti anathemate Terra dicitur, cũ nemo ex eius incolis, segregatˢ ad participationẽ sortis Sanctorũ in lumine. Nõ aũt percuti anathemate dicitur, cũ ex colluuie reproborũ, Electos suos excerpit Deus, & æternæ vitæ hæredes facit: ac mirabiliter sanctificat & tuetur.

Exposuit eandem loquendi formulam Iesaias, cap. 24.1. Ecce dominus euacuat terram, & desolare facit eam, & subuertet faciẽ eius, & dispergere faciet habitatores eius. 2. Et erit sicut Populus, sic sacerdos, &c.

OBIECTIO, NON EST HOMINIBVS TRIBVENDVM ID, *quod solius Dei proprium est. Dei solius est conciliare animos hominum piorum. Ideo dicitur, Deus pacis auctor, Phil. 4.9. Non igitur rectè tribuitur idem συνεργήματα secundo Eliæ.*

Respondeo, Maior vera est secundum quid, si videlicet eas Dei actiones, quas immediatè efficit, spectes: non autem simpliciter, si eiusdem actiones quas non ἀμέσως efficit, subordinatas caussas, consideres. In Minore illud notandum, Deum ut αἴτιον κύριον, pacis esse auctorem: Ministros autem Dei, vt caussas famulantes & organicas, de quibus dicitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pacificos vocat, non eos solùm qui paci student: sed etiã qui pacem inter dissidentes sancire student. Hi εἰρηνοποιοὶ dicuntur, Matth. 5.9.

QVOMODO AVTEM CONVERTVNTVR CORDA DISSI*dentium, ut τὸ ἓν φρονεῖν* possint, & studeant?

Cum conuincuntur, quod & peccati, & iustificationis, & regenerationis ratione, modis omnibus pares sint. Iuxta dicta.

1. Quid igitur? præcellimus? Nullo modo: nam antè criminati sumus Iudæos & Græcos omnes esse sub peccato, Rom. 3.9.

2. An Iudæorum deus solùm? annón & Gentium? certè & Gentium. Siquidem vnus deus est, qui iustificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem, Rom. 3.29.30.
3. Nam quicunq; in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus neq; Græcus, &c. Gal 3.27.28.

VNDE QVAESO ISTA OMNIA COLLIGIS?

Ex Sanctorum communione, de qua Apostolus noster, ait, Studentes seruare vnitatem spiritus per vinculum pacis, Vnum est corpus & vnus spiritus, sicut & vocati estis in vnam spem vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum Baptisma, Vnus deus & Pater omnium, qui est super omnia, & per omnia & in omnibus vobis. Eph. 4.3.4.5.6.

Cæterum ex his colligere licet quanti sceleris rei sint, qui distrahunt Ecclesiam in sectas, de quibus Androchdis & tubis bellorum ciuilium in Ecclesia, Paulus grauissimè pronunciat, & fugiẽdos testatur, Rom. 16.17.18. Precor autem vos fratres, vt speculemini dissidiorum & scandalorum auctores, præter doctrinam quã vos didicistis: & declinetis ab eis. Nam qui eiusmodi sunt, domino nostro Iesu Christo non seruiunt, sed suo ventri: & per blandiloquẽtiam & assentationem corda hominum minimè malorum seducunt.

Hæc habui, quæ luctuoso hoc tempore, de Malachiæ prophetæ concionibus dicerem. Vt autem immortales immortali Deo gratias habeo, quod pestilentia non parum sæuiente, nos clementer protexit & conseruauit: ita eundem supplex per sanctum nomen Iesu Christi oro, vt publicas & priuatas calamitates clemẽter mitigare, & nos ad gloriam suam tueri dignetur, vt vel hoc ipso tempore placidè in ipso obdormientes, ad Christũ migremus & cum eo in æternum simus: vel si longior vitæ vsura nobis destinata sit, dicamus cum Dauide: Non moriemur, sed viuemus: & opera Iehouæ narrabimus, Psal. 118.17. Basileæ 26. Nouembri. 1582.

):(

Πάντοτε δόξα Θεῷ.

PIO, CANDIDOQVE LECTORI.

Visum est mihi, inter crebra funera hoc tempore versanti, & è numero Auditorum meorum, quosdam in cœlestem præmittenti Academiam, etiam dulcißimis meis liberis, τὰ νομιζόμενα, *pau cis præstare.*

DE IOSVA FILIOLO, QVI NATVS AN. D. 1571. 23. Febr. infans obijt. Anno D. 1571. 25. Maij, Rœtelæ, & sorore eius Anna Polybia, quæ edita est in hanc lucem, Anno Domini 1572. 13. Martij, & adhuc superstes est, Tetrastichon V. CL. Martini Crusij.

Ὥσπερ Ἰωσούαν, σέο πρωτότοκον, φίλον υἱὸν,
Ἰησοῦς εὐθὺς σῶσε μινυνθάδιον·
οὕτω Πουλυβίην τηθέτω σοι, θυγατέρ' ἐσθλὴν,
ἐνθάδε πουλυβίον, κεῖθ' ἀπεραντόβιον.

DE EVA, NATV MINIMA FILIOLA, QVAE nata est Anno Dn. 1578. 15. Aprilis obijt, An. Christi 1582. Martij 25. Basileæ.

PII MANES EVOLAE GRYNEAE.

Quid cari, nimium fletis mea fata parentes:
Mors quasi fila mihi ruperit antè diem?
Non cadit antè diem Naturæ debita soluens,
Firmaq; spes uitæ quem melioris alit.
Euola uestra fui: primæ genitricis at EVAE
Filiola: Hanc matrem quid uetat ergò sequi?
Nescitis? Mortalis eram: Immortale sequendo,
Quod mortale fuit, funere deposui.
Sat lacrymis luctuq; datum: Vita altera restat,
In qua non duri funeris author erit.
Læta ibi uiuorum Genitrix numerabit amica
Pignora: Tunc uobis Euola surget humo.

GREGOR. FRISCHIVS Vratislauiensis, ipsa Adæ & Euæ primorum parentum die. Anno 82. Athenis Helueticis.

